

บทที่ 2

หลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในอิสลาม

2.1 หลักความเชื่อในอิสลามและสิ่งที่เป็นปรปักษ์

2.1.1 หลักความเชื่อในอิสลาม

2.1.1.1 ความหมายของหลักความเชื่อ หรืออะกีดะฮ์

ความหมายทางภาษา

หลักความเชื่อ หรือ หลักการยึดมั่น มีความหมายตรงกับคำในภาษาอาหรับว่า อัลอะกีดะฮ์ (العقيدة) เป็นรูปเอกพจน์ของ อะกออิด (عقائد) มาจากคำว่า อัลอักดู (العقد) ตรงข้ามกับคำว่า อัลหัลลุ (الحل) ซึ่งแปลว่าแก้ออก เช่นประโยคที่ว่า อักตะตุลยะมีน (عقدة اليمين) แปลว่าการผูกสัญญา หรืออักตะตุน-นิกาห์ (عقدة النكاح) แปลว่าการผูกคำสมรส เป็นต้น คำว่า “อะกีดะฮ์” ตามรากศัพท์จึงแปลว่าผูก ขันให้แน่น ทำให้มั่นคง มัดใจ ยึดเหนี่ยวกัน รวมถึงความเชื่อมั่น และความแน่น (Ibn Mansūr, 1997 : 3 /298-299) คำนี้ระบุถึงในคัมภีร์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ﴾

(سورة المائدة بعض من آية : 89)

ความว่า “อัลลอฮ์จะไม่ทรงเอาโทษแก่พวกเจ้าด้วยถ้อยคำที่ไร้สาระในการสาบานของพวกเจ้า แต่ทว่าพระองค์จะทรงเอาโทษแก่พวกเจ้าด้วยสิ่งที่พวกเจ้าผูกมัดคำสาบาน”

(ส่วนหนึ่งของสุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : 89)

อิบนุ กะซีรอธิบาย คำว่า “ผูกมัดคำสาบาน” หมายถึงสิ่งที่พวกเจ้าตกลงหรือปลงใจอย่างแน่นแนแล้ว (Ibn Kathīr, 1999 : 3/173)

อะกีดะฮ์ทางภาษา จึงหมายถึงความรู้สึกที่เชื่อมั่น ศรัทธา หรือนับถือโดยปราศจากการสงสัย หรือคลางแคลงใดๆต่อสิ่งๆหนึ่งซึ่งอาจเป็นตัวบุคคล วัตถุหรือนามธรรมก็ได้

ความหมายทางวิชาการ

ในทางวิชาการแม้คำว่า “อะกีดะฮ์” ไม่มีระบุหรือเอ่ยถึงโดยตรงไว้ทั้งในคัมภีร์อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (Bakr Abū Said, 1996 : 242) แต่ปรากฏและถูก

ใช้อ้างอิงอย่างกว้างในทางวิชาการระหว่างบรรดาอุละมาอ์หรือนักวิชาการมุสลิมทั้งอดีตและปัจจุบัน¹ โดยมีหลายนิยามซึ่งมีความหมายที่ใกล้เคียง เช่น

อะกีดะฮ์ คือการตัดสินใจที่แน่วแน่ หากสอดคล้องกับความจริง ย่อมเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง แต่หากไม่สอดคล้องก็จะเป็นที่เสียหาย” (al-Safariniy, 1982:1/60)

อะกีดะฮ์ คือองค์ความรู้หนึ่งที่ถูกล่ามถึงในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และสุนนะฮ์ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอัลอิลาฮียาต (ความเป็นพระเจ้า), อัลนุบูวัต (การเป็นนบี) และอัลฮัมมียาต (สิ่งเร้นลับ) เป็นความรู้ที่อยู่บนความแน่วแน่ เชื่อมั่น และความศรัทธา” (al-Shuraidah,1984:47)

อะกีดะฮ์ หมายถึงเรื่องราวต่างๆ ที่จิตใจพึงศรัทธาเชื่อถือแล้วส่งผลทำให้จิตวิญญาณรู้สึกสงบจนเกิดเป็นความแน่วแน่ หรือมั่นคงอย่างหมดความคลางแคลง และความสงสัยใดๆ อีก แต่หากไม่ถึงระดับเชื่อมั่นแน่วแน่อย่างแท้จริงก็ย่อมมีอาจเรียกความรู้สึกนั้นเป็นอะกีดะฮ์ได้” (Hasan al-Bannā,1979: 395)

อะกีดะฮ์ คือการเชื่อมั่นอันแน่วแน่และยืนยันอย่างมั่นคงต่อหลักการศรัทธา (อิมาน) หลักการสำคัญทางศาสนา (อุศูลุดดีน) รวมทั้งเชื่อต่อทุกสิ่งที่ได้รับการยืนยันจากศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷺ ทั้งงานด้านจิตใจ ด้านความรู้ และด้านคำพูด” (al-Shuhūd,2009 : 4) หรือหมายถึงหลักความเชื่อทุกประการที่ได้จากอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์ ซึ่งประมวลไว้ด้วยเรื่องราวต่างๆที่รู้ลับและเป็นเรื่องราวที่ไม่เกี่ยวกับข้อตัดสินทางศาสนาด้านการปฏิบัติ (Muḥammad Ibrāhīm, 1996 : 9) เช่น การศรัทธาต่ออัลลอฮ์, บรรดาอัครทูต, บรรดาเราะสุล วันสุดท้าย, การกำหนดความดี-ความชั่ว และสิ่งเร้นลับ (อัลฮะอียบ) ทั้งหมดที่ถูกยืนยันเอาไว้ รวมทั้งหลักการต่างๆทางศาสนา ตลอดจนสิ่งทั้งหลายที่บรรดาสะละฟุซซอลิฮ์ของอุมมะฮ์ หรือชนยุค 3 ศตวรรษแรกอันดีเลิศนับจากยุคเศาะฮาบะฮ์, ตาบิอิน และตาบิอิตตาบิอินยึดถือมา (al-Athriy,2002 :15)

จากนิยามทั้งหมดข้างต้นแสดงถึงความสอดคล้องระหว่างความหมายทางภาษาและทางวิชาการได้ว่าอะกีดะฮ์ หรือหลักความเชื่อ หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำมายึดถือด้วยความรู้สึกเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าเป็นความจริง มิว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นความจริงหรือมดเท็จล้วนถือเป็นอะกีดะฮ์ทั้งสิ้น เช่นหากกล่าวว่า “อะกีดะฮ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์” ก็หมายถึงหลักการยึดมั่นหรือความเชื่อของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ต่อประเด็นต่างๆ ที่มีระบุไว้ในอัลกุรอานและ

¹ ที่ระบุในอายะฮ์อัลกุรอานและอัลฮะดีษ คือคำว่า อัลอิมาน (الإيمان) และสิ่งที่ตรงข้ามกันคือ อัลกุฟร (الكفر) ส่วนคำว่าอัลอะกีดะฮ์ (العقيدة) ปรากฏเพียงในคำกล่าวและข้อเขียนของอุละมาอ์ในอดีตหลายท่าน เช่น อิบน์ ตัยมียะฮ์กล่าวไว้ในบทนำตำราชื่อ อัลอะกีดะฮ์ อัลละสิฎียะฮ์ (العقيدة السليبية) ความตอนหนึ่งว่า “อนึ่ง นี่คือนิยามของอะกีดะฮ์ของกลุ่มที่รอดพ้น ผู้ได้รับการช่วยเหลือ หรือ อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ นั่นคือการอิมาน (ศรัทธา) ต่ออัลลอฮ์ บรรดาอัครทูต บรรดาอัครทูต บรรดาเราะสุล การฟื้นคืนชีพหลังความตาย และการอิมานต่อการกำหนดสภาวะทั้งในส่วนที่ดีและที่ชั่ว” โดยสังเกตได้ว่าทั้งที่เอ่ยถึงคำว่าอะกีดะฮ์ในตอนต้นแต่ต่อมาท่านก็ได้อธิบายด้วยรูกันอิมาน (ดู Ibn Taimiyah, 1999:54)

อัสสุนนะฮ์หรือหากกล่าวว่า “อะกิตะฮ์อัลมูอะตะซีละฮ์” หรือ “อะกิตะฮ์อัลอะฮาอิเราะฮ์” ก็หมายถึง หลักการยึดมั่นตามความเชื่อของกลุ่มอัลมูอะตะซีละฮ์¹ หรือกลุ่มอัลอะฮาอิเราะฮ์² ในประเด็นต่างๆ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นหรือสิ่งถูกต้องหรือสิ่งมดเท็จก็ตาม อะกิตะฮ์อิสลามียะฮ์ ถือเป็นองค์รวมของบทบัญญัติ ต่างๆทางศาสนาซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องศรัทธาเชื่อมั่นอย่างจริงจัง เด็ดขาด เป็นความแน่วแน่ที่ปราศจาก การสงสัย และไม่ปะปนกับข้อกลางแกลงใดๆ หากยังมีข้อสงสัย หรือกลางแกลงอีก สิ่งนั้นย่อมเป็นแค่ การคาดเดาและมีอาจเรียกว่าอะกิตะฮ์ได้ ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻว่า

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَزُنْوا وَلَا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴾

(سورة الحجرات: 15)

ความว่า “แท้จริงศรัทธาชนที่แท้จริงนั้น คือ บรรดาผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และ เราะสุลของพระองค์ แล้วพวกเขาไม่สงสัยเคลือบแกลงใจ แต่พวกเขาได้ เสียสละต่อผู้ดีนรณด้วยทรัพย์สินสมบัติของพวกเขา และชีวิตของพวกเขาไปใน หนทางของอัลลอฮ์ คนเหล่านั้นแหละคือบรรดาผู้สัตย์จริง”

(สุเราะฮ์อัลหุญรอต : 15)

ฉะนั้นบุคคลใดจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ อย่างแท้จริง จึงมีเงื่อนไขว่าจะต้องเชื่ออย่างสนิทใจโดยปราศจากความคลางแกลงหรือสงสัยใดๆ เพราะผู้ที่ว่าจาพูดว่าศรัทธาแต่จิตใจส่วนลึกปฏิเสธ และระแวงอยู่ ผู้นั้นย่อมเข้าข่ายผู้กลับกลอกหรือ มุญาฟิก

2.1.1.2 หลักการว่าด้วยความเชื่อในทัศนะอิสลาม

หลักความเชื่อหรืออะกิตะฮ์ในทัศนะอิสลามถือเป็นประเด็นที่สำคัญและละเอียด หลวม ที่สุด เป็นประการแรกที่บรรดาศาสนทูตและนบีทั้งหลาย เช่น นูฮ์, ฮูด, ซอลิฮ์, ซุัยบ์ ตลอดถึง ศาสทูตท่านสุดท้าย คือ นบีมุฮัมมัด ﷺ ต่างพยายามสั่งสอนและอธิบายความอย่างละเอียดเพื่อ

¹ อัลมูอะตะซีละฮ์ คือสำนักคิดที่เกิดขึ้นช่วงศตวรรษที่ 80-131 หรือ ปลายยุคการปกครองของวงศ์อุมัยยะฮ์ และรุ่งเรืองที่สุดในยุคของ วงศ์อับบาซียะฮ์ เป็นกลุ่มที่ยึดหลักเหตุผลทางปัญญาในการทำความเข้าใจหลักความเชื่อ (อะกิตะฮ์) เนื่องจากอิทธิพลที่ได้รับจากปรัชญา ของชนต่างศาสนิกในสมัยนั้น กระทั่งเกิดการเบี่ยงเบนไปจากหลักความเชื่อที่สืบทอดมาแต่เดิมของบรรดาเศาะฮาบะฮ์หรือมุสลิมยุคแรก (สะลัฟ) (al-Nadwah al-‘Alamiyah li al- Shabab al- Islamiy, 1999 : 64-74)

² อัลอะฮาอิเราะฮ์ คือสำนักคิดมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งที่อ้างการยึดถือด้านความเชื่อตามแนวทางของอับดุลอะฮ์ดี อิลฮัซซียี (ตาย ฮ.ศ. 324) ที่แตกต่างจากไปมุสลิมยุคแรก (สะลัฟ) ในประเด็นสำคัญบางประการ เช่นการยึดถือหลักฐานทางปัญญา ก่อนหลักฐานจากตัวบท (อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์) ปฏิเสธบรรดาคิฟาตอิกติยาเรีย (คุณลักษณะต่างๆที่ทรงเลือกอิสระ) ของอัลลอฮ์ จำกัดว่าอัลลอฮ์ทรงมี คุณลักษณะสำคัญแค่ 7 คุณลักษณะเท่านั้น (ส่วนคุณลักษณะอื่นจากนั้นจำเป็นต้องตีความ) และให้นิยามคำว่า “อัลอิมาน” หมายถึง การเชื่อมั่นด้านจิตใจเพียงเท่านั้น เป็นต้น (al-Nadwah al-‘Alamiyah li al- Shabab al- Islamiy, 1999 : 83-93)

เรียกร้องกลุ่มชนของตนสู่หลักความเชื่อที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ดังปรากฏคำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ใน อัลกุรอานว่า

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ
إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

(سورة الأعراف : 59)

ความว่า “และแท้จริงเราได้ส่งนุฮ์ไปยังประชาชาติของเขา แล้วเขาได้กล่าวว่า โอ้อประชาชาติของฉันจงเคารพสักการะอัลลอฮ์เถิดไม่มีผู้ได้รับการเคารพสักการะใดๆสำหรับพวกท่านอีกแล้วอื่นจากพระองค์ แท้จริงฉันกลัวการลงโทษในวันอันยิ่งใหญ่จะประสบแก่พวกท่าน”¹

(สุเราะฮ์อัลอะอรอฟ : 59)

ปฐมเหตุของความเชื่อเปี่ยงเบนตามที่ระบุในอายะฮ์นี้ คือเกิดจากการบูชารูปปั้น หลังจากยุคคนปืออาดัมประมาณพันปี เมื่อคนตีกกลุ่มหนึ่งเสียชีวิต ผู้คนได้พากันปลุกสิ่งก่อสร้างและปั้นรูปเหมือนเพื่อรำลึกและสวดดีในคุณความดี ครั้นเวลาผ่านไปเป็นนานได้มีการปั้นเป็นรูปร่างในลักษณะต่างๆขึ้น และต่อมามีการนำรูปเหล่านั้นมาบูชาและเรียกขานด้วยชื่อต่างๆ เช่น วัตด์, สุวาอ, ยะซุซ และนัสรฺ กระทั่งอัลลอฮ์ทรงสาสนทูต (หรือเราะสูล) ท่านแรก คือนูฮ์มาเรียกร้องสู่การเคารพต่อพระเจ้าองค์เดียว (Ibn Kathīr, 1999 : 3/431-432)

บรรดาสาสนทูตทุกท่านก่อนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ถูกส่งมาพร้อมกับมีคัมภีร์สาระสำคัญหรือรากฐานแห่งการเป็นสาสนทูตของแต่ละคน คือคำบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ พระเจ้าองค์เดียว โดยปราศจากภาคี และอธิบายว่าพระองค์เท่านั้นคือพระเจ้าที่พึงเคารพโดยแท้ ส่วนการเคารพบูชาต่อสิ่งอื่นล้วนเป็นความเท็จ หลักความเชื่อที่ถูกต้องจึงเป็นรากฐานสำคัญของอิสลาม และการปฏิบัติต่างๆ จะถูกต้องและเป็นที่ยอมรับก็ต้องสอดคล้องกับประการดังกล่าวเท่านั้น ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

(سورة الكهف : 110)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัดว่า) แท้จริง ฉันเป็นเพียงสามัญชนคนหนึ่ง เยี่ยงพวกท่าน มีวะฮีย์แก่ฉันว่าแท้จริง พระเจ้าของพวกท่านคือพระเจ้าองค์

¹ เรื่องเดียวกันนี้มีระบุในอีกหลายอายะฮ์ เช่น สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 21-22, สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 163-164, สุเราะฮ์อัลรุม : 30, สุเราะฮ์อัลอะอรอฟ : 172, สุเราะฮ์ยูนุส : 3, สุเราะฮ์อัลฮัจญ์ : 73-74 และสุเราะฮ์ฟาฏีร : 13-17 เป็นต้น

เดียว ดังนั้นผู้ใดหวังที่จะพบพระผู้เป็นเจ้าของเขาก็ให้เขาประกอบกิจการงานที่ดี และอย่างตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี : 110)

หลักการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกยอมรับต้องตั้งอยู่บนหลักความเชื่อที่ถูกต้องของ อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ อายะฮ์นี้เท่ากับเป็นการผนวกรวมกันระหว่างการเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์องค์เดียวกับการ ปฏิบัติตามคำสั่งเป็นสองประการสำคัญที่จะทำให้เราสามารถได้รับในสิ่งที่มุ่งหวังตามข้างต้นได้ หาก ผู้ใดประพฤตินอกเหนือไปจากนี้ เขาย่อมประสบกับความขาดทุนทั้งโลกนี้และโลกหน้า และพลาดจากการ ได้ใกล้ชิด และความยินดีจากพระองค์” (al-Sa‘diy,2002 : 568)

และคำตรัสในอีกอายะฮ์หนึ่งว่า

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ . أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ
الْحَالِصُ ﴾

(سورة الزمر : 2-3)

ความว่า “แท้จริงเราได้ประทานคัมภีร์มายังเจ้าด้วยสัจธรรม ดังนั้นเจ้าจง เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์.พึง ทราบเกิดการอิมานโดยบริสุทธิ์ใจนั้นเป็นของอัลลอฮ์องค์เดียว ”

(สุเราะฮ์อัลซุมัร : 2-3)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียว ตลอดทั้งทรงเรียกร้อง มนุษย์ และทรงสอนให้พวกเขาทราบด้วยว่าอิมานโดยบริสุทธิ์ใจที่ถูกต้องนั้นคือการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ องค์ เดียวโดยปราศจากซึ่งการตั้งภาคีหรือหุ้นส่วนใดๆ” (Ibn Kathīr, 1999 : 7/84)

อายะฮ์ข้างต้นล้วนบ่งบอกว่ากิจการงานที่จะถูกยอมรับจากอัลลอฮ์ ﷻ ต้องทำไป โดยบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์และปราศจากการตั้งภาคีหรือชริกใดๆ และปรากฏหลักฐานจากอะดิษมาคม มายเช่นกันที่ระบุว่าตลอดชีวิตการเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านได้ทุ่มเทเพื่อพยายาม อธิบายหลักความเชื่อที่ถูกต้องนี้ และตักเตือนบรรดาเศาะฮาบะฮ์ให้หลีกเลี่ยงจากการตั้งภาคี (ชริก) รวมถึงสิ่งต่างๆ เป็นความเชื่อที่ผิดๆ และงมงายทั้งหมด ท่านได้สั่งสอนให้ทราบถึงขอบเขต และ หลักการเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนที่สุด ดังที่ท่านได้กำชับไว้แก่มุอาซ บิน ญะบัล¹ ว่า

¹ ชื่อเต็มว่า มุอาซ บิน ญะบัล บิน อัมร์ บิน เฮาส์ บิน อาอิซ มีนามแฝงว่าอับดุลเราะฮ์มาน อัลอันศอรี เป็นคนตระกูลอัลค็อซร็อญญ์ ร่วมสงครามบัตร์ ขณะอายุ 21 ปี เป็นบุคคลแรกที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้จัดส่งไปเผยแผ่อิสลามที่เมืองเยเมน ท่านเสียชีวิตด้วยสาเหตุ จากโรคระบาดในปี ฮ.ศ.17 ที่เมืองขาม (al-‘Asqalāniy,1907 : 6/136)

((يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ)) .
 قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا
 يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا))
 (أخرجه البخاري ، 1990 : 2856)

ความว่า “ไอ้มูอาซ เจ้าทราบบไหม สิทธิที่ปวงบ่าว (หมายถึงมนุษย์) พึ่งมีต่ออัลลอฮ์ คืออะไร ? และอะไร คือสิทธิที่อัลลอฮ์ทรงมีต่อปวงบ่าว ?” มูอาซกล่าวว่า “อัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์เท่านั้นที่ทราบดียิ่ง” ท่านนบี ﷺ จึงอธิบายว่า “แท้จริงสิทธิที่ปวงบ่าวพึ่งมีต่ออัลลอฮ์คือ พวกเขาจะต้องไม่ยึดถือสิ่งใดๆมาเคารพภักดีและเป็นภาคีคู่แข่งกับพระองค์” ส่วนสิทธิที่อัลลอฮ์พึ่งมีต่อปวงบ่าวคือ การที่พระองค์จะไม่ทรงลงโทษต่อผู้ที่ไม่ยึดสิ่งใดๆเป็นภาคีต่อพระองค์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2856)

เมื่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ส่งมูอาซ บิน อุมัยรไปยังเมืองเยเมนพร้อมรับภาระนำศาสนาอิสลามไปเผยแผ่ ประการแรกที่ท่านนบี ﷺ กำชับ และเน้นย้ำคือให้เรียกร่องชาวเมืองสู่ความเชื่อที่ถูกต้องในหลักเอกานุภาพ (เตาฮีด) ของอัลลอฮ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

((إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ
 رَسُولَ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ
 صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ))

(أخرجه البخاري ، 1990 : 1496)

ความว่า “แท้จริงเจ้าจะต้องพบเจอกับกลุ่มชนหนึ่งจากชาวคัมภีร์ (อะฮ์ลุลคิตาบ) ดังนั้นประการแรกเจ้าจะต้องเชิญชวนพวกเขาไปสู่คือการปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่พึ่งเคารพภักดี) นอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงฉัน (หมายถึงตัวนบีเอง) คือศาสนทูตของอัลลอฮ์ เมื่อพวกเขายอมเชื่อฟังเช่นนั้นแล้ว เจ้าก็จงสอนพวกเขาให้ทราบเถิดว่าแท้จริง อัลลอฮ์ทรงบัญญัติการละหมาดแก่พวกเขาในวันหนึ่งและคืนหนึ่งจำนวน 5 เวลา”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1496)

ดังเห็นได้ว่าบรรดาอายะฮ์คัมภีร์อัลกุรอานในช่วงนครมกัษฮ์ตลอด 13 ปีเต็มที่ถูกประทานลงมาแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ล้วนกล่าวถึงเรื่องหนึ่งโดยไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อแก้ไขเยียวยาในเรื่องที่จำเป็นยิ่ง เป็นรากฐานสำคัญของศาสนา นั่นคือหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) และหลักเอกา-

นุภาพของอัลลอฮ์ อันแสดงถึงกฎเกณฑ์และพื้นฐานสำคัญของความเป็นพระเจ้าและความเป็นบ่าว หรือความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับบ่าวของพระองค์

อะกีดะฮ์จึงถือเป็นด้านสำคัญที่อิสลามให้การใส่ใจใจอย่างที่สุดเป็นประการแรก ตั้งแต่ยุคนครมักกะฮ์ ซึ่งเป็นช่วงแห่งการเตรียมความพร้อมสู่การวางรากฐานและปลูกฝังสำหรับประชาชาติที่อัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้รับหน้าที่มาปลดปล่อยมวลมนุษยชน ในฐานะกลุ่มชนตัวอย่างและ ประชาชาติสายกลางที่เป็นประจักษ์พยานแก่ประชาชาติทั้งหลาย (Ibn Taimīyah, 1990 : 9)

ขณะที่รายละเอียดของบทบัญญัติด้านอื่นๆ ก็ต่างทยอยลงมาในช่วงนี้และดำเนินต่อมาจนถึงยุคของนครมาดีนะฮ์ อะกีดะฮ์ก็ยังคงเป็นเรื่องราวที่ถูกกล่าวถึงตลอด จนเกิดเป็นรูปธรรมมั่นคงและเป็นเอกเทศอย่างชัดเจน ยิ่งกว่านั้นอะกีดะฮ์ยังคงเป็นดั่งจิตวิญญาณที่แทรกซึมอยู่ในบทบัญญัติต่างๆ กระทั่งทำให้เกิดชีวิตชีวาและสามารถเคลื่อนไหวได้ อะกีดะฮ์จึงเปรียบเสมือนรากฐานสำหรับโครงสร้างอันมั่นคง ซึ่งกิจการใดๆก็ตามที่มีได้กระทำขึ้นบนหลักอะกีดะฮ์นี้แล้ว สิ่งนั้นย่อมไร้คุณค่าเสมือนฝุ่นละอองที่ปลิวว่อนในอากาศและไม่เป็นประโยชน์ใดๆแก่ผู้กระทำเลย

ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า

﴿ وَقَدْ مَنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴾

(سورة الفرقان : 23)

ความว่า “และเรามุ่งสู่ส่วนหนึ่งของการงานที่พวกเขาได้ปฏิบัติไปแล้วเราจะทำให้มันไร้คุณค่ากลายเป็นละอองฝุ่นที่ปลิวว่อน”

(สูเราะฮ์อัลฟุรกอน : 23)

นั่นคือในวันกิยามะฮ์เมื่ออัลลอฮ์จะทรงพิพากษาการงานทั้งกรรมดีและกรรมชั่วของมนุษย์ พระองค์ทรงบอกว่าการงานต่างๆที่บรรดาผู้ตั้งภาคีกระทำไปโดยหวังว่าจะได้รับความรอดพ้นนั้น จริ่งแล้วมันช่วยอันใดแก่พวกเขามิได้เลย ทั้งนี้เพราะเป็นการงานที่ขาดเงื่อนไขของความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ และการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ เพราะการงานใดก็ตามที่ปราศจากความบริสุทธิ์ใจและไม่ได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่พระองค์ทรงพึงพอพระทัยแล้ว การงานเหล่านั้นย่อมเป็นโมฆะ หรือไร้ค่า (Ibn Kathīr, 1999 : 6/103) เท่ากับการปฏิบัติของบรรดาผู้ปฏิเสธ หรือผู้ตั้งภาคีทั้งหลายย่อมอยู่ในความหลงผิดและความมิดม่น อีกนัยหนึ่งเป็นการเปรียบอุทาหรณ์ผู้ปฏิเสธที่มีฐานะเป็นนักเผยแผ่อันต่างจากผู้ปฏิเสธโดยทั่วไปว่าผลงานจากการสั่งสอนหรือชักนำคนสู่ลัทธิของตนนั้น ในที่สุดแล้ว มันก็เป็นดังภาพลวงตา คือคิดว่าการปฏิบัติเหล่านั้นจะเกิดประโยชน์ แต่ความจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นเลย

อะกีดะฮ์ จึงเป็นหลักการสำคัญที่สุดของศาสนาอย่างปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ ซึ่งสำคัญกว่าเรื่องอิบาดะฮ์ มูอามาละฮ์ (ข้อปฏิบัติที่พึงมีต่อมนุษย์) อัคลาค (จรรยา มารยาท) และเรื่องอื่นๆ ทั้งหมด เพราะสิ่งที่มุสลิมพึงปฏิบัติประการแรกเมื่อเข้ารับนับถืออิสลามแล้วคือการทำ ความ

เข้าใจเกี่ยวกับหลักเอกานุภาพ (เตาฮีด) ของพระเจ้า ก่อนการเรียนรู้และปฏิบัติในเรื่องอิบาดะฮ์หรือเรื่องอื่นๆ

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ ﴾

(سورة محمد: بعض من آية 19)

ความว่า “ ฉะนั้นพึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และจงขออภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้า ”

(ส่วนหนึ่งของสุเราะฮ์มุฮัมมัด : 19)

อายะฮ์ข้างต้นแสดงว่าความรู้คือเงื่อนไขหนึ่งของความถูกต้องทั้งคำพูด และการกระทำ ซึ่งทั้งสองจะไม่ถูกรับการพิจารณา นอกจากต้องเกิดขึ้นโดยความรู้เท่านั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ต้องมาก่อนอื่นใด เนื่องความรู้ที่ถูกต้องเท่านั้นที่จะทำให้เจตนา (นียะฮ์) และการกระทำ (อะมัล) ทั้งหมดถูกต้องได้ ” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 1/160)

จากความสำคัญดังกล่าว บรรดาอะละมَاء ทั้งหลายต่างใส่ใจอย่างที่สุดต่อการศึกษา และสั่งสอนความรู้เกี่ยวกับอะเกะดีอะฮ์ และถือเป็นวิชาการอันดับแรกของศาสนา อีกทั้งยังได้เขียนและแต่งตำราและหนังสือขึ้นมามากมายพร้อมทั้งอธิบายข้อตัดสินหรือหุกมต่างๆเอาไว้อย่างละเอียดและชัดเจนที่สุด เพื่อให้สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ที่เป็นปรปักษ์หรือสร้างความเสียหายต่ออะเกะดีอะฮ์ เช่น ชิริก กุฟรฺ นิฟาก คุรอฟาต และบิตอะฮ์ เป็นต้น ด้วยหลักความเชื่อ หรืออะเกะดีอะฮ์ที่ถูกต้องและปลอดภัยจากความเชื่อเปี่ยงเบนทั้งหลายเท่านั้น ที่เป็นหลักประกันได้ว่าบรรดาการงาน (อะมัล) ต่างๆ ของปวงบ่าวจะถูกตอบรับจากอัลลอฮ์ และเกิดประโยชน์แก่เขาอย่างแท้จริง มุสลิมทุกคนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจในหลักความเชื่อหรืออะเกะดีอะฮ์ของอิสลาม ทั้งนี้เพื่อสามารถเข้าใจถึงความหมาย ความสำคัญ ตลอดถึงสิ่งที่เป็นปรปักษ์ หรือสิ่งต่างๆที่ทำให้หลักความเชื่อนี้ต้องเสียหาย อาทิเช่นการตั้งภาคี (ชิริก) ในรูปแบบต่างๆ

ตรงกันข้าม หากหลักความเชื่อเสียหาย ย่อมมีผลทำให้การงานต่างๆที่เพียรประกอบไว้ในชีวิตนี้ทั้งหมดต้องเสียหายหรือสูญสลายไร้ความหมายไปด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในหลายอายะฮ์ของอัลกุรอาน เช่น

﴿ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِن أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ

وَلَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

(سورة الزمر : 65)

ความว่า “และโดยแน่นอน ได้มีวะฮีย์มายังเจ้า (มุฮัมมัด) และมายังบรรดานะบีก่อนหน้าเจ้าหากเจ้าตั้งภาคี (กับอัลลอฮ์) แน่แน่นอนการงานของเจ้าก็จะไร้ผล และแน่นอนเจ้าจะอยู่ในหมู่ผู้ขาดทุน”

(สุเราะฮ์อัลซุมร์ : 65)

การยึดมั่นในหลักความเชื่อที่ถูกต้องมีเฉพาะบุคคลทั่วไปเท่านั้น หากแต่แม้กระทั่งนบีมุฮัมมัด ﷺ อัลลอฮ์ ﷻ ก็ยังตรัสตักเตือนไว้ให้ระวังต่อการตั้งสิ่งใดๆ ขึ้นเป็นภาคีต่อพระองค์เป็นเหตุที่จะทำให้การงานทั้งหลายที่ประกอบไว้ต้องเสียหาย และกลายเป็นผู้ขาดทุนในที่สุด ซึ่งรวมถึงได้ทรงตักเตือนแก่บรรดาศาสนทูตต่างๆของพระองค์ก่อนหน้านี้ไว้ด้วยเช่นกัน (al-Qurthubiy, 1994 : 6/301)

นอกจากนั้นความเชื่อหรือการกระทำในสิ่งเป็นชิริก (การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์) ซึ่งถือเป็นบาปใหญ่ ยังมีผลทำให้ผู้มีความเชื่อเช่นนั้น เป็นที่ต้องห้ามจากสวนสวรรค์ และการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ ﷻ และจำต้องถูกลงโทษและอยู่ในนรกตลอดกาลอีกด้วย ดังปรากฏในอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴾

(سورة النساء : 48)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มีภาคีขึ้นแก่พระองค์และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ และผู้ใดให้มีภาคีขึ้นแก่อัลลอฮ์แล้วแน่นอนเขาได้อุปโลกน์บาปกรรมอันใหญ่หลวงขึ้น”

(สุเราะฮ์อัลนีส้า : 48)

อายะฮ์นี้แสดงว่าความผิดบาปอื่นๆอัลลอฮ์ทรงให้มีสาเหตุของการประทานอภัยมากมาย ยกเว้นความผิดจากการทำ ชิริก ซึ่งผู้กระทำจะถูกขวางกั้นจากประตูแห่งการอภัย และถูกปิดสนิทจากประตูแห่งความเมตตา แม้การทำดีอื่นๆ มีอยู่เพียงใดก็ไร้ประโยชน์ หรือการประสบภัยต่างๆ ก็มีอาจลบล้างความผิดใดๆแก่เขาได้ (al-Sa‘diy, 2002 : 195)

และคำตรัสที่ว่า

﴿ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴾

(سورة المائدة : بعض من آية 72)

ความว่า “แท้จริงผู้ใดให้มีภาคีแก่อัลลอฮ์ แน่นอนอัลลอฮ์จะทรงให้สวรรค์ เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่ฟ้านักของเขานั้นคือนรก และสำหรับบรรดาผู้ อธรรมนั้นย่อมไม่มีผู้ช่วยเหลือใด ๆ”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 72)

กล่าวคือ อัลลอฮ์ทรงกำหนดข้อตัดสินแล้วว่าเหล่านั้น คือบุคคลที่พึงได้รับนรกเป็น การตอบแทน และทรงต้องห้ามสวรรค์แก่เขา” (Ibn Kathīr, 1999 : 3/157)

ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่กระทำความผิดในโทษฐานของการตั้งภาคีต่อ อัลลอฮ์ หาก สิ้นชีวิตลงบนสภาพของผู้ตั้งภาคี (มุชริก) เขาย่อมตกอยู่ในนรกและไม่มีโอกาสได้รับการอภัย จากอัลลอฮ์โดยเด็ดขาด อันต่างจากความผิดโทษฐานอื่นจากนั้น เช่น บุคคลที่เป็นมุสลิมที่กระทำ ความผิดต่างๆซึ่งอาจได้รับการลงโทษเพียงชั่วเวลาหนึ่ง หรือมีโอกาสได้รับการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ก็ ได้ตามพระประสงค์ของพระองค์

2.1.1.3 ที่มาของหลักความเชื่อในอิสลาม

ที่มาของหลักความเชื่อ หรือแหล่งอ้างอิงในการแสวงหาความรู้และข้อเท็จจริง เกี่ยวกับหลักความเชื่อของอิสลาม เป็นแนวทางที่ถูกต้องและแนวทางเดียวกันที่บรรดามุสลิมทั้งหลาย นับตั้งแต่ยุคแรกได้ใช้ในการยืนยันความเชื่อต่างๆอันเกี่ยวกับพระเจ้าหรืออะกิดะฮ์ แหล่งอ้างอิง ดังกล่าวนั้นคือวะฮีย์ หรืออัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์เป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงโปรดประทานลงมาเพื่อเป็น ทางนำและความเมตตาแก่มวลมนุษยชาติ

เนื่องอะกิดะฮ์เป็นหลักการประเภทเตกัฟิยะฮ์ คือจำเป็นต้องยืนยันด้วยหลักฐาน หนึ่งๆทางศาสนา มิอาจอาศัยการอ้างอิงโดยความคิดหรือการวินิจฉัย (อิญญัตียาด) ได้ เนื่องจากมี แหล่งที่มาที่จำเพาะแค่สองแหล่งสำคัญคืออัลกุรอานและสุนนะฮ์ (al-Fawzān, 1999 : 9) เพราะไม่มี ผู้ใดสามารถล่วงรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์และล่วงรู้สิ่งที่บังควรหรือไม่บังควรเกี่ยวกับอัลลอฮ์ได้ดียิ่งไปกว่าตัว ของพระองค์เอง และรองลงมาที่ไม่มีผู้ใดสามารถรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ได้ดียิ่งกว่าศาสนทูตของพระองค์ เหตุนี้การได้มาซึ่งเรื่องราวของอะกิดะฮ์ในอิสลามตามแนวทางของชาวสละฟุซซอลิฮ์และบรรดาผู้ เจริญรอยแล้วจึงจำกัตอยู่ที่อัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นสำคัญ¹

(1) คัมภีร์อัลกุรอาน

อัลกุรอาน คือ คัมภีร์ของอัลลอฮ์เป็นแหล่งอ้างอิงแรกทั้งในเรื่องหลักการสำคัญและ เรื่องปลีกย่อยของศาสนา ตลอดถึงหลักการอื่นๆ ล้วนต้องอาศัยการแสวงหาหลักฐานเพื่ออ้างอิง

¹ อิบน์ ตัยมียะฮ์ให้ทัศนะว่าที่มาของอะกิดะฮ์เกิดจากสามแหล่งสำคัญ คือ 1) อัลกุรอาน 2) อัสนุนนะฮ์ และ 3) มติฉันท์ของเหล่า เสาะฮาบะฮ์และสะลัฟซอลิฮ์ (Ibn Taimiyah, 1995: 13/157) หรือนักวิชาการบางท่านให้ทัศนะว่าสามแหล่ง คือ 1) อัลกุรอาน 2) อัสนุนนะฮ์ และ 3) สติปัญญาที่ถูกต้อง (al-Buraikān, 2003: 22)

จากอัลกุรอานทั้งสิ้น เพราะถือว่าอัลกุรอาน คือผลจากการวะฮีย์ (วิวรณ์) จากพระเจ้าที่ถูกประทานลงมาอย่างมีอาจปฏิเสธรได้ และทุกสิ่งที่อัลกุรอานรับรองไว้นั้นล้วนเป็นสัจธรรมและความจริงทั้งสิ้น

ดังคำตรัสจากอายะฮ์ที่ว่า

﴿ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 87)

ความว่า “และใครเล่าที่มีคำพูดที่สัจจริงยิ่งกว่าอัลลอฮ์”

(สุเราะฮ์อัลนิสาฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 87)

คำพูดหรือพระดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ย่อมอยู่ในระดับของความสัจจริงอันสูงส่งที่สุด ดังนั้นไม่ว่าหลักความเชื่อ องค์ความรู้ หรือการปฏิบัติใดๆก็ตามที่นำมาเล่าขานกัน หากขัดแย้งกับสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงบอกไว้ ทั้งหมดล้วนเป็นความเท็จเนื่องไม่สอดคล้องกับการบอกกล่าวของอัลลอฮ์ และเชื่อว่ามีอาจเกิดขึ้นเป็นความจริงได้อย่างแน่นอน (al-Sa‘diy, 2002 : 191)

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์หนึ่งเดียวจากบรรดาคัมภีร์แห่งฟากฟ้าที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้สัญญาว่าจะทรงปกป้องรักษาไว้ตลอดไป ดังอายะฮ์ที่ว่า

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾

(سورة الحجر : 9)

ความว่า “แท้จริงเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้ข้อตักเตือน (อัลกุรอาน) ลงมา และแท้จริงเราเป็นผู้รักษามันอย่างแน่นอน”

(สุเราะฮ์อัลหัจญ์รฺ : 9)

อัลกุรอานได้รับการปกป้องรักษาไว้ทั้งด้านถ้อยคำและความหมาย และส่วนหนึ่งของการปกป้องรักษานั้นคืออัลลอฮ์ทรงให้อัลกุรอานถูกสืบทอดมากระทั่งถึงมายังเราอย่างต่อเนื่อง และถึงมายังเราในลักษณะที่ปลอดภัย ปราศจากการเบี่ยงเบนเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดตอนใดๆทั้งสิ้น (Ibn Kathīr, 1999 : 4/527)

อัลกุรอานจึงถือเป็นองค์รวมของบทบัญญัติอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องหลักความเชื่อ และไม่ได้ละสิ่งใดๆที่อาจทำให้เข้าใจได้ว่าอัลลอฮ์ทรงเพิกเฉยกระทั่งทำให้เกิดความคลุมเครือเกี่ยวกับประเด็นเรื่องอะกีดะฮ์เป็นหลักการสำคัญที่สุดของอิสลามนั้นเลย หากแต่หลักฐานจากอัลกุรอานได้ยืนยันเอาไว้อย่างชัดเจน บรรดาโองการต่างๆก็ล้วนมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการรังสรรค์ความรู้ และความศรัทธาที่ถูกต้องแก่พวกท่านนับตั้งแต่เริ่มแรกของการประทานวะฮีย์

อุละมาอ์บางท่านมีทัศนะว่าสุเราะฮ์ ที่ถูกประทานลงมาในยุคมักกะฮ์มีลักษณะที่ทำให้การรับรองใน 3 ประการสำคัญ คือ การมีหนึ่งเดียวของอัลลอฮ์ การเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และยืนยันต่อเรื่องราวของการฟื้นคืนชีพและวันปรโลกว่าเป็นความจริงที่มีอาจกลางแคลงสงสัย (al-Shāṭibiy, 1997 : 3/416) ด้วยหลักฐานต่างๆที่ชัดเจน ตลอดถึงตอบโต้ผู้ปฏิเสธในเรื่องดังกล่าว

ในทุกแง่มุมที่พวกเขาพยายามตั้งข้อกังขาพร้อมด้วยหลักฐานที่สร้างความหวาดหวั่นแก่ผู้เห็นต่าง พร้อมอธิบายความในเรื่องต่างๆอย่างชัดเจน ซึ่งทั้ง 3 ความหมายนี้ คือสิ่งที่ประมวลอยู่อย่างครบถ้วนแล้วในสิ่งที่ถูกประทานลงมาในคัมภีร์อัลกุรอาน ณ เมืองมักกะฮ์ โดยภาพรวม แม้สภาพภายนอกบางประการอาจเห็นต่างออกไปจากความหมายดังกล่าวบ้าง แต่ผลสรุปสุดท้ายล้วนอยู่ในกรอบนี้ทั้งสิ้น แม้กระทั่งเรื่องต่อไปนี้ เช่น การส่งเสริมทำดีและหักห้ามความชั่ว การยกอุทฺฮฺ การเล่าเรื่อง และกล่าวถึงสวนสวรรค์และนรก การบรรยายถึงวันกิยามะฮ์ หรือเรื่องราวอื่นๆที่ตนเองเดียวกัน จึงพบว่าหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ คือประเด็นหลักและสาระที่สำคัญที่สุดใน สุเราะฮ์ต่างๆ ที่ถูกประทานลงมาทั้งในช่วงที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เผยแผ่อยู่ในนครมักกะฮ์ และยังคงเป็นประเด็นหลักและสำคัญที่สุดเช่นกันแม้มาในช่วงนครมาดีนะฮ์ เพื่อเป็นตั้งการเยียวยาหรือคอยแก้ไขกรณีปัญหาต่างๆในทางศาสนาบัญญัติที่อาจกระทบต่อหลักความเชื่อและเจตจำนงค์แห่งการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ การกล่าวถึงหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์จึงมิได้ขาดตอนไปเลยหรือละการกล่าวถึงแม้เพียงช่วงใดช่วงหนึ่ง หากแต่ยังคงเป็นประเด็นที่จำเป็นต้องกล่าวถึงตลอดไปทั้งตอนต้นและหลังจากนั้น

(2) สุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

สุนนะฮ์¹ ถือเป็นแหล่งอ้างอิงของบทบัญญัติศาสนาที่สำคัญอันดับที่ 2 รองจากอัลกุรอาน การเชื่อฟังปฏิบัติตามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และยึดถือต่อสุนนะฮ์ของท่านนั้นย่อมเป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) (Ibn al-Qayyim, 1976 : 2/290-293) นอกจากนั้นสุนนะฮ์ ยังถือเป็นวะฮีย์อีกประเภทหนึ่งที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นในเมื่ออัลกุรอาน คือแหล่งที่มาของศาสนาทั้งด้านอะกีดะฮ์ และชะรีอะฮ์แล้วสุนนะฮ์ของท่านนบีก็อยู่ในสถานะเดียวกัน ดังที่พระองค์ได้ทรงรับรองสิ่งที่มาจากตัวท่านนบี ﷺ นั้นว่า

﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ، إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾

(سورة النجم : 3-4)

ความว่า “และเขามีได้พูดตามอารมณ์ มันมิใช่อันใดนอกจากเป็นวะฮีย์ที่ถูกประทานลงมา”

(สุเราะฮ์อัลนัจม : 3-4)

สิ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวออกมาคือสิ่งที่ได้รับบัญญัติมาจากอัลลอฮ์ เพื่อเผยแพร่สั่งสอนแก่ผู้คนอย่างสมบูรณ์ และเพียบพร้อมโดยไม่มีเพิ่มเติม หรือลดทอนออกไปจากนั้นเลย การอธิบายนี้สอดคล้องกับฮะดีษหนึ่งซึ่งรายงานจากหัชซาน บิน อุฎเฎาะฮ์ที่กล่าวว่า “ญิบรีลได้นำ

¹ หมายถึง แนวทางที่ท่านเราะฮูล ﷺ แสดงไว้เป็นแบบอย่าง ตลอดถึงสิ่งต่างๆที่บรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมได้ยึดถือต่อกันมา ทั้งในเรื่องราวที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อ หลักการปฏิบัติ ตลอดถึงคำกล่าวต่างๆด้วย (Ibn Rajab, 1998 : 1/120)

สุนนะฮ์ลงมายังท่านนบี ﷺ และทำการสั่งสอนสุนนะฮ์แก่ท่าน เช่นที่สั่งสอนอัลกุรอาน” (al-Lalika’iy, 1995 : 1/83-84)

ทั้งนี้ถูกละมาอ์ได้แบ่งวะฮีย์ออกเป็น 2 ประเภท หนึ่งในจำนวนนั้นคือวะฮีย์ประเภทอ่านได้ หมายถึงอัลกุรอานที่ถูกประทานมาแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ทั้งโดยถ้อยคำและความหมาย และถือว่าการอ่านมันนับเป็นอิบาดะฮ์ ส่วนประเภทที่ 2 คือวะฮีย์ประเภทอ่านไม่ได้ นั่นคือสิ่งที่รายงานมาจากตัวท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นบทอธิบายที่ได้มาจากอัลลอฮ์ ﷻ” (Ibn Hazm, 1983: 1/93)

ในอายะฮ์หนึ่งอัลลอฮ์ ﷻตรัสว่า

﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْل لَنفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾

(سورة آل عمران : 164)

ความว่า “แน่นอนยิ่ง อัลลอฮ์นั้นทรงมีพระคุณแก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย โดยที่พระองค์ได้ทรงส่งเราะสุลคนหนึ่งจากพวกเขาเองมาในหมู่พวกเขาโดยที่เขาคจะได้อ่านบรรดาโองการของพระองค์ให้พวกเขาฟัง และจะทำให้พวกเขาสะอาด และจะสอนอัลกิตาบและอัลหิกมะฮ์แก่พวกเขาด้วย และแท้จริงเมื่อก่อนนั้นพวกเขาเคยอยู่ในความหลงผิดอันชัดแจ้ง”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : 164)

การสอนอัลกิตาบและอัลหิกมะฮ์แก่พวกเขาข้างต้น หมายถึงสอนคัมภีร์อัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ ดังระบุในอีกอายะฮ์หนึ่งที่ว่า

﴿وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾

(سورة البقرة بعض من آية : 126)

ความว่า “และจะได้สอนคัมภีร์ และวิหยะบัญญัติ (หิกมะฮ์)ให้พวกเขาทราบ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 126)

คำว่าอัลกิตาบ (หรือคัมภีร์) ในที่นี้หมายถึงอัลกุรอาน ส่วน “อัลหิกมะฮ์” (วิหยะบัญญัติ) ที่ระบุในอัลกุรอาน หมายถึงอัสนุนนะฮ์” (al-Shāfi’iy,1990 : 28-29) ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่ท่านเราะสุลบอกไว้โดยผ่านวจาศาสนทูตของพระองค์ นั่นคือข้อตัดสินที่เห็นพ้องกันระหว่างมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งผู้ใดปฏิเสธตามนี้ย่อมถือเป็นคนนอกศาสนา

ดั่งคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่รับรองไว้ว่า

((عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ ، فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ ، وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ ، أَلَا وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا حَرَّمَ اللَّهُ))

(بعض من حديث أخرجه الترمذي، 1983 : 2664)

ความว่า “พวกเจ้าต้องยึดเอาอัลกุรอานนี้ ดั่งนั้น เมื่อพวกเจ้าพบในสิ่งนั้นที่เป็นสิ่งฮะลาล พวกเจ้าก็จงทำให้มัน เป็นฮะลาลตามนั้น และสิ่งใดที่พวกเจ้าพบมันในอัลกุรอานว่าเป็นสิ่งที่ฮะรออม พวกเจ้าก็จงทำให้มันเป็นที่ต้องห้ามตามนั้น พึงรู้เถิดว่าแท้จริงสิ่งที่เราะฮ์สุลของอัลลอฮ์ทำเป็นสิ่งที่ต้องห้ามก็เหมือนกับสิ่งเดียวกับที่อัลลอฮ์ทรงต้องห้ามเช่นเดียวกัน ”

(ส่วนหนึ่งของฮะดีษบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 2664)¹

สิ่งที่คล้ายคลึงกัน ในที่นี้คือฮะสุนนะฮ์โดยไม่ต้องสงสัย (Ibn Qayyim, 1994 : 156) ซึ่งเป็นคำเตือนมิให้ฝ่าฝืนต่อแบบอย่าง หรือสุนนะฮ์ต่างๆ ที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ได้แสดงไว้ แม้ไม่มีระบุในอัลกุรอาน เนื่องสาเหตุทำให้พวกเคาะวาริจญ์ และพวกเราะฮะวาฟีฎ (ชีอะฮ์) ต้องระหuhn และหลงทางก็เพราะมักแอบอ้างเฉพะการปฏิบัติตามอัลกุรอานแต่กลับละทิ้งฮะสุนนะฮ์ เป็นสิ่งที่ถูกประทานมาเพื่อค้ำจุนการอธิบายแก่อัลกุรอาน (al-Khitābiy, 1980:7/8) และยังมีคำกล่าวรับรองจากฮะดีษบทหนึ่งรายงานจากอัลอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์² เล่าว่า ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لِيُلْهَأَ كَنْهَارُهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ))

(أخرجه ابن ماجه، 1975 : 43)

ความว่า “แท้จริงฉันได้ทิ้งพวกท่านไว้บนความชัดเจนยิ่ง กลางคืนของมันชัดเจนเสมือนกลางวัน จะไม่มีผู้ใดเบี่ยงเบนออกไปนอกจากผู้ที่หายนะ”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, 1975 : 43)³

ในฮะดีษบทหนึ่ง รายงานจากออบู ซัรร์ อัลฆิฟารี⁴ เล่าว่า

¹ อัลอัลบานีย์ตัดสินว่าเป็นฮะดีษฮะสัน (al-Albāniy, 1999 : 2870)

² อัลอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์ จากเผ่าอัลสะละมีเย มีนามแฝงว่า “ออบูญุฬิห” เป็นเคาะฮะบะฮ์คนหนึ่งในกลุ่ม “อะฮ์ลุลคุฟพะฮ์” ในบั้นปลายชีวิตได้อาศัยอยู่ที่เมืองหิมส์ ประเทศซาม และเสียชีวิตที่นั่นในปี ฮ.ศ.75 (al-Dhahabi, 1996 : 3/420-422)

³ ฮะดีษเดียวกันนี้บันทึกโดยอัลฮาकिม (al-Hākim, 1990 : 1/96) อัลอัลบานีย์ระบุว่าเป็นฮะดีษเคาะอียีฮ์ (al-Albāniy, 1988 : 4369)

⁴ ชื่อจริงคือญุนดูบ บิน ญุนาดะฮ์ จากตระกูลบนิฆ็อฟฟาร์ รับอิสลามตั้งแต่อายุแค่ 5 ขวบ และเป็นเคาะฮะบะฮ์ผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งของท่านนบี ﷺ เสียชีวิตที่เมืองอัลซุบดะฮ์ในปี ฮ.ศ.32 (Ibn Kathīr, 1966 : 10/90)

((تُؤَيُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا طَائِرٌ يُحْرُكُ جَنَاحَيْهِ فِي السَّمَاءِ إِلَّا وَقَدْ ذَكَرْنَا مِنْهُ عَلِمًا))

(أخرجه احمد، 1995 : 20854)

ความว่า “ท่านศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷺ ได้สิ้นชีวิตจากเราไป ในสภาพที่แทบไม่มีนกสักตัวเดียวที่ขยับปีกทั้งสอง (โอบยบิน) อยู่ในฟากฟ้า นอกจากท่านได้บอกความรู้หนึ่งเกี่ยวกับมันให้แก่เราไว้แล้ว”

(บันทึกโดย 'Ahmad, 1995 : 20854)

และในอีกอะดิษหนึ่ง คือ

((عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قِيلَ لَهُ: قَدْ عَلَّمَكُمْ نَبِيُّكُمْ كُلَّ شَيْءٍ، حَتَّى الْخِرَاءَةَ، فَقَالَ أَجَلٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 262)

ความว่า “รายงานจากสลมาน อัลฟารีซี¹ ซึ่งเมื่อถูกถามว่า “ผู้เป็นนบี ﷺ ของพวกท่านได้สั่งสอนไว้แก่พวกท่านทุกสิ่งทุกประการ แม้กระทั่งเรื่องมารยาทเกี่ยวกับการถ่ายทุกซ์เชียวหรือ ?” ท่านตอบว่า “ใช่แล้ว”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 262)

นอกจากนี้ยังมีอะดิษอีกมากมายจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ได้อธิบายประเด็นเกี่ยวกับหลักความเชื่อเอาไว้อย่างชัดเจน ดังปรากฏมานับแต่เรื่องแรกที่ท่านนบี ﷺ สอนแก่ประชาชาติของท่าน และจากแบบอย่างหรือสุนนะฮ์ของท่านที่แสดงมาตลอดชีวิต เหล่านี้ได้กลายเป็นหลักฐานอันชัดเจนและเด็ดขาด กระทั่งท่านได้จบสิ้นชีวิตในบั้นปลายลงพร้อมกับความสมบูรณ์อย่างที่สุดทั้งด้านการชี้้นำ การบำบัดจิตใจ และการอธิบายสัจธรรม และแน่นอน ความหมายของสุนนะฮ์ดังกล่าวคือบรรดาอะดิษเศาะฮี้ฮ์ที่ได้รับการยืนยันชัดเจนว่ามาจากท่านนบี ﷺ ตลอดถึงบรรดาอะดิษในระดับที่ลดหลั่นลงมาแม้ไม่ถึงระดับเศาะฮี้ฮ์ เช่น อะดิษอะสัน ทั้งหมดล้วนแล้วแต่ได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบ คัดกรอง และศึกษามาเป็นอย่างดี ก่อนที่จะใช้เป็นหลักฐานหรือเป็นแหล่งอ้างอิงทางศาสนาโดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) เนื่องในประเด็นหลักความเชื่อย่อมไม่สามารถอ้างอิงบรรดาอะดิษที่อ่อนเป็นหลักฐานได้ เพราะอะดิษที่อ่อนหรือฎะฮี้ฟไม่สามารถใช้เป็นหลักฐานในประเด็นสำคัญทางศาสนาหรือรายงานต่อ นอกจากนี้มีการชี้แจง

¹ ชื่อจริงคือมาบีย บุตระของโยซัคซาน มีภูมิลำเนาจากเมืองอัศบาฮาน ประเทศเปอร์เซีย เกิดราวปี ค.ศ.568 เคยนับถือศาสนาบูชาไฟ ก่อนละทิ้งบ้านเกิดมุ่งสู่แคว้นขาม เข้าศึกษาศาสนากับนักบวชคริสเตียน แต่ไม่สมประสงค์จึงเดินทางต่อยังดินแดนแถบสมุทรอาหรับ และถึงยังเมืองมาดินะฮ์ กระทั่งพบกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นเศาะฮาบะฮ์ที่มีบทบาทสำคัญท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์อิสลามยุคต้น เสียชีวิตในปี ค.ศ.656 (al-Zirikli, 2002 : 3/111)

สถานะภาพที่แท้จริงของอะดิษเอาไว้ ทั้งนี้เพราะสาเหตุสำคัญที่นำพาไปสู่ความหลงผิด และเบี่ยงเบนออกจากสุนนะฮ์และอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องนั้นคือการอ้างอิงอะดิษฎะอียะฮ์ โดยเฉพาะอะดิษฎะอียะฮ์ฟุฎุฮ์ และมาฏอมาเป็นหลักฐาน และสร้างความเชื่อต่างๆขึ้นมาจากคำสอนของอะดิษเหล่านั้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเด็นเตาฮีดอูลูฮียะฮ์ (ความเป็นพระเจ้าที่พึงเคารพเพียงองค์เดียว) และศิฟาต (คุณลักษณะต่างๆของอัลลอฮ์) เป็นต้น (Ibn Taimīyah, 1987: 83) ซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างไปจากหลักความเชื่อในศาสนาอื่นๆใน 2 ประการ คือ เป็นหลักความเชื่อที่มีลักษณะเป็นสิ่งเร้นลับและเป็นหลักความเชื่อที่จำเป็นต้องสอดคล้องกับหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์

หลักความเชื่อที่มีลักษณะเป็นสิ่งเร้นลับ (ซ็อยบียะฮ์) ในที่นี้หมายถึง เรื่องราวและประเด็นต่างๆของหลักความเชื่ออิสลามซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องศรัทธาและเชื่อมั่นตามนั้น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสยกย่องบรรดามุสลิมผู้ยำเกรงซึ่งมีความศรัทธาในสิ่งเร้นลับ (อัลซ็อยบ์) ในตอนต้นของสุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ว่า

﴿لَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

(سورة البقرة : بعض من آية 1-2)

ความว่า “อะลิฟ ลาม มีม . คัมภีร์นี้ ไม่มีความสงสัยใดๆ ในนั้น เป็นทางนำสำหรับบรรดาผู้ยำเกรงเท่านั้น . คือบรรดาผู้ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 1-2)

คำว่าศรัทธาต่อ “สิ่งเร้นลับ (อัลซ็อยบ์)” ในที่นี้หมายถึงศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ บรรดามลาอิกะฮ์ บรรดาเราะซูล วันสุตท้าย สวรรค์ นรก ตลอดจนสิ่งต่างๆเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนเป็นสิ่งเร้นลับตามความหมายนี้ทั้งสิ้น (al-Thabriy, 2001: 1/101)

สำหรับแหล่งอ้างอิงอื่นๆนอกจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ เช่น กียาส (การเทียบเคียง) หรือการใช้ปัญญาของมนุษย์ย่อมมีอาจนำมาเป็นแหล่งอ้างอิงในเรื่องหลักความเชื่อได้เป็นอันขาด เนื่องจากมีลักษณะเป็นเพียงการคาดคะเน (ค็อนนียะฮ์) (al-Jabarain, 2012 : 10) เช่นเดียวกับการอ้างเรื่องศาสนาโดยอาศัยวิธีการอื่นๆเช่นการใช้ปัญญา การพิเคราะห์ ตรรกะ ปรัชญา การดลใจ การอวดอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ การอุปทาน ความฝัน หรืออาศัยบุคคลที่มีโชนบี่ที่อ้างเป็นผู้ไร้บาป (มะฮูมุ) และล่วงรู้สิ่งเร้นลับต่างๆ ทั้งหมดนั้นเป็นความหลงและผิดพลาด การอ้างเช่นนั้นเท่ากับนำพาอะกีดะฮ์ไปสู่สถานะที่อาจมีถูกมีผิดได้นั่นเอง ดังความผิดพลาดของพวกอะฮ์ลุลกะลามทั้งหลาย เช่น กลุ่มอะชชะอียะฮ์, กลุ่มมูตะชีละฮ์ และกลุ่มอะซาอึเราะฮ์ที่ยึดเอาปัญญา (อัลอัก์ล) เป็นแหล่งอ้างอิงหนึ่งในเรื่องหลักความเชื่อ ซ้ำยังให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญายิ่งกว่าแหล่งอ้างอิงจากตัวบทหลักฐาน (อัลนัคด์) เสียอีก กระทั่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์ในทัศนะของพวกเขาเป็นสิ่งเพียงที่ต้องเป็นไปตามปัญญามนุษย์ อันเท่ากับเป็นการดูแคลนต่อคัมภีร์ของอัลลอฮ์และสุนนะฮ์แห่งศาสนทูตของพระองค์อีกด้วย

2.1.1.4 สาเหตุการเกิดหลักความเชื่อที่บิดเบือนในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

อิสลามถือว่าความเป็ยงเบนทางความเชื่อหรืออะกีดะฮ์เป็นความเสียหายและอันตรายที่สุด เนื่องความเชื่อที่ถูกต้องเท่านั้นคือตัวขับเคลื่อนสำคัญที่คอยผลักดันให้เกิดการปฏิบัติหรือกระทำความดีทั้งหลาย กล่าวคือหากปัจเจกชนคนใดขาดอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องในชีวิต ย่อมเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของความสับสน และหลงผิดที่จะคอยทับถมและปิดกั้นไม่ให้เห็นความจริงเป็นปัจจัยสู่การมีชีวิตที่ดีงาม ทำให้จมดิ่งสู่ความชั่วร้ายและเสื่อมเสียในรูปแบบต่างๆอย่างไม่สามารถถอนตัวได้ หลายคนต้องจบชีวิตในสภาพอย่างที่ไม่ควรจะเป็น ในระดับสังคมก็เช่นกัน หากขาดอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องมาเป็นสิ่งชี้แนะเสียแล้ว สังคมนั้นย่อมไม่ต่างกับสังคมเดรัจฉานประเภทหนึ่งที่ไม่สามารถมองเห็นทิศทางของชีวิตสันติสุขอันพึงประสงค์ แม้นพวกเขาจะมีปัจจัยทางวัตถุมากมาย แต่ไม่สามารถให้ความสุขและคำตอบที่แท้จริงแก่ชีวิตได้ ซ้ำยังอาจเป็นตัวเร่งสู่การทำลายและหายนะยิ่งขึ้นเสียอีก เช่นดังปรากฏในสังคมปัจจุบัน เพราะสิ่งที่สามารถทำให้มนุษย์รู้จักพันธกิจและเป้าหมายแห่งชีวิต รวมถึงรู้จักใช้ประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆที่มีอยู่คือการมีอะกีดะฮ์หรือหลักความเชื่อที่ถูกต้องนั่นเอง

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾

(سورة المؤمنون : 51)

ความว่า “โอ้ บรรดาเราะสุลเอ๋ย พวกเจ้าจงบริโภคจากสิ่งต่างๆที่ดี และจงกระทำความดีเถิดเพราะแท้จริง ข้ารอบรู้สิ่งพวกเจ้ากระทำ”

(สุเราะฮ์อัลมูอมีนูน : 51)

อัลลอฮ์ทรงสั่งใช้ให้บริโภคแต่อาหารที่อนุมัติ (ฮะลาล) พร้อมกับประกอบในการงานที่ดีงาม เป็นการบ่งบอกว่าสิ่งที่อนุมัตินั้นเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการกระทำความดี เป็นพันธกิจที่บรรดาศาสนทูตทั้งหลายต้องแสดงให้ได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุจริตพร้อมทั้งด้านคำพูด การกระทำ การชี้แนะสั่งสอน และการตักเตือน (Ibn Kathīr, 1999 : 5/477) อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอีกอายะฮ์หนึ่งเพื่อให้ตระหนักในบุญคุณต่างๆ ที่ทรงประทานให้ พร้อมสำนึกและศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระองค์

﴿ وَاسْتَلِيْمَانَ الرِّيحِ غَدُوْهَا شَهْرٌ وَرَوْاحُهَا شَهْرٌ وَاَسْلَمْنَا لَهُ مِنَ الْقَطْرِ وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ، يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَّحَارِبٍ وَتَمَاثِيْلٍ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِي الشُّكُوْرُ ﴾

(سورة سبأ : 11-13)

ความว่า “และเราได้ให้มีลมพัดแก่สุลัยมาน ซึ่งมันจะพัดไปในยามเช้าเป็นเวลาหนึ่งเดือน และมันจะพัดกลับในยามเย็นเป็นเวลาหนึ่งเดือน และเราได้

ให้ไหลมาแก่เขาซึ่งตาน้ำทองเหลือง (คือให้ทองเหลืองที่หลอมตัวเป็นตาน้ำไหลมาสำหรับสุลัยมาน) ในหมู่ญินนั้น มีผู้ทำงานอยู่เบื้องหน้าเขาด้วย อนุมัติแห่งพระเจ้าของเขา และผู้ใดในหมู่พวกเขาหันเหจากพระบัญชาของเรา เราจะให้เขาลี้มรสารลงโทษที่มีไฟลุกโชติช่วง พวกเขา (ญิน) ทำงานให้เขา (สุลัยมาน) ตามที่เขาต้องการ (เช่นสร้าง) ปราสาทหลายแห่งที่สูงตระหง่าน และบรรดาหุ่นจำลอง และบรรดาโคมใส่อาหารมีขนาดเท่าปอน้ำและบรรดาหม้อสำหรับหุงอาหารตั้งอยู่กับที่ พวกเขาจึงทำงานเกิดวงศ์วานของดาอูดเอ๋ย ! ด้วยการขอบคุณ และส่วนน้อยแห่งปวงบ่าวของเราที่เป็นผู้ขอบคุณ”

(สุเราะฮ์สะบะอ์ : 11-13)

ข้างต้นเป็นการยืนยันว่าพลังด้านวัตถุหรือทรัพย์สินปัจจัยต่างๆ จำเป็นต้องอยู่ร่วมด้วยกันกับพลังแห่งความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง เพราะตราบใดที่ทั้งสองแยกออกจากกันหรือสลับเข้าไปอยู่กับความเชื่ออันมดเท็จเสียแล้ว ย่อมมีแต่จะนำไปสู่การทำลายและหายนะอย่างแน่นอน สำหรับสาเหตุการเกิดการบิดเบือนทางด้านหลักความเชื่อ หรือการเบี่ยงเบนออกจากอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องในสังคมมุสลิมนั้นศึกษาพบว่าเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน แต่ขอกกล่าวถึงที่สำคัญในที่นี้เพียง 4 ประการดังนี้

(1) ขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) ที่ถูกต้อง

สาเหตุแรกของการเกิดความเชื่อที่บิดเบือนคือ ขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง คือไม่ศึกษาเรียนรู้ หรือเข้าใจในหลักความเชื่อที่ถูกต้องของอิสลามตามคำสั่งของอัลลอฮ์ﷻ และเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ หรือตามหลักความเชื่อของชนชาวสะลัฟซอลิฮ์ที่ถูกรับรอง เมื่อสังคมมุสลิมยุคหนึ่งๆไม่เข้าใจ อีกทั้งไม่สนใจเรียนรู้หรือให้ความสำคัญต่อเรื่องอะกีดะฮ์แล้ว ทำให้อनुชนมุสลิมรุ่นต่อมาไม่สามารถแยกแยะ จนบางครั้งอาจเข้าใจผิดเป็นถูก หรือเข้าใจถูกเป็นผิดได้ ดังคำกล่าวของอุมร์ บิน อัลค็อฎฏอบว่า

((إِنَّمَا تَنَعَّضُ عَرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةٌ عُرْوَةٌ إِذَا نَشَأَ فِي الْإِسْلَامِ مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْجَاهِلِيَّةَ))

(أخرجه ابن أبي شيبة، 2004 : 6/410)

ความว่า “แท้จริงโศ่งแห่งของอิสลามจะหลุดออกไป (จากเขา) ทีละห้วง ทีละห้วง สำหรับบุคคลที่เติบโตมาในอิสลามแต่เขาไม่รู้จักวิถีอันงามาย”

(บันทึกโดย 'Ibn Abū al-Shaibah, 2004 : 6/410)¹

วิถีอันงมกาย (ญาฮิลียะฮ์) ของสังคมต่ออะกีดะฮ์ที่ถูกต้องอาจเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การหันห่างไม่สนใจศึกษาเรียนรู้ ความบกพร่อง หรือดูดายของบรรดาผู้รู้เองที่ไม่ใส่ใจต่อการสั่งสอนชี้แนะผู้คน การมีผู้นำที่ไร้คุณธรรมและความเข้าใจศาสนา การสังกัดตนเองอยู่เพียงในกรอบอันจำกัดของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และที่สำคัญคือสภาพสังคมที่ถูกปล่อยละเลยให้แก่ออกล้าวยู่ในสิ่งต่างๆที่เป็นชirikโดยขาดการชี้แนะ จนสังคมต้องถูกรอบงำด้วยเวลาต่อคำสอน การแตกแยก และวิกฤติการมากมายตามมา

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวตักเตือนไว้ว่า

((أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، وَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِلَيْكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “ฉันขอสิ่งเสียพวกท่านให้ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ให้มีการเชื่อฟังปฏิบัติตาม หากมั่นใจว่าเขาเป็นทาสชาวหาบาศีัยได้เป็นผู้นำแก่พวกเจ้า และแท้จริงใครมีชีวิตอยู่จากพวกเจ้า แล้วเขาจะได้เห็นความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้นจำเป็นสำหรับพวกท่านจะต้องยึดมั่นต่อสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาคุลาฟาอ์อัลรอฮ์ดีน (คอลีฟะห์ที่ได้รับคำสั่งในทางนำที่ถูกต้อง) พวกท่านจงกตม้น ด้วยกับพันกรรมและพวกท่านพึงระวัง จากการกระทำขึ้นมาใหม่ของกิจการงาน (อุตริขึ้นมาในศาสนา) เพราะว่าทุกการอุตริคือความหลงผิด ”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)²

ในอีกสายรายงานหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

¹ สะดึชเดียวกันนี้บันทึกโดยอัลฮากิม (al-Hākim, 1990 : 4/475) รายงานจากอุมัร บินอัลค็อฎฏอบ โดยอุละมาฮ์หลายท่านรับรองว่าเป็นอะฮาดِيثที่ถูกต้อง (Ibn Taimiyah, 1986 : 2/398)

² สะดึชเดียวกันนี้บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์ (Ibn Mājah, 1997: 43) และอัลติรมิซีย์โดยตัดสินว่าเป็นอะดึชเศาะฮึฮ์ (al-Tirmidhiy, 1983 : 2676)

((إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ وَلَكِنْ يَغْبِضُ الْعِلْمَ بِغِبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهًّا لَا فَسْتُلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا))

(أخرجه البخاري، 1990 : 3433)

ความหมาย: แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ จะไม่นำความรู้กลับไปโดยถอดมันออกจากป่าว แต่พระองค์จะนำความรู้กลับไปด้วยการเสียชีวิตของบรรดาผู้รู้ จนกระทั่งแทบจะไม่เหลือผู้รู้เลย ผู้คนจึงยึดผู้ที่ไม่มีความรู้เป็นผู้นำ เมื่อเขาถูกถาม เขาก็จะเฉลยปัญหา (ฟิตวา) โดยที่ไม่มีความรู้ ดังนั้นพวกเขาหลงผิด และยังนำพาผู้อื่นหลงผิดอีกด้วย”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 3433)

การถอดถอนความรู้ออกไปในที่นี้ มิได้หมายถึงทำให้ความรู้เหล่านั้นลบเลือนหรือหายไปจากความทรงจำ หากแต่ความรู้จะหมดไปพร้อมๆ กับการล้มตายจากไปของบุคคลผู้มีความรู้ แล้วผู้คนที่หันไปยึดเอาบุคคลผู้ปราศจากความรู้เป็นผู้นำและตัดสินใจตามความเขลาของตนเอง จนทำให้ผู้คนทั้งหลายหลงผิดและบุคคลอื่นๆหลงผิดตามไปด้วย (al-Nawawiy,1994 : 16/223)

แน่นอนความมมงายย่อมเป็นสาเหตุของความชั่วอีกหลายประการที่ล้วนนำสู่ความเลวร้ายและเสียหายทั้งสิ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญยิ่งนั้นคือการไม่เข้าใจต่อหลักความเชื่อที่ถูกตั้งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ. وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ﴾

(سورة الزمر: بعض من آية 29)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงยกอุทาหรณ์ชายคนหนึ่งเป็นของหุ้นส่วนหลายคน พวกเขาขัดแย้งไม่ลงรอยกัน และชายอีกคนหนึ่งเป็นของชายคนหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งสองนี้เป็นอุทาหรณ์ที่เท่าเทียมกันหรือ ?”

(สุเราะฮ์อัลซุมัร : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 29)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยกเป็นอุทาหรณ์บุคคลที่มีหลักการเชื่อมั่นอันถูกต้องต่อหลักเตาฮีด (เอกานุภาพ) ของอัลลอฮ์กับอีกบุคคลหนึ่งที่มีหลักความเชื่อที่เปียงเบน หรือสิ่งต่างๆ ที่เป็นภาคี (ชีริก) ต่อพระองค์ว่าคุณค่าของสองบุคคลย่อมไม่มีวันที่เท่าเทียมกันในทัศนะของพระองค์ (Ibn Qayyim,2011: 3/453)

(2) ยึดติดกับแนวทางผิดๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

อีกโรคร้ายหนึ่งของสังคมมุสลิมที่น่าพาให้เฉไฉไปจากหนทางที่ถูกต้องคือการยึดติดกับแนวทางผิดๆ ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษและปฏิบัติตามความมดเท็จ อีกทั้งไม่ยอมเปิดกว้างรับสิ่งใหม่ที่แตกต่างแม้เป็นสิ่งถูกต้อง ปราภฏการณเช่นนี้มิใช่สิ่งใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น หากแต่มีมานานแล้วแทบทุกสมัย ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ที่กล่าวถึงท่าทีของบรรดาผู้ตั้งภาคีครั้งอดีตว่า

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْزُبُونَ عَنْهُمْ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾

(سورة البقرة : 170)

ความว่า “และเมื่อได้ถูกกล่าวแก่พวกเขา ว่าจงปฏิบัติตามสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาเถิด พวกเขาก็กล่าวว่า มิได้ เราจะปฏิบัติตามสิ่งที่เราได้พบ บรรพบุรุษของเราเคยปฏิบัติมาเท่านั้น และแม้ได้ปรากฏว่าบรรพบุรุษของพวกเขาไม่เข้าใจสิ่งใด และทั้งไม่ได้รับแนวทางอันถูกต้องก็ตามกระนั้นหรือ?”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 170)

อายะฮ์นี้ได้ตำหนิต่อทุกการยึดถือสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ เป็นการตำหนิการยึดติดและปฏิบัติสานต่อในสิ่งดังกล่าวโดยปราศจากการใช้ปัญญาและสามัญสำนึก (Sayyid Qutb, 1982: 1/155) การรู้สึกยึดติด (ตะฮ์ศุบ) กับแนวทางทางผิดๆ ในที่นี้มิได้จำกัดแค่การยึดติดกับบรรพบุรุษ แต่ยังหมายรวมถึงการยึดติดหรือสนับสนุนในตัวบุคคล หรือกลุ่มพวกของฝ่ายตนจนไม่คำนึงถึงความยุติธรรมและถูกต้อง ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกสังคม และในทุกสมัย ครั้นเมื่อความรู้สึกเช่นนี้มาบดบังสายตาสายแล้วยอมทำให้มิสามารถมองเห็นและยอมรับในความดีของฝ่ายตรงข้ามได้แม้จะแจ่มชัดปานใดก็ตาม เช่นท่าทีของบุคคลหนึ่งจากชาวเผ่าเราะบิอะฮ์ที่กล่าวแสดงการสนับสนุนต่อมุสลิมละมะฮ์คนเผ่าเดียวกัน ในคราวขัดแย้งกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งมาจากตระกูลมุฏริร์ว่า “ข้ารู้ดีว่ามุสลิมละมะฮ์โกหก และมุฮัมมัดนั้นแท้จริง เพียงแต่เรารักคนโกหกแห่งตระกูลเราะบิอะฮ์มากกว่าคนความจริงแห่งตระกูลมุฏริร์” (al-Ṭabariy, 1986: 3/286)

นอกจากนี้การยึดติดกับวิถีทางที่ผิดๆ ยังรวมถึงการปฏิบัติตามทัศนคติของบุคคลในประเด็นเกี่ยวกับอะกิดะฮ์อย่างมง่ายโดยไม่พยายามสืบทราบหลักฐาน หรือตรวจสอบความถูกต้องเสียก่อน เช่นสภาพที่เกิดขึ้นกับบรรดากลุ่มที่หลงผิดต่างๆ ตั้งแต่ครั้งประวัติศาสตร์ เช่น ญะฮ์มิยะฮ์ มุอะตะซีละฮ์ อะฮาอิเราะฮ์ และศุฟียะ ซึ่งแต่ละกลุ่มมักอ้างอิงการปฏิบัติตามผู้นำที่บิดเบือนอยู่บ่อยครั้ง จนต้องหลงผิด และเบี่ยงเบนออกจากหลักความเชื่อที่ถูกต้องไป

(3) ความเชื่อสุดโต่งต่อบรรดาอะลี และคนซอลีย์

ทุกสิ่งล้วนมีขอบเขตอันพอดีและมีดุลยภาพโดยธรรมชาติเสมอ หากมีการเกินเลย ขอบเขตนั้นไป ย่อมก่อให้เกิดผลที่เสียหายได้ คือมีวามเกินควร หรือน้อยเกินไปก็ตาม เช่นเดียวกับ เรื่องศาสนาซึ่งสาระสำคัญที่สุดคือหลักเอกานุภาพหรือเตาฮีดของอัลลอฮ์ ดังปรากฏกับประชาชาติ ต่างๆ ในอดีต ดังพวกอะฮ์ลุลกิตาบ อันหมายถึงชาวยิว และนบะศอรอที่ต้องหลงทางเนื่องละเมิด ขอบเขตในเรื่องนี้ เช่นพวกนบะศอรอที่เทิดทูนท่านนบีอีซา (หรือเยซู) อย่างสุดโต่งจนกลายเป็นตั้ง พระเจ้า หรือบุตรของพระเจ้า หรือนับถือเป็นภาคหนึ่งในหลักตรีเอกานุภาพ ทั้งที่ตัวนบีอีซาได้ ตักเตือนและสั่งสอนเสมอว่าตัวท่านเองเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนที่อยู่ในฐานะบ่าวและศาสนทูตคนหนึ่ง ของพระองค์เท่านั้น ขณะที่ความเชื่อสุดโต่งของชาวยิวก็เชื่อว่าอุซัยร¹ คือบุตรของพระเจ้า

ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴾

(سورة التوبة : 30)

ความว่า “และชาวยิวได้กล่าวว่า อุซัยรเป็นบุตรของอัลลอฮ์ และชาวคริสต์ได้
กล่าวว่า อัลมะซีห์ (หรือเยซู) เป็นบุตรของอัลลอฮ์ นั่นคือถ้อยคำที่พวกเขา
กล่าวขึ้นด้วยปากของพวกเขาเอง ซึ่งคล้ายกับถ้อยคำของบรรดาผู้ที่ได้ปฏิเสธ
การศรัทธามาก่อน ขออัลลอฮ์ทรง สืบแข่งพวกเขาด้วยเถิด พวกเขาถูก
หันเหไปได้อย่างไร?”

(สุเราะฮ์อัตเตาบะฮ์ : 30)

อายะฮ์นี้เป็นการหักล้างของอัลลอฮ์ ﷻ ต่อกลุ่มชนทั้งสองว่าที่อ้างมาทั้งหมดนั้นล้วน
เป็นความเท็จ อันเกิดจากความขัดแย้งหรืออคติต่อกันเท่านั้น เป็นข้ออ้างที่เลียนแบบซึ่งไม่แตกต่างอัน
ใดกับคำกล่าวของกลุ่มชนต่างๆที่เคยหลงผิดมาแล้วในอดีต (Ibn Kathīr, 1999 : 4/134) ทั้งที่อัลลอฮ์
ﷻ ตรัสเตือนพวกเขาตลอดว่า

﴿ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 171)

ความว่า “อะฮ์ลุลกิตาบทั้งหลาย จงอย่าปฏิบัติให้เกินขอบเขต (สุดโต่ง) ใน
เรื่องศาสนาของพวกเขา”

(สุเราะฮ์อัลนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 171)

¹ มีระบว่าอุซัยร คือผู้มีคุณธรรมคนหนึ่งจากชาวยิวอิสราเอล และบางทัศนะว่าเป็นนบี (Ibn Kathīr, 1966 : 2/389)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามชาวอิยิวและชาวคริสเตียนจากความเชื่อสุดโต่งและคลั่งไคล้เกินเลย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีอยู่มากมายในทั้งสองกลุ่ม แต่เมื่อพวกเขาตั้งตึงและสุดโต่งในเรื่องศาสนา พฤติกรรมเช่นนั้นก็พาพวกเขาสู่การปฏิเสธและการตั้งภาคี (ชิริก) ต่ออัลลอฮ์ในที่สุด ความเชื่อสุดโต่งประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์แทบทุกสมัยคือ ให้การยกย่องเทิดทูนบรรดาวะลี¹ และคนซอลิฮ์ จนกระทั่งเกินเลยฐานะความเป็นจริง เช่นเชื่อว่าเขาเหล่านั้นกระทำการวิเศษบางอย่างได้ สามารถบันดาลให้เกิดคุณหรือเกิดโทษเป็นงานของอัลลอฮ์ หรืออาศัยพึ่งพาพวกเขาเป็นดั่งสื่อกลางเพื่อให้การวิงวอนขอขึ้นเป็นที่ตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ จนกลายเป็นการเคารพบูชาต่อพวกเขาเหล่านั้นไปในที่สุด เช่นการวิงวอนขอผ่านหลุมสุสานของบรรดาวะลี¹ โดยการเชือดสัตว์และการบนบาน

การเทิดทูนหรือบูชาต่อบรรดาวะลี¹ และคนซอลิฮ์ ได้เริ่มเกิดขึ้นมาครั้งแรกจากการอุทริของกลุ่มชนสมัยนบีนูฮ์ในอดีต ดังปรากฏถ้อยคำของพวกเขาในอายะฮ์อัลกุรอานว่า

﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾

(سورة نوح : 23)

ความว่า “และพวกเขาได้กล่าวว่า พวกท่านอย่าได้ทอดทิ้งพระเจ้าทั้งหลายของพวกท่านเป็นอันขาด พวกท่านอย่าได้ทอดทิ้งวัดุด และ สุวาอ และยะฮูษ และยะฮู๊ก และนัซรุเป็นอันขาด”

(สุเราะฮ์นูฮ์ : 23)

ดังกล่าว คือรายชื่อของบรรดาผู้มีคุณธรรม (คนซอลิฮ์) จากประชาชนของท่านนบีนูฮ์ เมื่อพวกเขาเสียชีวิตลง มารร้าย (ชัยฏอน) ก็ได้มาหลอกหลอนให้ประชาชนสร้างแท่นบูชาขึ้นมาในสถานที่บุคคลเหล่านั้นเคยนั่งประจำอยู่เมื่อครั้งมีชีวิต แล้วเรียกชื่อสถานเหล่านั้นด้วยชื่อของพวกเขา ประชาชนหลงเชื่อและยอมปฏิบัติตาม จนกลายเป็นที่ยึดถือบูชาในกาลต่อมาเมื่อพวกเขาเสียชีวิตไปแล้ว” (Ibn Kathīr, 1999 : 8/235)

การบูชาคนซอลิฮ์ ครั้งนั้นนับเป็นอุตริกรรมแรกที่ก่อเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์โลกจนกลายเป็นการตั้งภาคี (ชิริก) ต่ออัลลอฮ์ในที่สุด ดังทัศนะของอิบนุ สะญัวร์ อัลฮัสกาละนียี ที่กล่าวว่า “เรื่องราวของบรรดาคนซอลิฮ์ เหล่านี้เองได้เกิดเป็นจุดเริ่มต้นของการบูชาบรรดารูปเจี๊วต์ในกลุ่มชนของนบีนูฮ์ แล้วมีการปฏิบัติตามต่อกันมาภายหลังจากนั้น”(al-‘Asqalāniy, 1959: 8/669)

เป็นการยืนยันจากอายะฮ์ข้างต้นว่ามีผู้คนในอดีตไม่น้อยที่เมื่อเสียชีวิตลง ชาวบ้านได้ยึดเอาหลุมสุสานของพวกเขาเป็นสถานปฏิบัติธรรม แล้วค่อยมีการปั้นรูปเหมือน ครั้นต่อมาเมื่อเวลานั้นนานก็ยึดเป็นที่เคารพบูชาในที่สุดเนื่องสาเหตุจากความเลสา” (Ibn al-Qayyim, 2011: 1/203) ปรากฏอะเศาะดิษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ห้ามการกระทำเช่นนั้นคือ

¹ บรรดาวะลี หมายถึงบุคคลผู้ปฏิบัติตนใกล้ชิดโดยพิเศษต่ออัลลอฮ์ (al-Qayyim, n.d : 3/106)

((لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ ، فَقُولُوا :
عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 3445)

ความว่า “พวกท่านจงอย่าเทิดทูนฉันจนเกินขอบเขตเสมือนดังที่พวก
นัศอรอ (คริสเตียน) ได้เทิดทูนต่ออีซา (เยซู) บุตรมัรยัม แท้จริงฉันนี้เป็นบ่าว
คนหนึ่งของอัลลอฮ์ และเป็นศาสนทูตของพระองค์ ดังนั้นพวกท่านจงกล่าว
เถิดว่า (ฉันเป็น) บ่าวของอัลลอฮ์และเป็นศาสนทูตของพระองค์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 3445)

อิบนุ ตัยมียะฮ์อธิบายว่า “ผู้ใดมีความนึกคิดตอนปีของเรา หรือตอนปีท่านอื่นๆ ด้วย
สิ่งใดจากลักษณะของความเป็นพระเจ้า (อูลูฮียะฮ์) และลักษณะของผู้ทรงอภิบาล (รูปูบียะฮ์) ผู้นั้น
ย่อมไม่ต่างอันใดกับพวกนัศอรอ” (Ibn Taimīyah, 1995 : 1/96)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เคยเตือนให้ระถึงความเชื่อคลั่งไคล้หรือความสุดโต่งในเรื่อง
ศาสนาเป็นสาเหตุที่นำพาสู่ความเสียหายของกลุ่มชนต่างๆ มาแล้วในอดีต ดังระบุในอะฮ์ดีษที่ว่า

((إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ ، فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوَّ فِي الدِّينِ))

(أخرجه النسائي ، 1964 : 3057)

ความว่า “ขอพวกท่านจงระวังความสุดโต่ง (ในเรื่องศาสนา) เพราะ
ประชาชาติก่อนหน้าพวกท่านต้องพบกับความพินาศก็เพราะความสุดโต่ง”

(บันทึกโดย al-Nasa’iy, 1964 : 3057)¹

กล่าวคือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตือนสำหรับว่าความเชื่อคลั่งไคล้ รุนแรง หรือความ
สุดโต่งในเรื่องศาสนาทั้งที่แสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือคำพูดก็แล้วแต่ล้วนนำสู่ความพินาศหรือ
เสียหายอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังประณามไว้ในอีกอะฮ์ดีษหนึ่งถึง 3 ครั้งด้วยกันว่า

((هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ . فَأَلْهَى نَبِيُّنَا))

(أخرجه مسلم، 1991 : 2070)

ความว่า “คนที่ชอบเกินเลยขอบเขตในเรื่องศาสนา ของง ได้พินาศย่อยยับ
โดยกล่าวย่ำถึง 3 ครั้ง”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2070)

บรรดาอุละมาอ์ได้อธิบายคำว่าเกินเลยในเรื่องศาสนา นี้หมายถึงความสุดโต่งเกินเลย
ขอบเขตอันควรทั้งในเรื่องคำพูด และการทำปฏิบัติ (al-Nawawiy, 1994 : 16/220) ซึ่งทั้งหมดมี

¹ อะฮ์ดีษเดียวกันบันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 1/347 อัลอัลบานีร์ระบุเป็นอะฮ์ดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1999 : 1285)

แต่จะนำพาสู่ความยุ่งยาก และปัญหาตามมามากมาย ขณะที่บทบัญญัติอิสลามกำชับให้มีความ
ง่ายดาย อะลุมนะง่ายและห้ามความสุดโต่งรุนแรงในประการใดๆ ในเรื่องศาสนา

ความสุดโต่ง หรือเกินเลยในเรื่องศาสนาอันเกี่ยวกับบรรดาอะลี และคนซอลีย์ ในที่นี้
ยังรวมถึงความรู้สึก หรือเชื่อว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นบุคคลพิเศษด้วยคุณสมบัติบางประการที่เรียกว่า
“กะรอมาต”¹ ซึ่งสามารถบรรดาลให้เกิดความดีงามหนึ่งๆแก่ผู้ร้องขอได้ จึงเกิดการ “ตะบ์รูก”²
ต่อบุคคลเหล่านั้นเพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อเป็นการป้องกันความเกินเลยในประการดังกล่าวที่อาจ
นำพาสู่การตั้งภาคี หรือ ซิริกต่ออัลลอฮ์ บรรดาอะลิมจึงกำหนดหลักการ “ซัดดุซซะรออ์”³ เพื่อ
เป็นดังกรอบควบคุมเพื่อ มิให้เกิดความสุดโต่ง หรือเกินเลยขึ้นมาในเรื่องราวต่างๆทางศาสนา

(4) การเชื่อเฉพาะเตาฮีดอัลรุบูบียะฮ์ และปฏิเสธเตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์

นอกจากสาเหตุข้างต้นแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากหลักความ
เชื่อที่ถูกต้องคือ การเชื่อแค่เฉพาะเตาฮีดอัลรุบูบียะฮ์⁴ ของอัลลอฮ์ ๕ แต่ขณะเดียวกันกลับปฏิเสธต่อ
เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์⁵ ของพระองค์ ซึ่งมีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยที่ยังมีความเชื่อผิดๆเช่นนี้ จนนำไปสู่การ
ปฏิบัติที่หมิ่นเหม่ และเบี่ยงเบน เช่นการขอความช่วยเหลือผ่านหลุมสุสานของบรรดาอะลี และแสดง
การเคารพบูชา หรือ อิบาเดฮ์ต่างๆ เช่นการดุอาอ์ การบนบาน ดังที่ปฏิบัติต่ออัลลอฮ์ โดยอ้างว่าได้
ยึดสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงสื่อกลางต่ออัลลอฮ์เท่านั้น โดยลืมศึกษาว่าจริงแล้วนั่นก็คือเหตุผลเดียวกันที่
บรรดาผู้ตั้งภาคีในสังคมอาหรับยุคต้นเคยกล่าวอ้าง อันเป็นการตั้งภาคีอย่างชัดเจน ดังอายะฮ์
อัลกุรอานได้ระบุว่า

¹ กะรอมาต หมายถึงลักษณะพิเศษบางประการที่อัลลอฮ์ทรงให้แก่บางผู้ศรัทธาที่พระองค์ทรงประสงค์เพื่อเป็นเกียรติเนื่องจากความดีของเขา

² ตะบ์รูก มาจากคำว่า “บะรอกะฮ์” ซึ่งทางภาษาแปลว่า การงอกเงย การเพิ่มพูนมากขึ้น หรือการยืนยันให้เกิดความดีงามจาก
พระเจ้าขึ้นต่อสิ่งหนึ่งๆ (al-Fairuz Abadiy, 2005 : 932) และคำว่า “ตะบ์รูก” หมายถึงการวิงวอนให้ได้รับความดีงาม ซึ่ง
อะลิมอะฮ์ลุลสุนนะฮ์เห็นว่า “ตะบ์รูก” เป็นสิ่งสามารถกระทำได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) ต้องเป็นการตะบ์รูกด้วยการ
ปฏิบัติความดีตามบทบัญญัติ 2) ต้องไม่เป็นการอุปโลกนตัวเองขึ้นมาเพื่อหวังให้บุคคลอื่นมาขอตะบ์รูกกับตน 3) ต้องไม่มีความเชื่อว่า
บุคคล หรือสิ่งที่ถูกตะบ์รูกนั้นๆ มีอำนาจที่สามารถดลบันดาลด้วยตนเองได้ และ 4) บุคคลที่ถูกตะบ์รูกนั้นต้องเป็นผู้เคร่งครัดใน
หลักการศาสนาและมีอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง (al-Miliy, 2001 : 154-156)

³ ซัดดุซซะรออ์ หมายถึง การป้องกันไว้ก่อนเพื่อมิให้ลุกลามสู่ความเสียหาย เช่น สิ่งหนึ่งๆซึ่งแต่เดิมอาจมิใช่ประการที่ต้องห้าม แต่หาก
ปล่อยไว้มีโอกาสนำพาสู่สิ่งที่ต้องห้ามได้ สิ่งนั้นจึงถูกระงับ หรือต้องห้ามไปด้วย ดังตัวอย่างคำสั่งของท่านอุมร์ให้โค่นต้นไม้ “ซาตุ
อันนาฎ” ที่ท่านนบี ﷺ เคยฟันัก หลังจากพบว่าผู้คนกลุ่มหนึ่งยึดสถานที่ดังกล่าวเป็นที่วิงวอนขอตะบ์รูกจนเกินเลยสู่การยึดเป็นภาคี
ต่ออัลลอฮ์ (al-Qurtubiy, 1993 : 2/58)

⁴ เตาฮีดอัลรุบูบียะฮ์ คือการเชื่อว่าอัลลอฮ์เพียงผู้เดียวเท่านั้นคือพระเจ้าในฐานะผู้ทรงบรรดาลสร้างสรรค์สิ่งที่มีอยู่ และเป็นผู้ควบคุม
จัดการความเป็นไปของสิ่งเหล่านั้น

⁵ เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์ คือการเชื่อว่าอัลลอฮ์เพียงผู้เดียวเท่านั้นคือผู้มีสิทธิได้รับการเคารพบูชา จะยึดสิ่งอื่น เช่นบุคคล วัตถุ หรือสิ่งศักดิ์
สิทธิ์ใดๆมาเป็นภาคีร่วมกับพระองค์ในการนั้นไม่ได้เป็นอันขาด

﴿ وَلَٰكِن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اَللّٰهُ ﴾

(سورة الزمر: بعض من آية 38)

ความว่า “และถ้าเจ้าถามพวกเขาว่า ใครเป็นผู้สร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน แน่แน่นอนพวกเขาจะกล่าวว่ายัลลอฮ์”

(สุเราะฮ์อัลซุมัรส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ : 38)

บรรดาผู้ตั้งภาคีเหล่านั้นต่างก็ยอมรับว่ายัลลอฮ์ﷻคือผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย แต่พร้อมกันนั้นพวกเขายังคงตั้งรั้นเคารพภักดีต่อสิ่งอื่นทั้งที่มีสามารถให้คุณหรือให้โทษอันใดแก่พวกเขาได้เลย (Ibn Kathīr, 1999 : 7/100)

ในอีกหลายโองการก็ยังยืนยันว่าจริงแล้วพวกเขาเหล่านั้นมิได้ปฏิเสธอำนาจของอัลลอฮ์ เพราะเชื่อว่าพระองค์คือผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงประทานปัจจัยยังชีพ (ริซกี) และทรงบริหารจัดการสรรพสิ่งในจักรวาล แต่ในยามชีวิตปกติสุขพวกเขากลับมุ่งหาบรรดาระสูลีโดยอ้างว่าเพื่ออาศัยเป็นสื่อกลางในการขอความช่วยเหลือต่ออัลลอฮ์ แต่ครั้งเมื่อประสบเคราะห์กรรมหรือเดือดร้อนพวกเขาก็หันกลับมาศรัทธาต่ออัลลอฮ์องค์เดียวเช่นเดิม ดังปรากฏในโองการว่า

﴿ فَاِذَا رَكَبُوْا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ فَلَمَّا بَلَغُوْهُمُ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴾

﴿ هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴾

(سورة العنكبوت : 65)

ความว่า “ดังนั้นเมื่อพวกเขาขึ้นขี่เรือ พวกเขาวิงวอนต่ออัลลอฮ์โดยเป็นผู้บริสุทธิ์ใจในการขอพรต่อพระองค์ ครั้นเมื่อพระองค์ทรงช่วยพวกเขาให้ขึ้นบก แล้วพวกเขาก็ตั้งภาคีต่อพระองค์”

(สุเราะฮ์อัลอังกะบูต : 65)

เป็นการยกอุทาหรณ์ว่าบรรดาผู้ตั้งภาคีเมื่อขึ้นบนลำเรือออกสู่ทะเล ในยามเกิดเหตุฉุกเฉิน กระทั่งรู้สึกกลัวว่าจะจมน้ำตายในท้องทะเลนั้น พวกเขาก็จะนึกถึงอัลลอฮ์ และวิงวอนขอด้วยความบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์เพียงผู้เดียว พร้อมจะเชื่อฟังและเคารพภักดีเฉพาะต่อพระองค์ โดยไม่นึกจะขอความช่วยเหลือต่อบรรดาเจ้าจอมปลอมหรือภาคีใดๆ นอกจากอัลลอฮ์ผู้ทรงสร้างเท่านั้น (al-Ṭabariy, 2001:10/159) แต่ครั้งเมื่อพระองค์ทรงช่วยให้รอดพ้นและปลอดภัยจากวิกฤตินั้น กระทั่งขึ้นฝั่งได้แล้ว พวกเขาก็กลับสู่การยึดสิ่งอื่นเป็นภาคีในการเคารพภักดีร่วมกับอัลลอฮ์ และวิงวอนขอต่อบรรดาเจ้าปลอมและรูปเจี๊วตเป็นดังพระเจ้าร่วมกับพระองค์อีก

การยอมรับเพียงเตาฮีดรุษูบียะฮ์ หรือการเป็นพระเจ้าและอำนาจความสามารถต่างๆของอัลลอฮ์ ﷻ แต่ยังไม่แสดงอิมานต่อสิ่งอื่นไม่ว่าในสภาพการณ์ใดก็ตาม ย่อมมีอาจทำให้ผู้นั้นเป็นมุสลิมหรือผู้ศรัทธาที่แท้จริงและรอดพ้นได้ หากไม่ยอมรับในเตาฮีดอูลูฮียะฮ์ซึ่งมีความสำคัญกว่า

เตาฮีดอูลูฮียะฮ์ คือสิ่งแบ่งแยกระหว่างผู้ยึดถือเอกภาพที่แท้จริงกับผู้ตั้งภาคีบนพื้นฐานนี้เท่านั้นที่ก่อให้เกิดการตอบแทนรางวัลและผลบุญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หากผู้ใดไม่ยึดถือในเตาฮีดนี้ เขาย่อมกลายเป็นผู้ตั้งภาคี (ที่อยู่ในนรก) ชั่ววันรันดร์ เพราะอัลลอฮ์จะไม่ทรงอภัยต่อการตั้งภาคีต่อพระองค์ แต่จะทรงอภัยในความผิดอื่นๆแก่ผู้ที่ทรงประสงค์” (Ibn Taimīyah, n.d :128)

สาเหตุการเบี่ยงเบนในหลักความเชื่อในสังคมมุสลิม นอกจาก 4 ประการที่กล่าวมาแล้ว อาจเกิดจากสาเหตุและปัจจัยอื่นๆอีกมากมาย เช่นการเพิกเฉยต่อการศึกษาพิเคราะห์หรือพิจารณาในสัญญาณ (อายาต)ต่างๆของอัลลอฮ์ทั้งที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมถึงการเป็นไปต่างๆในห้วงจักรวาล และสาเหตุจากการอบรมปลูกฝังมาอย่างผิดๆตั้งแต่เยาว์วัยจากครอบครัว มัสยิด และสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆในสังคมอีกด้วย

2.1.2 สิ่งที่เป็นอุปสรรคของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง และอิทธิพลของฮะดีษเมาฎู

สิ่งที่เป็นอุปสรรคของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่เป็นเหตุทำให้อะกีดะฮ์หรือหลักความเชื่ออันพึงมีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เสียหาย ซึ่งบ้างเข้าข่ายทำให้อะกีดะฮ์แคบพร่อง แต่ไม่มีผลถึงกับทำให้ตัวบุคคลผู้มีความเชื่อเช่นนั้นต้องหลุดพ้นจากศาสนา อาทิเช่นความผิดบาปทั่วไปที่ไม่ถึงระดับซิริกที่เป็นบาปใหญ่ และบ้างก็มีผลถึงกับอาจทำให้ตัวบุคคลต้องหลุดพ้นจากศาสนาเมื่ออยู่มาหลายหลายประการ ซึ่งอยู่ในประเภทบาปใหญ่นั้นเอง

สิ่งที่เป็นอุปสรรคของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องที่จะทำการศึกษาในที่นี้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการหลัก คือ ซิริก กุฟรฺ และครุอฟาต โดยอธิบายดังนี้

2.1.2.1 ซิริก : ความหมาย ประเภท และข้อตัดสินทางศาสนา

2.1.2.1.1 ความหมายของซิริก

คำว่าซิริก (الشرك) ทางภาษาแปลว่า การหุ้นส่วน การเป็นภาคี การมีส่วนร่วมกัน (Ibn Mansūr, 2003 :7/99) ส่วนทางวิชาการ คำว่าซิริก มีความหมาย ดังนี้

หมายถึงการแสดงอิบาดะฮ์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ อาทิการวิงวอนขอ (ดูอาอ์) หรือการแสดงอิบาดะฮ์ในรูปแบบต่างๆ อันพึงมีต่ออัลลอฮ์ แต่กลับแสดงสิ่งนั้นด้วยความมุ่งหวังต่อสิ่งอื่นนอกจากพระองค์” (Şālih ‘Abdullah ,1987 : 423)

หรือหมายถึง การสร้างภาคีขึ้นต่ออัลลอฮ์ โดยการวิงวอนขอต่อสิ่งนั้นเช่นเดียวกับที่วิงวอนขอต่ออัลลอฮ์ หรือเกรงกลัว มุ่งหวัง ให้ความรัก หรือ อิบาดะฮ์ต่อสิ่งนั้น เช่นเดียวกับแสดงต่ออัลลอฮ์” (al-Sa‘diy, 1995 : 24)

นอกจากนี้ยังมีนิยามว่า หมายถึงการนำสิ่งถูกสร้าง (มัคโลค) มาเปรียบเสมือนกับผู้ทรงสร้าง (อัลลอฮ์)ในคุณลักษณะต่างๆของความเป็นพระเจ้า เช่นการสามารถให้คุณให้โทษ การประทาน และการยับยั้งซึ่งเกี่ยวข้องกับกรวอนขอ ความกลัว ความหวัง การมอบหมาย และอิบาดะฮ์ประเภทต่างๆ (Al al-Sheik, 2007: 91)

ชิริกส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นเกี่ยวกับอูลูฮียะฮ์ นั่นคือเกี่ยวกับการวิงวอนขอความช่วยเหลือ หรือรูปแบบการเคารพภักดี หรืออิบาดะฮ์ต่างๆ เช่นการเชือดสัตว์ การบนบาน การเกรงกลัว การมุ่งหวัง หรือความรักที่มีต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เช่นทศนะของอิบนุ อาซุรที่กล่าวว่า “พฤติกรรมของการตั้งภาคี (ชิริก)ต่ออัลลอฮ์มักเกี่ยวกับหลักความเชื่อเรื่องอูลูฮียะฮ์ (หรือคุณลักษณะแห่งการเป็นผู้พึงถูกเคารพภักดี) และในเรื่องอิบาดะฮ์” (Ibn Ashūr, 1984: 7/333)

ขณะที่กลุ่มอะฮ์ลุลกะลาม¹ และศูฟีบางกลุ่มให้ความหมายหลักการศรัทธา หรือเตาฮีดของอัลลอฮ์ว่าเป็นแค่เรื่องราวด้านการยึดมั่นเท่านั้น ดังนั้นการยึดภาคีหนึ่งในด้านอิบาดะฮ์อันเกี่ยวกับเรื่องความประสงค์ (อิรอดีฮ์) หรือประสงค์ขอให้ช่วยเหลือ ขอให้ประทานความดี หรือหักห้ามความชั่ว ซึ่งไม่ถือเป็นภาคีในด้านการยึดมั่น จึงไม่นับเป็นชิริกแต่อย่างใด (Abū Bak, 2000 : 120-121)

จากนิยามทั้งทางภาษาและวิชาการข้างต้นพอสรุปความสอดคล้องได้ว่าชิริกคือการเชื่อหรือแสดงออกซึ่งรูปแบบต่างๆของการเคารพภักดีอันพึงมีต่ออัลลอฮ์ แต่กลับแสดงสิ่งดังกล่าวนั้นต่อสิ่งอื่นด้วย ซึ่งอาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับคุณลักษณะแห่งการเป็นพระเจ้า (รูปบียะฮ์) หรือลักษณะแห่งการเป็นผู้พึงถูกเคารพภักดี (อูลูฮียะฮ์)

ชิริกถือเป็นความผิดบาปที่มหันต์ หรือ ร้ายแรงที่สุด (al-Dhahabiy,2003 : 90) ด้วยเหตุผลต่อไปนี้ คือเป็นการนำมกโลก (สิ่งถูกสร้าง)มาเทียบเคียงหรือเปรียบเสมือนกับอัลลอฮ์ในคุณลักษณะแห่งการเป็นพระเจ้าของพระองค์ ซึ่งเท่ากับเป็นการเอาสิ่งนั้นมาเป็นภาคี (ชิริก) เทียบเคียงพระองค์ ซึ่งถือเป็นความอธรรมอันมหันต์ ดังคำตรัสที่ว่า

﴿ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾

(سورة لقمان : بعض من آية 13)

ความว่า “แท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นอธรรมอย่างมหันต์ โดยแน่นอน”

(สุเราะฮ์ลุกมาน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 13)

การตั้งภาคี คือการอธรรมหนึ่งที่มีมหันต์หรือร้ายแรงที่สุด (Ibn Kathīr, 1999 : 6/336) ทั้งนี้การอธรรมแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) การอธรรมต่ออัลลอฮ์โดยการตั้งภาคีต่อพระองค์ ซึ่งเป็นการอธรรมที่มีมหันต์ที่สุด 2) การอธรรมต่อตนเองโดยการทำชั่วอื่นๆ และ 3) การอธรรมต่อเพื่อนมนุษย์โดยการละเมิดในสิทธิต่างๆของพวกเขา (al-Fawzān, 2002 : 1/57)

การตั้งภาคีโดยการเจตนาจงใจถือเป็นความผิดบาปที่อัลลอฮ์มิทรงให้การอภัย トラบาใดที่เขายังไม่สำนึกและถอนตัวจากสิ่งเหล่านั้นอย่างเด็ดขาด ดังคำตรัสที่ว่า

¹ คือ วิชาว่าด้วยการวิเคราะห์ หรือพิสูจน์ประเด็นต่างๆทางศาสนาอันเกี่ยวกับหลักการศรัทธาด้วยเหตุและผลทางปัญญา (Ibrāhīm al-Fadhli, 1993 : 21-22)

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 48)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มีภาคีขึ้นแก่พระองค์และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่มีพระองค์ทรงประสงค์”

(สุเราะฮ์อัลนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 48)

การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งที่มีความรู้แต่ตั้งใจละเมิดเขาผู้นั้นจะถูกขวางกั้นจากประตูแห่งการอภัย และถูกปิดสนิทจากประตูแห่งความเมตตา แม้การทำดีอื่นๆจะมีอยู่เพียงใดก็ไร้ประโยชน์ หรือมีอาจลบล้างความผิดนั้นๆแก่เขาได้” (al-Sa’diy, 2002 : 195)

การตั้งภาคีเป็นความผิดบาปที่ผู้กระทำความผิดต้องห้ามจากสวนสวรรค์ และถูกพำนักอยู่ในนรกตลอดกาล ดังคำตรัสที่ว่า

﴿ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴾

(سورة المائدة : 72)

ความว่า “แท้จริงผู้ใดให้มีภาคีแก่อัลลอฮ์ แน่นอนอัลลอฮ์จะทรงให้สวรรค์เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่พำนักของเขานั้นคือนรก และสำหรับบรรดาผู้ธรรมนั้นย่อมไม่มีผู้ช่วยเหลือใด ๆ”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : 72)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดข้อตัดสินแล้วว่าบุคคลนั้นพึงได้รับนรก และทรงต้องห้ามสวรรค์แก่เขา” (Ibn Kathīr, 1999 : 3/157)

การตั้งภาคีมีผลทำให้การทำงาน (อะมัล) ที่ดีงามทั้งหลายที่เพียรกระทำมาต้องสูญสลายและไร้การตอบแทน ดังคำตรัสที่ว่า

﴿ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

(سورة الأنعام: بعض من آية 88)

ความว่า “และหากเขาได้ให้มีภาคีขึ้นแล้ว แน่นอนสิ่งที่พวกเขาเคยกระทำกันมา ก็สูญสิ้นไปจากพวกเขา”

(สุเราะฮ์อัลอันอาม : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 88)

การตั้งภาคี (ชิริก) เป็นสาเหตุให้การทำงานทั้งหลายต้องสูญสลาย และมีผลทำให้ต้องโทษอยู่ในนรกตลอดกาล (al-Sa’diy, 2002 : 294) ขณะที่การมีหลักการศรัทธาที่ถูกต้อง และ

ปฏิบัติตนอยู่ในหลักการอิสลามนั้น เป็นเหตุให้ได้รับความคุ้มครองในทรัพย์สินและชีวิต ดังคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า

((أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 25، مسلم، 1991 : 22)

ความว่า “ฉันได้ถูกบัญชาให้ต่อสู้กับผู้คนทั้งหลาย จนกว่าพวกเขาจะกล่าว ปฏิญาณตนว่า: ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่พึงเคารพบูชา)นอกจากอัลลอฮ์ และ แท้จริงมุฮัมมัด คือศาสนทูตของอัลลอฮ์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990: 25, Muslim,1991 : 22)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถูกบัญชาใช้จากอัลลอฮ์ ﷻ ให้รณรงค์ต่อสู้กับบรรดามุชริกีน (ผู้ตั้งภาคี) ชาวอาหรับที่ประกาศการต่อต้านขัดขวางตั้งแต่การเผยแผ่อิสลามเริ่มเกิดขึ้น และทรามาน บรรดามุสลิมในช่วง 13 ปีขณะอยู่ที่นครมักกะฮ์ แล้วยังตามราวีทำสงครามกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อีก 9 ปีเมื่ออพยพมาอยู่นครมะดีนะฮ์แล้ว (al-Qaradāwiy,2009 : 1/328) แต่หากผู้ใดก็ตามที่ได้ ยอมรับหลักการศรัทธาและปฏิบัติตนอยู่ในหลักการอิสลามแล้วชีวิตและทรัพย์สินของผู้นั้นย่อมมีสิทธิ ได้รับการคุ้มครองในฐานะมุสลิมคนหนึ่งที่พักผ่อนมุสลิมด้วยกันจะละเมิดมิได้

2.1.2.1.2 ประเภทของซิริก และข้อตัดสินทางศาสนา

บรรดานักวิชาการมีหลักการแบ่งประเภทของซิริกที่หลากหลาย โดยแต่ละรูปแบบ ล้วนคล้ายคลึงกัน ซึ่งพอสรุปรูปแบบหลักๆได้ 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ (1) แบ่งออกเป็นซิริกใหญ่ และซิริกเล็ก (Ibn al-Qayyim, 2003 : 1/339) โดยพิจารณาถึงหุก่ม (ข้อตัดสิน)ของแต่ละประเภท คืออย่างแรกมีผลทำให้หลุดออกจากศาสนา แต่อย่างหลังไม่มีผลถึงกับหลุดออกจากศาสนา

รูปแบบที่ (2) แบ่งออกเป็นซิริกใหญ่ ซิริกเล็ก และซิริกเคาะฟีย์ (ซ่อนเร้น) (Al al-Sheik,1959 : 341) ซึ่งอธิบายถึงผลร้ายของซิริกเคาะฟีย์เป็นการเฉพาะ ซึ่งซิริกเคาะฟีย์บางส่วนอยู่ในประเภทเดียวกับบาปใหญ่ และบางส่วนก็อยู่ในประเภทบาปเล็ก

รูปแบบที่ (3) แบ่งออกเป็นซิริกรูบูบียะฮ์ ซิริกออุลูฮียะฮ์ และซิริกอัสมาอ์วะศิฟาต (Al al-Sheik, 1976 : 43) เป็นการอธิบายว่าซิริกแต่ละประเภทดังกล่าวที่แยกส่วนและมีรายละเอียดที่ต่างกัน

รูปแบบที่ (4) แบ่งออกเป็นซิริกรูบูบียะฮ์ และซิริกออุลูฮียะฮ์ โดยผนวกรวมซิริกอัสมาอ์วะศิฟาตอยู่ประเภทเดียวกับซิริกออุลูฮียะฮ์ (Ibn Taimīyah,1995 : 1/91-94)

และในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะขออาศัยรูปแบบที่ 2 คือแบ่งซิริกอออกเป็นซิริกใหญ่ ซิริกเล็ก และซิริกเคาะฟีย์ เนื่องเห็นว่าสามารถอธิบายสาระในรูปแบบต่างๆทั้งหมดได้ครอบคลุมที่สุด

2.1.2.1.2.1 ประเภทของซิริกใหญ่ และข้อตัดสินทางศาสนา

ซิริกใหญ่ ((الشرك الأكبر)) หมายถึง การยึดถือเอาภาคีหรือหุ้นส่วนใดๆมาเป็นผู้เคียงกับอัลลอฮ์ ﷻ ในประเด็นเกี่ยวกับอาตมัน (ชาติ) ของพระองค์ หรือพระนามและคุณลักษณะของพระองค์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการยึดเอาสิ่งถูกสร้าง (มักโลก) มาคู่เคียงกับพระองค์ในประเด็นต่างๆเป็นสิทธิเด็ดขาดของพระองค์เพียงผู้เดียว (Ibn Taimīyah, 1988 : 1/344) ซิริกใหญ่สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. ซิริกเกี่ยวกับรูปูบียะฮ์ (ความเป็นพระเจ้า) ของอัลลอฮ์ ﷻ

ซิริกเกี่ยวกับรูปูบียะฮ์ คือการตั้งภาคีในประเด็นต่างๆอันเกี่ยวกับความเป็นพระเจ้า ผู้ทรงสร้างและทรงอภิบาล ซึ่งอิสลามถือว่ารูปูบียะฮ์ หรือความเป็นพระเจ้าผู้ทรงสร้างนั้นเป็นคุณสมบัติของอัลลอฮ์เพียงผู้เดียว หากผู้ใดให้คุณสมบัติดังกล่าวต่อสิ่งอื่นย่อมถือเป็นการตั้งภาคี

นักวิชาการบางท่านได้ อธิบายซิริกชนิดนี้ว่า “คือการทำให้สิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ ได้มีส่วนใดๆเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็นผู้มีอภิสิทธิ์ ผู้บริหารจัดการ ผู้บันดาลสร้าง ผู้ประทานปัจจัย เป็นต้น ตัวอย่างความเชื่อของซิริกชนิดนี้ เช่น ซิริกของพวกนัสอรอ (คริสเตียน) ที่กล่าวว่า พระเจ้าทรงมี 3 องค์ (พระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณบริสุทธิ์) หรือซิริกของพวกบูชาไฟ (มะญูซีย์)¹ ที่กล่าวว่าความดีทุกอย่างล้วนมาจากพระเจ้าซึ่งหมายถึงไฟหรือแสงรัศมี โดยเปรียบเทียบความมืดคือความชั่วร้าย และซิริกของพวกอัลเกาะดะรียะฮ์² ซึ่งอ้างว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างการกระทำทั้งหมดของพวกเขามีใช่พระเจ้า หรือซิริกของพวกคูฟัยฮ์สุดโต่ง เราะฮ์ฟีฎะฮ์ และพวกบูชาสุสาน ซึ่งเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ตายยังคงวนเวียนอยู่ในโลกนี้ และสามารถช่วยเหลือปัดเป่าความทุกข์ยากต่างๆแก่ผู้วิงวอนขอได้ หรือเชื่อว่าบรรดาผู้นำหรืออิมามของพวกเขาสถาปนารักษาการจัดการความเป็นไปต่างๆในโลกนี้ (al-Jabarain, 2012 : 89-90)

2. ซิริกเกี่ยวกับอัสมาอ์วะศิฟาท (พระนามและคุณลักษณะ) ของอัลลอฮ์ ﷻ

คือการทำให้สิ่งอื่นมีชื่อเรียก และคุณลักษณะที่มีความเหมือนกับอัลลอฮ์ หรือให้ลักษณะใดๆต่ออัลลอฮ์ด้วยลักษณะของสิ่งถูกสร้าง (มักโลก) หากบุคคลใดเจตนาเรียกขานสิ่งอื่นด้วยพระนามต่างๆเป็นสิทธิเฉพาะของอัลลอฮ์ ﷻ หรือให้คุณลักษณะสิ่งอื่นด้วยพระคุณลักษณะต่างๆที่เป็นสิทธิเฉพาะของพระองค์ด้วยความจงใจ บุคคลผู้นั้นย่อมตกเป็นมุซริก (ผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์) ในประเด็นอัสมาอ์ วะศิฟาททันที ตัวอย่างลักษณะความเชื่อของซิริกชนิดนี้ เช่น การเชื่อว่าบรรดานบี

¹ พวกบูชาไฟ คือพวกมะญูซีย์ หรือลัทธิโซโรแอสเตอร์ในอดีตซึ่งบูชาเทพเจ้าแห่งไฟ

² อัลเกาะดะรียะฮ์ คือ กลุ่มแรกที่เกิดขึ้นในปลายยุคเศาะฮาบะฮ์ พวกเขาปฏิเสธการลิจิต (เกาะฮฺวะ-เกาะดฺร์) ของอัลลอฮ์โดยเชื่อว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปมาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น จึงถูกเรียกว่าอัลเกาะดะรียะฮ์ (al-Shahrastāniy, 1992 : 1/57)

และบรรดาอะลี หรือบรรดาคนซอลีย์ บางคนมีคุณลักษณะสามารถล่วงรู้สิ่งลับบางอย่างได้ เป็นความเชื่อที่มีอยู่ในหมู่พวกซ็อะฮ์สูดโต่ง และพวกศูฟีบางกลุ่ม หรือพฤติกรรมของบรรดาหมอดู หรือหมอดูซึ่งกล่าวอ้างว่ามีญาณวิเศษและสามารถรู้สิ่งลับได้¹

3. ซิริกเกี่ยวกับอูลูฮียะฮ์ (ความเป็นผู้ฟังถูกเคารพภักดี) ของอัลลอฮ์ ﷻ

คือการเชื่อว่าสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นก็ฟังมีสิทธิได้รับการเคารพบูชากราบไหว้ หรือแสดงรูปแบบใดๆของการเคารพบูชา (อิบาดะฮ์) ได้ ซึ่งซิริกเกี่ยวกับอูลูฮียะฮ์นี้ยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

ก. การเชื่อว่ายังมีสิ่งอื่นเป็นพระเจ้าเช่นเดียวกับอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นหากบุคคลใดเชื่อว่ายังมีสิ่งอื่นที่สมควรได้รับการเคารพบูชา หรือแสดงรูปแบบหนึ่งๆของการเคารพบูชา (อิบาดะฮ์) ต่อสิ่งอื่น บุคคลผู้นั้นย่อมตกเป็นผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ในประเด็นอูลูฮียะฮ์ ดังตัวอย่าง เช่น การตั้งชื่อบุตรด้วยชื่อบางชื่อที่บ่งถึงการเคารพบูชา เช่น อับดุลเราะฮ์มาน (บ่าวของศาสนทูต) หรือ อับดุลหุซัยน์ (บ่าวของอัลหุซัยน์) เป็นต้น

ข. การเคารพบูชาต่อสิ่งอื่นด้วยรูปแบบเฉพาะอันฟังมีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ซึ่งเกิดขึ้นได้ใน 2 รูปแบบ คือ ซิริกในการดุอาอ์ขอความช่วยเหลือและซิริกในการดุอาอ์เพื่อการอิบาดะฮ์ ตัวอย่างของซิริกในการดุอาอ์เพื่อขอความช่วยเหลือ เช่นขอดุอาอ์ต่อคนตาย หรือขอดุอาอ์ต่อบุคคลที่มองไม่เห็น รวมถึงการขอดุอาอ์ต่อสิ่งเหล่านั้นในฐานะเป็นสื่อกลางกับอัลลอฮ์ โดยเชื่อว่าพระองค์จะไม่ทรงรับดุอาอ์ของผู้ขอโดยตรงจึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อกลางเป็นต้น ส่วนซิริกในการดุอาอ์เพื่อเป็นการอิบาดะฮ์ หมายถึงอิบาดะฮ์ในรูปแบบต่างๆ คือด้านจิตใจ ด้านคำพูด หรือด้านปฏิบัติ เช่นแสดงความรัก ความกลัวและความมั่งหวัง หรือแสดงท่าทางการละหมาด เช่นการก้ม (รูกู) การกราบ (สุญูด) ต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ แสดงการถือศีลอดหรือการทำฮัจญ์ต่อสิ่งอื่น เช่นถือศีลอดเพื่ออะลี ทำฮัจญ์โดยมุ่งหน้าหรือเวียนรอบสุสาน เป็นต้น ซึ่งตามมติเอกฉันท์ของนักวิชาการมุสลิมถือว่าการแสดงรูปแบบอิบาดะฮ์เหล่านี้ต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ล้วนเป็นการตั้งภาคี หรือซิริกทั้งสิ้น²

ค. คือซิริกเกี่ยวกับการปกครองและการเชื่อฟัง ซิริกในลักษณะดังกล่าวมีปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบ เช่น การเชื่อว่ามิบุคคลอื่นมีสิทธิในการปกครองยิ่งกว่าอัลลอฮ์ ﷻ หรือเทียบเท่าพระองค์ หรือเชื่อว่ามิกฎหมายอื่นที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้ปกครองประเทศดียิ่งกว่ากฎหมายที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์ การเชื่อเช่นนี้ย่อมถือเป็นซิริกใหญ่ซึ่งมีผลทำให้หลุดออกจากศาสนาได้เช่นกัน³ ดังหลักฐานจากอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

¹ al-Jabarain,2012 : 90-91.

² Ibid; al-Jabarain,2012 : 91-92.

³ Ibid; al-Jabarain,2012 : 111.

﴿ وَمَنْ لَمْ يَخُكْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴾

(سورة المائدة: بعض من آية 44)

ความว่า “และผู้ที่มิได้ตัดสินด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาแล้ว คนเหล่านี้แหละคือผู้ปฏิเสธการศรัทธา”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 44)

อายะฮ์นี้ระบุว่าหากผู้ใดละทิ้งบทบัญญัติแห่งการตัดสินที่ถูกประทานมาแก่มุฮัมมัด ﷺ นีท่านสุดท้าย โดยหันไปใช้บทบัญญัติ (ของนบีท่านอื่นๆ) ที่ถูกยกเลิกไปแล้ว ผู้นั้นย่อมถือเป็นผู้ปฏิเสธ” (Ibn Kathīr, 1999 : 3/119)

และในอีกอายะฮ์หนึ่ง คือ

﴿ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴾

(سورة محمد: بعض من آية 9)

ความว่า “ทั้งนี้เพราะว่า พวกเขาเกลียดชังสิ่งที่อัลลอฮ์ ทรงประทานลงมา พระองค์จึงทรงทำให้การทำงานของพวกเขาไร้ผล”

(สุเราะฮ์มุฮัมมัด : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 9)

บรรดาผู้ปฏิเสธต้องประสบกับความหลงผิดและขาดทุน สาเหตุเพราะพวกเขาไม่ทำที่เกลียดชังต่ออัลกุรอานที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาเพื่อเป็นประโยชน์และความสำเร็จแก่ปวงบ่าว แต่เมื่อพวกเขาเหล่านั้นไม่ยอมรับซัจญ์โอรคัณฑ์และเกลียดชังการงานต่างๆของพวกเขาจึงไร้ผลในที่สุด” (al-Sa‘diy, 2002 : 926-927)

2.1.2.2 ประเภทของชิริกเล็ก และข้อตัดสินทางศาสนา

ส่วนความหมายของชิริกเล็ก (الشرك الأصغر) อัลบุนัยยานให้นิยามว่า “คือการนำสิ่งอื่นมาเสมอเทียบกับอัลลอฮ์ ﷻ ในลักษณะของการปฏิบัติหรือคำพูดวาจา ชิริกในลักษณะของการปฏิบัติ เช่นการโอ้อวด ส่วนชิริกในลักษณะของคำพูดวาจา คือถ้อยคำต่างๆที่สื่อความหมายถึงการให้ความเสมอเท่าเทียมระหว่างอัลลอฮ์กับสิ่งอื่น เช่น การกล่าวว่า “มันเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์และท่านประสงค์แล้ว” หรือการอ้างข้อยกเว้นบางประการในการขอดุอาอ์ เช่น การกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์หากท่านประสงค์แล้วก็จะโปรดอภัยแก่ฉันเถิด”¹ รวมถึงการเรียกนามชื่อของมนุษย์ หรือ บุคคลหนึ่งว่า

¹ เนื่องในการขอดุอาอ์ที่ถูกต้องนั้นมุสลิมพึงแสดงออกถึงความเชื่อมั่น และมุ่งหวังอย่างที่สุดต่อผลการตอบรับอย่างแน่นอนของอัลลอฮ์ ซึ่งอาจไม่ช้าก็เร็ว หรือในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ได้ ดังคำสัญญาของพระองค์ว่า “จงวิงวอนขอต่อข้าเถิด แล้วข้าจะตอบรับแก่พวกเจ้าอย่างแน่นอน” (ความหมายอัลกุรอาน อายะฮ์ที่ 60 จากสุเราะฮ์ซอฟิร) รวมถึงมีระบุข้อห้ามในชะติษบทหนึ่งความว่า “พวกท่านคงใดจงอย่ากล่าวว่า : โอ้อัลลอฮ์ โปรดอภัยแก่ฉันเถิด หากพระองค์ทรงประสงค์ โอ้อัลลอฮ์ โปรดเมตตาต่อฉันเถิด หากพระองค์ทรงประสงค์ แต่จงมั่นใจในการขอ และให้มีความมุ่งหวังอย่างที่สุด เนื่องแท้จริงอัลลอฮ์ ย่อมไม่มีข้อขัดข้องใดๆสำหรับพระองค์เลย” (ดู al-Bukhari, 1990 : 7477, Muslim, 1991 : 2679)

“อับดุลหาริช”¹ (al-Buraikān, 2003 : 148) ซิริกเล็กเป็นซิริกประเภทหนึ่งแต่ไม่มีผลร้ายแรงถึงกับทำให้หลุดพ้นออกจากศาสนา เพียงมีผลทำให้หลักเตาฮีดบกร่องเท่านั้น แต่อาจเป็นสื่อหนึ่งที่น่าพาไปสู่การเกิดซิริกใหญ่ต่อไปได้ (al-Fawzān, 1999 : 66)

บรรดานักวิชาการมุสลิมบางท่านได้แบ่งซิริกเล็กออกเป็นประเภทต่างๆมากมาย แต่สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 3 ประเภทหลักๆ คือ ด้านคำพูด ด้านการกระทำ และด้านจิตใจ (Abū Bakr, 2000 : 169) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง : ซิริกเล็กด้านคำพูด (เกาลีย) คือซิริกที่เกิดมาจากวาจาหรือคำพูด เช่นการกล่าวคำสาบานด้วยสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์

ดังชะติษของท่านนบี ﷺ ที่ระบุว่า

((مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ))

(أخرجه الترمذي، 1983 : 1535)

ความว่า “บุคคลใดกล่าวคำสาบานด้วยสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์เท่ากับเขาปฏิเสธ หรือทำซิริกแล้ว”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 1535)²

ซึ่งในศาสนาอิสลามได้ตัดสินอย่างชัดเจนแล้วว่าไม่อนุญาตให้สาบานต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เพราะการสาบานต่อสิ่งอื่นนั้นถือเป็นการตั้งภาคี (ซิริก) แต่เป็นซิริกเล็กที่ไม่มีผลถึงขั้นทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากศาสนา トラบใดที่เขาไม่เทิดทูนหรือยกย่องสิ่งนั้นว่ายิ่งใหญ่เท่าเทียมกับอัลลอฮ์ (al-Gunaimān, 1984 : 1/149)

หรือคำพูดที่อ้างเหตุบางประการทำนองว่า “มันเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์และท่านประสงค์แล้ว” หรือคำพูดว่า “ฉันขอมอบหมายต่ออัลลอฮ์และตัวท่าน เพราะฉันมีแค่อัลลอฮ์และตัวท่านเท่านั้นแหละ ฉันไม่มีผู้ใดอีกแล้วนอกจากอัลลอฮ์และท่านเท่านั้น” หรือ “สิ่งนี้เป็นไปก็เพราะบะรอกัต (ความจำเริญ) จากอัลลอฮ์และจากตัวท่าน” “อัลลอฮ์เป็นผู้ประทานให้ฉันจากฟากฟ้าและท่านประทานให้ฉันจากแผ่นดิน” หรือ “ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ และต่อชีวิตของบุคคลผู้นี้” หรือกล่าว “ขออบนบานต่ออัลลอฮ์และต่อบุคคลผู้นี้” หรือ “ฉันขอสารภาพผิด (เตาบะฮ์) เพื่ออัลลอฮ์และเพื่อบุคคลผู้นี้” หรือ “ฉันขอฝากความหวังต่ออัลลอฮ์และต่อบุคคลผู้นี้” ก็ถือว่าเข้าข่ายในประเภซิริกเล็กเช่นเดียวกัน (Abū Bakr, 2000 : 169-170).

¹ คำว่า “อับดุลหาริช (الحارث) ตามภาษาแปลว่า ผู้ปกป้อง ผู้คุ้มกัน แม้มีความหมายดีแต่เนื่องจากมิได้เป็นชื่อที่ถูกระบุว่า เป็นพระนามหนึ่งของอัลลอฮ์ ดังนั้นการนำไปใช้เรียกกับบุคคลว่า อับดุลหาริช จึงถือเป็นที่ต้องห้ามและไม่เป็นที่อนุญาต

² อัลอัลบานีย์วินิจฉัยเป็นชะติษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1978 : 2561)

ตั้งปรากฏหลักฐานหนึ่งจากอิบน์ อับบาส ซึ่งท่านนบี ﷺ ได้ตำหนิชายผู้หนึ่งที่กล่าวประโยคทำนองข้างต้นในฮะดีษคือ

((أن رجلاً قال للنبي صلى الله عليه وسلم: ما شاء الله وشئت، فقال: أ جعلتني لله نداً ، ما شاء الله وحده))

(أخرجه النسائي، 1964 : 988)

ความว่า “มีชายผู้หนึ่งได้กล่าวต่อท่านนบี ﷺ ว่า “มันเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์และท่านประสงค์แล้ว” (จึงกล่าวท้วงติงว่า) “ท่านกำลังทำฉันให้เป็นหุ้นส่วนกับอัลลอฮ์กระนั้นหรือ ? แต่จงกล่าวเพียงว่า “เป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์” เท่านั้น”

(บันทึกโดย al-Nasa’iy,1964 : 988)¹

ฮะดีษข้างต้นระบุว่าแม้กระทั่งการยกย่องท่านนบี ﷺ ด้วยถ้อยคำที่แสดงถึงการเสมอเท่าเทียมกับอัลลอฮ์นั้นก็ถือเป็น “ชิริก” คือหากกล่าวด้วยความเชื่อว่าเท่าเทียมกันจริงๆ ถือเป็นชิริกใหญ่ แต่หากมิได้เชื่อเช่นนั้นถือเป็นชิริกเล็ก (Ibn al-‘Uthaimīn,1992 : 10/167)

ตั้งระบุในอายะฮ์อัลกุรอานว่า

﴿ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾

(سورة التكوير: بعض من آية 29)

ความว่า “และพวกเจ้าจะไม่สมประสงค์สิ่งใด เว้นแต่อัลลอฮ์พระเจ้าแห่งสากลโลกจะทรงประสงค์”

(สูเราะฮ์อัตตักวีร์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 29)

ความประสงค์ว่าจะได้รับทางนำหรือความหลง ทั้งหมดอยู่ที่ความประสงค์จากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ซึ่งอายะฮ์นี้ลงมาเพื่อโต้แย้งคำพูดของอบูญะฮัลที่ว่า “กิจการทั้งหลายนั้นล้วนอยู่ที่ตัวเราเอง หากเราประสงค์เราก็ดำรงอยู่ในทางอันเที่ยงตรง” (Ibn Kathīr,1999 : 8/340)

หรือการเรียกขานยกย่องบางคนว่า “เป็นผู้พิพากษาแห่งผู้พิพากษาทั้งหลาย” ซึ่งการเรียกชื่อนี้เป็นที่ต้องห้ามตั้งเปรียบได้จากหลักฐานที่ระบุในฮะดีษบทหนึ่ง ซึ่งรายงานจากอับู สุรัยเราะฮ์ ว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

¹ สอดคล้องกับบันทึกโดย al-Bukhāriy 1998 : 1/290 ในอัลอะดับ อัลมุฟร็อด อัลอัลบานียฺวินัจฉัยเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy,1994 : 601)

((أَغْضِبُ رَجُلًا عَلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبُهُ وَأَغْضِبُهُ عَلَيْهِ رَجُلًا كَانَ يُسَمِّي
مَلِكًا الْأَمْلَاكِ, لَا مَلِكَ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 2143)

ความว่า “แท้จริงชื่อที่เลวที่สุด ณ อัลลอฮ์ คือชายคนหนึ่งที่ตั้งชื่อว่า
“ราชันแห่งราชาทั้งหลาย” เนื่องจากไม่มีราชา (ที่แท้จริง) ใดๆนอกจาก
อัลลอฮ์เท่านั้น”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2143)

อะดีษนี้เป็นหลักฐานห้ามชัดเจนด้วยการคาตโทษที่รุนแรงถึงการตั้งชื่อ หรือ
เรียกขานบุคคลหนึ่งบุคคลใดด้วยนามชื่อดังกล่าว หรือชื่ออื่นๆ ในทำนองเดียวกัน เช่น พระผู้ทรง
สร้างสรรพสิ่ง ผู้ทรงเลิศในหมู่ผู้ตติสันทั้งหลาย ผู้นำแห่งผู้นำทั้งปวง หรือเจ้าแห่งบรรดาผู้ปกครอง ทั้ง
มวล (al-‘Asqalāniy, 2000a : 10/590) รวมถึงการตั้งชื่อบุคคลโดยมีคำนำหน้าว่า “อับดุล” (หรือ
บ่าว) ของสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เช่น เรียกชื่อว่า “อับดุลนบี” (บ่าวของนบี) หรือ “อับดุลเราะฮูล”
(บ่าวของเราะฮูล) แม้มีได้มีเจตนาว่าเป็นบ่าวในความหมายจริงๆ ก็ตาม หรือการอ้างปรากฏการณ์
บางอย่างว่าเกิดขึ้นเพราะสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เป็นการอ้างหรือพึ่งพาต่อสาเหตุที่มีชอบตามหลักการ
ศาสนา (‘Ibn al-Uthaimim, 1994 : 2/93) เช่นคำกล่าวทำนองว่า “หากไม่มีบุคคลผู้นั้น แน่نونก็จะ
เกิดสิ่งนั้นสิ่งนี้” หรือ “หากไม่มีสุนัขตัวนั้นเสียแล้ว ขโมยก็คงเข้าบ้านแนนอน” หรือคำกล่าวของคน
บางคนว่า “หากไม่มีอัลลอฮ์และคนผู้นั้นเสียแล้วก็จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แนนอน ซึ่งทั้งหมดล้วนอยู่ใน
ข่ายของการตั้งภาคี หรือซิริกประเภทนี้ทั้งสิ้น

ประเภทที่สอง : ซิริกเล็กด้านการกระทำ (ฟีอัสีย) คือซิริกที่เกิดจากพฤติกรรม
หรือการกระทำของอวัยวะร่างกายมีมากมาย ดังตัวอย่างพฤติกรรมต่างๆ ต่อไปนี้ เช่น

การถือโชคลางโดยการปล่อยนก หรืออัลตะฎียูร (التطير) นั้นคือการปล่อยนก
ให้บิน ไป เพื่อเฝ้าสังเกตทิศทางและกำหนดโชคชะตาเนื่องจากการบิน นั้น เมื่อนกบิน ในทางทิศใด
เขาก็จะออกไปทางทิศนั้น หรือเอาโชคลางว่าควรออกจากบ้านได้หรือไม่ เช่นหากนกบิน ไปทางซ้ายก็
ไม่ควรออกไปเนื่องจะเกิดสิ่งไม่ดีกับตัว แต่ถ้าบินไปทางขวาก็สามารถออกได้ การถือเป็นกลางร้าย
ทำนองนี้ไม่ว่าจะด้วยนก นามชื่อ คำพูด สถานที่ และสิ่งอื่นๆ บทบัญญัติศาสนาจึงห้ามจากการทำนาย
โชคชะตา และตำหนิผู้ที่ทำนายโชคชะตาเช่นนี้ (al-Sa‘diy, 1425 : 192)

การหาหมอดูเพื่อรับการทำนายด้วยโหราศาสตร์ หรือการแขวนเส้นด้ายสาย
สินธุ์ โดยกระทำไปเพียงแต่เพราะเชื่อว่าสิ่งดังกล่าวอาจเป็นเหตุ หรือมีสรรพคุณหนึ่งที่อาจสามารถ

รักษาปิดเป่าความชั่วร้ายได้ ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นซิริกเล็ก¹ แต่กรณีหากเชื่อโดยสนิทใจและอย่างสิ้นเชิงว่าตัวของหมอดูนั้นสามารถล่วงรู้สิ่งลับ หรือตัวของสิ่งเหล่านั้นเองมีอำนาจดลบันดาลให้คุณให้โทษได้ ลักษณะนี้ถือเป็นซิริกใหญ่และเข้าข่ายตักศาสนา เพราะเป็นความเชื่อที่เชื่อมโยงกับสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์โดยตรง (ดู Abū Bakr, 2000 : 171)

ประเภทที่สาม : ซิริกเล็กด้านจิตใจ (ก้อลบีย) คือซิริกที่เกิดมาจากความรู้สึกนึกคิดด้านจิตใจ หรือเจตนาในการกระทำ เช่น การกระทำโดยโอ้อวด (รียาอ์) หรือการกระทำโดยแอบแฝงผลประโยชน์ เป็นต้น อุละมาอ์บางท่านเรียกซิริกประเภทนี้ว่า ซิริกเคาะฟิย (ซิริกซ่อนเร้น) ดังตัวอย่างเช่น กระทำการงาน (อะมัล) หนึ่งเป็นการใกล้ชิดหรืออิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ แต่ในจิตใจส่วนลึกมุ่งหวังให้ผู้คนสรรเสริญว่าเป็นคนดี มีคุณธรรม หรืออ่านอัลกุรอานเพื่อให้ผู้คนยกยอว่าเสียใจเพราะเช่นนี้เรียกว่ากระทำโดยโอ้อวด หรือรียาอ์ หากมีปะปนอยู่ในการงาน (อะมัล)ใดๆ ย่อมส่งผลทำให้การงานนั้นต้องเสียหายได้ (al-Fawzān,1999 : 67)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ ، فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ ؟ قَالَ : الرِّيَاءُ))

(أخرجه أحمد، 1977 : 5/429)

ความว่า “ในบรรดาสิ่งที่ฉันกลัวที่สุดว่ามันจะเกิดขึ้นกับพวกท่าน คือ ซิริกเล็ก (เศาะฮาบะฮ์ถามว่า) “โอ้ศาสนทูตของอัลลอฮ์ และซิริกเล็กนั้นคืออะไรหรือ ?” ท่านตอบว่า “การโอ้อวด”

(บันทึกโดย 'Aḥmad,1977 : 5/429)²

นักวิชาการอธิบายว่า “ที่เรียกการโอ้อวด (รียาอ์) เป็นซิริกซ่อนเร้น ก็เพราะเป็นพฤติกรรมที่เจ้าของแสดงออกว่าเป็นการทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ส่วนความจริงที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจเป็นการทำเพื่อสิ่งอื่น ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นการพยายามสร้างภาพเพื่อให้เห็นว่าเขาทำเพื่ออัลลอฮ์ ซึ่งต่างกับซิริกอื่นๆ ที่อาจเห็นได้ชัดเจน (Sulaimān 'Ibn 'Abdullah, 2007:401)³

¹ เพราะแท้จริงอัลลอฮ์มิได้ทรงสร้างสิ่งดังกล่าวเป็นสาเหตุ หรือมีสรรพคุณที่สามารถช่วย หรือรักษาสิ่งที่เชื่อแต่อย่างใด

² อัลอัลบานีระบุเป็นสะดีษเศาะฮิฮ์ (ดู al-Albāniy, 1988 : 1555)

³ ดังในสะดีษหนึ่งจากอบูมูซา อัลอะซอะรีย์รายงานท่านแท้จริงท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا الشِّرْكَ، فَإِنَّهُ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ النَّمْلِ، فَقِيلَ لَهُ: وَكَيْفَ تَتَّقِيهِ وَهُوَ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ النَّمْلِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا نَعْلَمُهُ، وَنَسْتَعِينُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُ)) (أخرجه أحمد، 1977 : 4/403)

ความหมาย “โอ้ผู้คนที่ทั้งหลาย พวกท่านพึงเกรงกลัวซิริก (ซิริกอัศฆ็อร) นี้เถิด เพราะแท้จริง มันแฝงเร้นยิ่งกว่ามดดำที่คลานอยู่บนหินดำเสียอีก” ได้มีผู้ถามขึ้นว่า : โอ้ เราะสูลุลลอฮ์ ! แล้วเราจะป้องกันมันได้อย่างไรเล่าในเมื่อมันเร้นลับยิ่งกว่า มดดำที่คลานอยู่บนหินดำ

จากหลักฐานข้างต้นบ่งบอกว่ามีชิริกอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่าชิริกเคาะพีย์ซึ่งเป็นประเด็นถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของชิริกทั้งสอง (ชิริกใหญ่ และชิริกเล็ก) หรือไม่ หรือเป็นอีกชิริกหนึ่งต่างหาก ซึ่งบ้างก็กล่าวว่าชิริกเคาะพีย์เป็นส่วนหนึ่งจากชิริกเล็ก กล่าวคือชิริกมี 2 ประเภท คือชิริกใหญ่ อันเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆด้านจิตใจ และชิริกเล็ก อันเกี่ยวกับลักษณะของการกระทำ คำพูดของวาจา และเจตนาซ่อนเร้น แต่จากหลักฐานต่างๆ ที่ชัดเจนที่สุดคือ ชิริกเคาะพีย์บางที่อาจเป็นชิริกใหญ่ หรือบางที่อาจเป็นชิริกเล็กก็ได้ ทั้งนี้เพราะไม่มีการให้ลักษณะใดๆ ที่ชัดเจนแน่นอนทว่าบ่อยครั้งที่มักย้อนไปย้อนมาระหว่างการเป็นชิริกใหญ่ หรือชิริกเล็ก แต่ทั้งหมดล้วนแล้วแต่อยู่ในความหมายของชิริก

สำหรับชิริก (เคาะพีย์) ซึ่งเกี่ยวกับความประสงค์หรือเจตนาอันเปรียบดังทะเลกว้างที่ไร้ชายฝั่ง ยากที่จะมีผู้รอดพ้นไปได้ เพราะหากมันเขาทำการใดสักอย่างด้วยสิ่งอื่นนอกจากหวังความพอใจจากอัลลอฮ์ หรือเจตนาสิ่งใดนอกจากเป็นการใกล้ชิดยังพระองค์ และขอการตอบแทนจากพระองค์ ก็ย่อมถือว่าเขาได้มีชิริกในเจตนาหรือความประสงค์ของเขาแล้ว ดังนั้นความบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) ที่แท้จริง คือหมายถึงจำเป็นต้องบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) ทั้งด้านการกระทำ คำพูดเจตนาและความประสงค์โดยสมบูรณ์ และนี่คือศาสนาอันบริสุทธิ์ของท่านนบีอิบรอฮีมที่อัลลอฮ์ได้ทรงบัญชาใช้แก่ปวงบ่าวทั้งหลายของพระองค์ ซึ่งพระองค์จะไม่ทรงยอมรับอื่นจากนี้ เช่นกันนี่คือสารัตถะที่แท้จริงของอิสลาม (Ibn al-Qayyim, 2008 : 115)

2.1.2.2 กุฟร : ความหมาย ประเภท และข้อตัดสินทางศาสนา

2.1.2.2.1 ความหมายของอัลกุฟร

ทางภาษา อัลกุฟร (الكفر) แปลว่า ปกปิด ปกคลุมไว้ (Ibn Faris, 1979 : 5/191)

ส่วนทางวิชาการพบว่าการอธิบายหลายความหมายซึ่งควรศึกษาอย่างถี่ถ้วนและถูกต้องที่สุด¹ ดังตัวอย่างความหมายดังต่อไปนี้ คือ

เสียอีก ? ท่านตอบว่า : ท่านทั้งหลายจงวิวนขอว่า : โอ้อัลลอฮ์ แท้จริง เราขอความคุ้มครองต่อพระองค์ ให้พ้นจากการที่เราตั้งภาคีใดๆ ต่อพระองค์ซึ่งเราได้รู้ตัวดี และเราขอภัยโทษ ต่อพระองค์ ในสิ่งที่เราตั้งภาคี โดยที่เราไม่รู้ (บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 4/403) ซึ่งอัลอัลบานีย์ตัดสินว่าเป็นอะดิสสะฮัน (al-Albāniy, 2000 : 36)

¹ ในอัลกุรอานและอัลอะดิสสะฮันมีการกล่าวถึงกุฟรใน 2 ความหมายหลักๆ คือความหมายแรก หมายถึงการไม่ศรัทธาในความเป็นลัทธิธรรมของอิสลาม หรือแม้กระทั่งปฏิเสธด้วยความยะโส อาทิเช่น พฤติกรรมของอิบลิส หรือเชื่อเฉพาะบางส่วนแต่ไม่เชื่อในบางส่วนก็นับเป็นการปฏิเสธ เชื่อแต่ไม่ยอมรับ หรือปากว่าเชื่อแต่ใจไม่เชื่อ นักวิชาการเรียกกุฟรลักษณะนี้ว่า “กุฟรใหญ่” ส่วนความหมายที่สอง แม้เรียกว่ากุฟรแต่ไม่เข้าข่ายความหมายของกุฟรประเภทแรก (หรือกุฟรใหญ่) เช่น ในอัลกุรอานกล่าวถึงกุฟรอัลนิอัมมะฮ์ (ปฏิเสธความโปรดปราน) หรือในบางอะดิสสะฮันกล่าวถึงการฆ่ามุสลิมว่าเป็นกุฟร ซึ่งนักวิชาการเรียกกุฟรลักษณะเช่นนี้ว่า “กุฟรเล็ก” เป็นต้น จึงไม่ควรด่วนตัดสินมุสลิมคนใดเป็นกาฟิรโดยขาดการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เนื่องจากมีหลักฐานต่างๆมากมายทั้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ รวมถึงทัศนะอุละมาอ์ชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์หลายท่านกำกับไว้ (Abd al-Qadir Audah, 1998: 2/707)

1) หมายถึง สิ่งที่เป็นปรปักษ์หรือตรงข้ามกับอัลอีมาน หรือการศรัทธา (al-Thanwiy, 1996 : 1367) เช่น เรียกผู้ปฏิเสธในที่นี้ว่า “กาฟิร” คือตรงข้ามกับ “มุสลิม” (หรือผู้ยอมรับ) และเรียกว่า “มูรตัด” แก่บุคคลที่ผันตัวจากเคยศรัทธากลับไปปฏิเสธทั้งโดยคำพูด การกระทำ หรือความเชื่อ

2) หมายถึง การไม่เชื่อไม่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และบรรดาเราะสุลทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการไม่เชื่อด้วยจิตใจพร้อมแสดงท่าทีปฏิเสธ หรือไม่เชื่ออย่างเดียวกก็ตาม เพราะเพียงการรู้สึกสงสัย คลางแคลง หันห่าง อิจฉาริษยา โอหัง หรือการปฏิบัติตามอารมณ์โดยตั้งตัวเป็นปรปักษ์ต่อผู้ปฏิบัติ ตามหลักคำสอน ก็ถือว่าเข้าข่ายของการปฏิเสธ (กัฟร) แล้ว หากมีลักษณะเป็นผู้กล่าวหาความเท็จ ด้วยก็ยิ่งเป็นกัฟรที่หนักหน่วง หรือเป็นผู้ปฏิเสธและกล่าวหาความเท็จโดยความอิจฉาริษยาทั้งๆที่ความจริงของบรรดาเราะสุลนั้นเป็นที่ประจักษ์แล้วก็ตามเองเดียวกัน (Ibn Taimīyah, 2004: 12/335)

3) หมายถึง การจงใจปฏิเสธในสาระสำคัญที่มีผลทำให้ความเป็นมุสลิม (ของเขา) ต้องบกพร่องหรือขาดความสมบูรณ์ไป อาทิเช่นการปฏิเสธสิ่งใดๆ เป็นเป้าประสงค์สำคัญของสอง ประโยคบัญญัติยอมถือเป็นกาฟิร การปฏิเสธคำสั่งใช้ (วาญิบ) หรือข้อห้าม (ฮะรอม) ในสิ่งที่รู้ดีว่าเป็นสาระสำคัญหนึ่งของศาสนาอิสลามก็เป็นกาฟิร เช่นการปฏิเสธความจำเป็นของการละหมาด การปฏิเสธข้อห้ามเกี่ยวกับดอกเบียร์ หรือการปฏิเสธบทลงโทษใดๆ ของอัลลอฮ์ก็เป็นกาฟิร (al-Buraikān, 2003 : 181)

4) หมายถึง การเจตนาจงใจปฏิเสธ หรือการกล่าวหาความเท็จต่อสิ่งใดก็ตามจาก อัลกุรอานทั้งที่ทราบหรือกล่าวเท็จต่อศาสนทูตคนหนึ่งคนใดของอัลลอฮ์ หรือสิ่งหนึ่งๆ ที่เขาเหล่านั้น นำมา โดยสิ่งนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญทางศาสนา” (Damiṛīyah, 1996: 335)

2.1.2.2.2. ประเภทของอัลกัฟร และข้อตัดสินทางศาสนา

นักวิชาการมุสลิมแบ่ง อัลกัฟร ออกเป็น 2 ประเภท คือ กัฟรอักบับ (กัฟรใหญ่) และกัฟรอัศมีอร (กัฟรเล็ก)

ประเภทที่ 1 กัฟรใหญ่ คือ การปฏิเสธร้ายแรงที่มีโทษร้ายแรงทำให้หลุดออกจากศาสนา มีทั้งหมด 5 ลักษณะ คือ กัฟรอัตตักซีบ, กัฟรอิบาฮ์ วัสดุคบบาร มะอัดตศติก, กัฟรซักร์, กัฟรอัลอิรรอฎ และกัฟรอัลนิฟาก (al-Fawzān, 1999 : 69-70)

ประเภทที่ 2 กัฟรเล็ก คือ การปฏิเสธที่ไม่มีผลทำให้หลุดออกจากศาสนา นั้นคือกัฟรทางด้านกรกระทำ เป็นฐานความผิดที่ไม่ร้ายแรงถึงขั้นกัฟรใหญ่ (al-Fawzān, 1999 : 70-71) กัฟรเล็กมีหลายลักษณะ เช่น การปฏิเสธความโปรดปราน การสาบานต่อสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์ การสาปแช่งตระกูล และการร่ำพันต่อผู้ตาย การตัดสินโดยความเท็จของผู้นำ การละทิ้งละหมาด การหาหมอดู และการร่วมสังวาสทางทวารหนัก เป็นต้น (al-Buraikān, 2003: 188-189)

นอกจากนี้ยังมีอีกประเภทหนึ่งที่ใกล้เคียงกับกุฟรฺทั้งสองนั้นคือการเสแสร้งแกล้งว่าศรัทธาเพียงภายนอกแต่แอบซ่อนการปฏิเสธ (กุฟรฺ) ไว้ภายในจิตใจ หรือเรียกว่า “นิฟาก”¹ ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่แสดงเปิดเผยต่อหน้าผู้คนที่ทั้งหลายว่าสิ่งที่ตนกำลังกระทำนั้นคือศรัทธา แต่ทว่าความเชื่อและการกระทำของเขาจริงแล้วอยู่บนความเท็จ ผู้นั้นเรียกว่า “มุนาฟิก” และเรียกความเชื่อและการกระทำนั้นว่า “นิฟาก”² ซึ่งประเภทของนิฟากก็เช่นเดียวกับกุฟรฺ คือมีทั้งนิฟากที่มีผลทำให้หลุดออกจากศาสนา และนิฟากประเภทที่ไม่มีผลถึงกับทำให้หลุดออกจากศาสนาเป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ

ประเภทที่หนึ่ง : นิฟากใหญ่ หรือนิฟากด้านความเชื่อ นั้นคือการปิดซ่อนการปฏิเสธ (กุฟรฺ) ไว้ภายในจิตใจ โดยคำพูดและการกระทำภายนอกสื่อว่าเป็นมุสลิม ผู้เป็นมุนาฟิกประเภทนี้บางครั้งอาจปฏิบัติในอิบาดะฮ์ต่างๆ ต่อหน้าผู้คน (al-Jabarain, 2012 : 129) เช่น ละหมาด ถือศีลอด ประกอบฮัจญ์ เป็นต้น แต่ภายในหัวใจส่วนลึกมิได้ศรัทธาต่อเตาฮีดอัลลอฮ์ฮะยีฮ์ และรูปบียะฮ์ของอัลลอฮ์ รวมถึงไม่เชื่อต่อหลักความเชื่อสำคัญอื่นๆ ของอิสลาม เช่นความเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คัมภีร์อัลกุรอาน การมีอยู่จริงของวันโลกหน้า (อาคิเราะฮ์) หรือมีความเชื่อว่าศาสนายิว ศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ ล้วนเป็นสังฆกรรม เช่นเดียวกับอิสลาม หรือตีความเป็นต้น ในทางหลักการถือวานิฟากประเภทนี้มีผลร้ายแรงที่ทำให้หลุดออกจากศาสนา และมุนาฟิกเช่นนี้ย่อมมีสถานะเดียวกับมุชริก (ผู้กระทำชริกใหญ่) และหรือกาฟิร (ผู้กระทำกุฟรฺใหญ่) เนื่องบรรดามุนาฟิกในความเป็นจริงแล้วคือกาฟิรนั่นเอง หรือเลวร้ายยิ่งกว่ากาฟิรโดยทั่วไปเสียอีก

ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอายะฮ์ที่ว่า

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾

(سورة التوبة: بعض من آية 67)

ความว่า “แท้จริงบรรดามุนาฟิกนั้นพวกเขาเป็นผู้ละเมิด”

(สุเราะฮ์อัตเตาบะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 67)

เหตุนี้การอยู่ท่ามกลางพวกเขาเหล่านี้บรรดาผู้ศรัทธาต้องถูกทดสอบอย่างหนัก และต้องระวังอย่างที่สุด เพราะพฤติกรรมการละเมิดของพวกเขาเหล่านั้นเลวร้ายยิ่งกว่าพวกอื่นๆ นั้นเอง (al-Sa‘diy, 2002: 392)

อัลลอฮ์ทรงบอกว่าบรรดามุนาฟิกนั้นจะได้รับโทษที่เลวร้ายยิ่งกว่าบรรดาผู้ปฏิเสธ หรือกาฟิรโดยทั่วไปเสียอีก ดังระบุในอายะฮ์ที่ว่า

¹ ในทางวิชาการ อีนนิฟาก หมายถึงการเปิดเผยภายนอกแก่ผู้คนว่าตนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บรรดามลาอิกะฮ์ บรรดาคัมภีร์ บรรดาเราะซูล วันสุดท้าย และการกำหนดลิขิต (เกาะฎอ-เกาะดร์) ของอัลลอฮ์ แต่ความจริงภายในได้ปิดซ่อนไว้ซึ่งที่ขัดแย้งกันทั้งหมด หรือบางส่วน (al-Jabarain, 2012 : 129)

² Ibid; al-Buraikān, 1992 : 190)

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 145)

ความว่า “แท้จริงบรรดาคนพิกนั้นอยู่ในชั้นต่ำสุดจากนรก”

(สุเราะฮ์อัลนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 145)

โทษทัณฑ์ที่บรรดาคนพิกจะได้รับในวันกิยามะฮ์นั้น คือนรกชั้นต่ำสุด เป็นการตอบแทนจากความเลวทรามของพวกเขา (Ibn Kathīr, 1999 : 2/441)

ประเภทที่สอง : นิฟากเล็ก หรือนิฟากด้านการกระทำ หรือปฏิบัติพฤติกรรมบางอย่างภายนอกในลักษณะที่ขัดแย้งกับสิ่งที่พึงปฏิบัติในทางศาสนา (al-Buraikān, 2003 : 190-191) นักวิชาการบางท่านเรียกนิฟากประเภทนี้ว่า “นิฟากอะมาลีย์” เนื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติมิใช่ นิฟากที่เกี่ยวกับประเด็นความเชื่อ และบางท่านเรียกว่าเป็น “นิฟากที่มีไซ์นิฟากจริงๆ” อย่างไรก็ตาม นิฟากนี้ถือเป็นที่ต้องห้ามในทางศาสนา และเป็นบาปใหญ่อย่างหนึ่ง แต่ไม่มีผลร้ายแรงถึงขั้นทำให้หลุดพ้นจากศาสนา

ซึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำที่เข้าข่ายเป็นนิฟากเล็ก พอสรุปได้ดังนี้ คือ การกล่าวเท็จโดยเจตนา การชอบโต้เถียงทั้งที่เป็นฝ่ายผิด การบิดพลิ้วสัญญา การคดโกง (คอร์รัปชั่น) ต่อหน้าที่ที่ถูกมอบหมาย การทำดีเพื่อโอ้อวดเอาหน้า การหนีทัพในยามสงคราม และการประจบสอพลอผู้ปกครอง (al-Jabarain, 2012 : 129)

ส่วนข้อแตกต่างระหว่างนิฟากใหญ่กับนิฟากเล็ก มีดังนี้ 1) นิฟากใหญ่มีผลร้ายแรงทำให้หลุดพ้นจากศาสนาแต่นิฟากเล็กไม่มีผลร้ายแรงเช่นนั้น 2) นิฟากใหญ่เป็นความผิดที่เกี่ยวกับด้านหลักความเชื่อ ส่วนนิฟากเล็กเกี่ยวกับด้านปฏิบัติโดยทั่วไป 3) มุอ์มิน (ผู้ศรัทธา) จะไม่กระทำนิฟากใหญ่เป็นอันขาด แต่มุอ์มินมีโอกาสพลั้งพลาดกระทำนิฟากเล็กได้ 4) ผู้กระทำนิฟากใหญ่มักกระทำโดยสันดานและไม่มีการสำนึกผิด ส่วนบุคคลที่กระทำนิฟากเล็กมักสำนึกกลับตัวและได้รับการอภัยจากอัลลอฮ์ (al-Fawzān, 1999 : 74-75)

2.1.2.3 คุรอฟาต : ความหมาย ประเภท และข้อตัดสินทางศาสนา

2.1.2.3.1 ความหมายของคุรอฟาต

คำว่า อัลคุรอฟาต (الخرافات) ในภาษาอาหรับหมายถึง เรื่องราวที่อุปโลกน์ขึ้นมาจากความเท็จ (Ibn Mansūr, 2003 : 5/53) หรือสิ่งต่างๆ ที่มีอาจเชื่อถือได้ และเกินเลยจากความเป็นจริง (Muḥammad Ajinah, 1994 : 17-18) มีความหมายใกล้เคียงกับ “อุสฎูเราะฮ์ หรือ อาสาฎีร์” คือเรื่องเล่าปรัมปราที่สืบสานเชื่อต่อกันมานับแต่โบราณกาล (Aḥmad Ridhā, 1992 : 8) จากความหมายข้างต้นจึงสามารถอธิบายเป็นนิยามทางวิชาการได้ว่า คุรอฟาต หมายถึง ความเชื่อ มงายที่ได้จากการเล่าขานต่อกันมาจากอดีต ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับด้วยหลักการอิสลาม และหลักเหตุผลใดๆทางปัญญา หรืออาจรวมความถึงพิธีกรรม หรือประเพณีท้องถิ่นอันเกิดจากความเชื่ออันมงายที่

สืบสานต่อกันมาจากบรรพบุรุษนับแต่โบราณ ซึ่งสิ่งมงายตามความหมายนี้ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย มีมากมายเช่น ความเชื่อเรื่องผีसाง นางไม้ ยักษ์ เทวดา หรือการอาศัยพึ่งพาต่อไสยศาสตร์ เวทย์มนต์ คาถา วัตถุประสงค์ หรือการถือฤกษ์ยาม เป็นต้น

ในทัศนะอิสลามถือว่าครุอฟาต หรือความเชื่อมงายทั้งหลายที่สืบทอดมาแต่อดีต เป็นที่ขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับหลักคำสอนซึ่งประกาศความเชื่อต่อหลักเตอาฮีด หรือการมีเคารพภักดีต่อพระเจ้าองค์เดียว คืออัลลอฮ์ ดังเห็นได้จากบทบาทของนบีทั้งหลายที่ถูกส่งมาหลายท่านได้เรียกร้อง และรณรงค์ต่อต้านการเคารพบูชาต่อความเชื่อพระเจ้าจอมปลอม และความเชื่อมงายในรูปแบบต่างๆที่ฝังตัวอยู่ในสังคมอย่างเข้มข้นที่สุด กระทั่งในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ เองก็ถูกส่งมาในช่วงสมัยสังคมอาหรับถูกครอบงำด้วยลัทธิเจเว็ดและสิ่งมงายมากมาย ซึ่งต้องเผชิญกับการต่อต้านของบรรดาแก่นนำชาวอาหรับที่ต้องการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ แต่ท่านก็ได้ยืนหยัดในการสั่งสอนและให้ความเข้าใจอันถูกต้องแก่สังคมอย่างอดทนที่สุดตลอดชีวิตเพื่อนำพาพวกเขาเหล่านั้นให้หลุดพ้นจากการเคารพบูชาเจ้าจอมปลอมและสิ่งมงายทั้งหลายสู่การเคารพพระเจ้าที่แท้จริงและสู่สัจธรรม

2.1.2.3.2 ประเภทครุอฟาต และข้อตัดสินทางศาสนา

บรรดาครุอฟาต หรือความเชื่อมงายตามความหมายข้างต้นที่พบเห็นได้ในสังคมทั่วไปแบ่งประเภทได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ 2) ความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และ 3) ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับลัทธิศาสนา (วิมลจิโรจพันธ์, 2548 : 21) โดยในแต่ละประเภทสามารถอธิบายได้ คือ ความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เทวดา ภูตผี วิญญาณและอำนาจลึกลับต่างๆ ส่วนความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝด การลงเลขยันต์ การทำยาสั่ง การทำคุณไสย หรืออาศัยญินเพื่อใช้ประโยชน์ในเรื่องต่างๆ สำหรับความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับลัทธิศาสนาหรือประเพณี เช่น เกี่ยวกับการเกิด การทำขวัญ การขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมต่างๆเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น

สำหรับครุอฟาต หรือความเชื่อมงายที่มีปรากฏในสังคมมุสลิมโดยเฉพาะในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องญิน ซัยฎอน และวิญญาณ, ความเชื่อเรื่องกะรอมาต หรือความมีอำนาจบารมีของบุคคล สถานที่ เวลา และความเชื่อเรื่องการปกป้องรักษาด้วยเครื่องรางของขลังที่เอามาจากอายะฮ์ คุรอาน์ หรือข้อความต่างๆ (รอชิติน สมัยพิทักษ์ สัมภาษณ์เมื่อ 8/7/58) ความเชื่อมงายในเรื่องราวเกี่ยวกับญิน ซัยฎอนและวิญญาณที่พบเห็น เช่น เชื่อว่าญิน หรือซัยฎอนมีอิทธิฤทธิ์และอำนาจด้วยตนเองต่อการให้คุณ หรือให้โทษของมนุษย์คนหนึ่งคนใดได้ ตามความเชื่อนี้เป็นเหตุทำให้เกิดการเลี้ยงญินเพื่อใช้ประโยชน์บางประการของคนบางกลุ่ม ส่วนเกี่ยวกับวิญญาณ คือทุกครั้งที้ออกจับปลาควรทำพิธีโปรยข้าวสารในทะเลเพื่อขอปลาจากผีผู้ดูแลทะเล หรือเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาพบลูกหลานในทุกค่ำวันศุกร์ จึงควรเตรียมอาหารที่เคยชอบ บางอย่างไว้ต้อนรับ

ความเชื่อเรื่องกะรอมัต หรือความมีอำนาจบารมีของบุคคล สถานที่ เวลาใน พื้นที่ศึกษาที่พบเห็น ตัวอย่างคือ เชื่อกันว่าโต๊ะครู โต๊ะหมอ หรือวะลีบางคนสามารถกระทำในสิ่ง อภินิหารต่างๆได้ เช่น โต๊ะครูแอฟผู้เป็นวะลีแห่งเกาะยาวสามารถเดินลงทะเลและจับปลาด้วยมือเปล่า ได้เป็นจำนวนมาก หรือเชื่อต่อความศรัทธาของหลุมสุสานของวะลี ตลอดถึงเชื่อในโอกาสเป็นฤกษ์ งามยามดีทั้งหลาย ส่วนตัวอย่างความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับการปกป้องรักษาด้วยเครื่องรางต่างๆ เช่น การแขวนตะกรุดที่คอ หรือสะเอด์เด็กโดยเชื่อว่าเพื่อป้องกันจากความป่วยไข้ และติดแผ่น อะซีมันต์ตามประตูบ้าน หรือร้านค้าเพื่อขับไล่สิ่งเลวร้ายให้ออกห่าง เป็นต้น

สำหรับข้อตัดสินทางศาสนาในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับครุอาฟัตนั้น บรรดา อุละมาอ์ส่วนใหญ่มีทัศนะว่าความเชื่อมงาย หรือครุอาฟัตทั้งหลาย เช่น การมีอำนาจให้คุ้มหรือให้ โทษของญิน ซัยกอนและวิญญาน ความมีศรัทธาของบารมี (กะรอมัต) ของบุคคล สถานที่ หรือเวลา และการปกป้องรักษาด้วยการแขวนวัตถุมงคลต่างๆ ทั้งหมดล้วนไม่ปรากฏหลักฐานที่ถูกต้องทาง ศาสนา เช่นจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และการปฏิบัติของบรรดาสละฟุซซอลิฮ์ ให้การรับรอง จึงถือเป็น สิ่งต้องห้ามที่บางประการเข้าข่ายเป็นชิริก หรือบางประการก็เข้าสิ่งอันพึงระวัง (al-Lajnah al-Dā'imah, 2003 : 1/137, 303)

2.1.2.4 อิทธิพลของฮะดีษเมาฎูฮ์ต่อสาเหตุการเกิดขึ้น และแพร่หลายของชิริก กุฟร นิฟาก และครุอาฟัต

นับแต่อดีตมาแล้วที่บรรดาผู้มุ่งร้ายต่ออิสลามพยายามคิดค้นและหาวิธีการต่างๆ นานาเพื่อหวังทำลายศาสนานี้และวิธีการหนึ่งคือการทำลายหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) ของมุสลิมโดย การกู่ฮะดีษปลอมแล้วแอบอ้างว่าเป็นคำกล่าวจากท่านนบี ﷺ ดังคำกล่าวของนักวิชาการท่านหนึ่งว่า “ไม่เป็นที่ยั่งยืนเลยว่าการกลวงและแผนการหนึ่งที่ร้ายกาจที่สุดต่ออิสลามและมุสลิม และเป็นประตูปาน ใหญ่อันนำสู่ความหลงผิดและเลวร้าย นั่นคือการพยายามบิดเบือนและปลอมแปลงเกี่ยวกับ ฮะดีษ ของท่านนบี ﷺ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเรื่องที่บิดเบือนนั้นเกิดขึ้นในปัญหาอะกีดะฮ์และหลักการ ศาสนา” (“Abd al-Rahmān ‘Abd al-Khaliq, n. d. : 5) กลายเป็นหลักความเชื่อที่คลาดเคลื่อน กระทั่งเกิดเป็นกลุ่มที่หลงผิดขึ้นมามากมายในยุคต่อมาของประวัติอิสลาม

ทั้งนี้เนื่องจากสังคมมุสลิมโดยทั่วไปแล้วยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เข้มงวดนัก ต่อการตรวจสอบสถานะฮะดีษ การทั้งพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษต่างๆที่ไม่เศาะฮิฮ์ เช่นฮะดีษ ฎะอ์อีฟญิดตัน และฮะดีษเมาฎูฮ์มาเป็นหลักฐานในเรื่องศาสนาอยู่บ่อยครั้ง ทั้งในการเรียนการสอน การบรรยายและการคุฏบะฮ์วันศุกร์ บ้างมีความเห็นว่าหากฮะดีษเมาฎูฮ์นั้นมีความหมายที่ดี และ ส่งเสริมให้ทำดีก็น่าจะนำไปใช้สอนหรืออ้างอิงเป็นหลักฐานได้ เพราะเป็นฮะดีษประเภทหนึ่งเช่นกัน

การเกิดฮะดีษเมาฎูฮ์นอกจากสาเหตุแผนการที่มุ่งร้ายของศัตรูตั้งที่กล่าวมาข้างต้น ยังเกิดจากความขัดแย้งและความหลงผิดของมุสลิมกลุ่มต่างๆ อีกด้วย ทำให้บรรดาอุละมาอ์ในอดีต

จำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ วางรากฐาน ตรวจสอบ สืบสวน และคัดสรรอย่างที่สุดเพื่อสามารถยืนยันสิ่งที่เดิมแท้เอาไว้ และขจัดสิ่งแปลกปลอมออกไป (Muhammad 'Ibn Saeed Raslan, n. d. : 10) และยืนยันว่าการนำอะดีษประเภทนี้ไปถ่ายทอดหรือเผยแพร่โดยขาดความรับผิดชอบและไม่ศึกษาถึงแหล่งที่มาที่ถูกต้อง ย่อมเท่ากับเป็นการรุกความเท็จขึ้นต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งนับเป็นอันตรายยิ่งต่อคำสอนอันบริสุทธิ์ของอิสลามและมีโทษมหันต์ ดังปรากฏคำเตือนของท่านนบี ﷺ ในอะดีษที่ว่า

((إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَيَّ أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوهُ مَعَهُ مِنَ النَّارِ))

(أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1990 : 1229)

ความว่า “แท้จริงการกล่าวเท็จต่อฉัน มีเหมือนเช่นการกล่าวเท็จของพวกเขาต่อกันและกัน ผู้ใดกล่าวเท็จต่อฉันโดยเจตนา ดังนั้นเขาจงเตรียมที่นั่งของเขาจากไฟนรก”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1229)

ส่วนการอ้างอะดีษมาอุปไปปฏิบัติตามในเรื่องต่างๆ ทางศาสนานั้นย่อมเป็นที่ต้องห้ามอย่างชัดเจน เพราะเช่นนั้นเท่ากับเป็นการอุทริขึ้นมาในศาสนาด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรงได้อนุญาต ดังปรากฏในคำกล่าวหรืออะดีษของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رِدٌّ))

(أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1990 : 2697 ، وَمُسْلِمٌ ، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดอุทริสิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการ (ศาสนา) ของเรานี้ ซึ่งจริงๆแล้วมิใช่มาจากมันสิ่งนั้นย่อมไม่ถูกยอมรับ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2697, Muslim, 1991 : 1718)

ดังกล่าวข้างต้นหมายถึงการบิดเบือนและอุทริกรรมในทางศาสนา โดยเฉพาะในประเด็นของหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ ซึ่งจำเป็นต้องอ้างอิงหรืออธิบายด้วยหลักฐานที่ถูกต้องเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วย่อมเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนกระทั่งมีผลทำให้เกิดเป็นชิริก และคุรอฟาตหรือความเชื่อมงายต่างๆ กระทั่งเป็นสาเหตุทำให้หลุดออกจากสภาพการเป็นมุสลิมผู้ศรัทธาได้ หรือในทางการปฏิบัติอิบาเดฮ์ก็เช่นกัน การอ้างหลักฐานจากอะดีษมาอุปได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งของการอุทริกรรม หรือสิ่งที่เป็นบิดอะฮ์มากมาย

การอ้างอะดีษมาอุปยอมเป็นสิ่งต้องห้ามในทางศาสนา แม้กระทั่งในกิจการต่างๆทางโลกหากปฏิบัติโดยอาศัยอะดีษมาอุปแล้วอ้างว่าเป็นสิ่งที่มาจากท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷻ ก็ย่อม

เป็นที่ต้องห้ามเช่นเดียวกัน อัลซุญญีย์¹ กล่าวว่า “ไม่อนุญาตให้รายงานอะดีษะมาฆูฮ์ในทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนบัญญัติ ประวัติศาสตร์ การส่งเสริมความดี หรืออื่นๆ จากนั้น หากรู้ว่าเป็นการกุ้ขึ้นมา นอกจากต้องแจ้งให้ทราบด้วยว่ามันเป็นอะดีษะมาฆูฮ์ (al-Suyūtiy, 1994: 1 / 274)

ในประวัติศาสตร์อิสลาม หลังจากผ่านยุคสามศตวรรษแรกไปแล้วจากเดิมที่เคยยึดถือต่อหลักฐานอันถูกต้องจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์อย่างมั่นคง ได้แปรเปลี่ยนไปยึดถือความคิดและความเชื่อ หรือหลักฐานอื่นๆ ที่ไม่ถูกต้อง จนนำไปสู่การเบี่ยงเบนและการอุตริกรรมต่างๆ ขึ้นมามากมายในศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นและระบดไปทั่วแทบทุกแห่ง และทุกภูมิภาคของโลกที่ผู้คนขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง เป็นปัญหาที่บรรดามุสลิมต่างได้รณรงค์และต่อสู้มาตลอด เป็นการยืนยันถึงอิทธิพลและอันตรายจากการแพร่หลายของอะดีษะปลอมประเภทนี้ว่าย่อมนำมาซึ่งความเสียหายมากมายสู่สังคมมุสลิม ทั้งในเรื่องความเชื่อต่างๆ ในสิ่งรั้ลับและเรื่องทางบทบัญญัติ

2.2 อิบาตะฮ์ในอิสลามและการปฏิบัติที่เป็นบิดอะฮ์ หรืออุตริกรรมทางศาสนา

2.2.1 อิบาตะฮ์ในอิสลาม

2.2.1.1 ความหมาย และการแบ่งประเภทของอิบาตะฮ์

2.2.1.1.1 ความหมายของอิบาตะฮ์

ในทางภาษา คำว่าอิบาตะฮ์ หมายถึง การนอบน้อม การยอมจำนน (Ibn al-Qayyim, 2003: 1/74) เนื่องจากมูลฐานเดิมของการเป็นบ่าว (อิบาตะฮ์) คือการจำนน การนอบน้อม การทำให้สยบ การทำให้ราบเรียบ เช่นกล่าวว่า ถนนราบเรียบ เป็นต้น เช่นกันคำว่าทำให้ราบเรียบนี้ ยังหมายถึงการทำให้เป็นบ่าวทาส คือการเอาคนๆ หนึ่งมาเป็นบ่าวหรือทาส คำว่าอิบาตะฮ์ยังหมายถึงการเคารพภักดี และการกระทำที่คร่ำเคร่งอีกด้วย (al-Raziyy, 1994 :172)

ส่วนทางวิชาการ อิบนุ ตัยมียะฮ์ให้ความหมายอิบาตะฮ์ว่า “เป็นคำที่รวมถึงทุกสิ่งซึ่งแสดงออกมาจากคำพูด การกระทำ ทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น ซึ่งเป็นที่รักและพอพระทัยของอัลลอฮ์” (Ibn Taimīyah, 1995 : 10/149)

จากนิยามนี้อธิบายว่าอิบาตะฮ์มีความหมายที่ครอบคลุมรวมถึงทุกๆ การเคลื่อนไหว และทุกๆ การหยุดนิ่งของบ่าวผู้ศรัทธา นั่นคือทุกสิ่งซึ่งกระทำ ทุกสิ่งซึ่งละวางซึ่งแสดงออกมาด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และเชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการและวิธีการของบัญญัติศาสนา ย่อมสามารถเรียกว่าอิบาตะฮ์ได้ทั้งสิ้น

¹ ชื่อเต็มคือ ญะลาละุดดีน อับดุลเราะฮ์มาน บิน กะมาลุดดีน อัลซุญญีย์ เกิดที่เมืองโคโร ประเทศอิยิปต์ ในปี ฮ.ศ.849 (ค.ศ.1445) เป็นนักวิชาการทั้งด้านตัฟสีร์ ประวัติศาสตร์ และอะดีษะ มีผลงานด้านตำราหลายเล่ม เช่น ตัฟสีร์ อัลญะลาละียล์, ตารีคอัลकुละฟาย์ อัลนาสิค วัลมันสุค ฟิอูลุม อัลตัฟสีร์ และอัลคูร้อร อัลมุนตะษะเราะฮ์ ฟิอัลอะฮาดิษ อัลมุสตะษะเราะฮ์ เป็นต้น เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.911 (ค.ศ.1505) (<http://shamela.ws/index.php/author/7> สืบค้นเมื่อ 9/8/60)

นอกจากนี้อิบาดะฮ์ยังหมายถึงการปฏิบัติตามในสิ่งต่างๆเป็นคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ และหลีกเลี่ยงจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นข้อห้ามของพระองค์ (al-Sa'diy, 2000 : 29)

ซึ่งจากนิยามหลังนี้ได้สื่อนัยยะหนึ่งที่สำคัญยิ่ง นั่นคือบ่งชี้ว่าที่มาของบรรดาข้อใช้ และข้อห้ามอันผูกพันกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้น จำเป็นต้องมีแหล่งที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์เดียว เป็นสำคัญ ส่วนบุคคลอื่น เช่น ผู้นำ ผู้ปกครอง ผู้รู้ศาสนา หรือนักวิชาการ จะกำหนดรูปแบบหรือ พิธีกรรมใดๆทางศาสนาขึ้นมาโดยพลการมิได้เป็นอันขาด ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ﴾

(سورة الشورى : بعض من آية 21)

ความว่า “หรือว่าพวกเขามีภาคีต่าง ๆ ที่ได้กำหนดศาสนาแก่พวกเขา ซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงอนุมัติ”

(สุเราะฮ์อัลชูรอ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 21)

การปฏิบัติอิบาดะฮ์ต้องเป็นไปตามที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดหรือบัญญัติแก่ปวงบ่าวให้ ปฏิบัติ และใช้เป็นการเข้าใกล้พระองค์ หลักมูลฐานเดิมของศาสนาคือการต้องห้ามซึ่งผู้ใดจะกำหนด สิ่งใดขึ้นมามิได้ นอกจากต้องได้มาจากอัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์เท่านั้น (al-Sa'diy, 2002 :891) แล้วนับประสาอันใดเล่าสำหรับบรรดาผู้ละเมิดซึ่งเป็นพวกตั้งภาคีที่ตัวของพวกเขาเอง และ บรรพบุรุษล้วนอยู่ในการปฏิเสธที่จะบังอาจกำหนดศาสนาขึ้นมา

2.2.1.1.2 การแบ่งประเภทของอิบาดะฮ์

อิบาดะฮ์ต่างๆ อันพึงมีต่ออัลลอฮ์สามารถแบ่งออกเป็นประเภทหลักๆได้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ อิบาดะฮ์บาญินะฮ์ และอิบาดะฮ์ศอฮีเราะฮ์¹ (al-Anqariy,1999 : 203) ดัง อธิบายแต่ละประเภท ดังนี้

(1) อิบาดะฮ์บาญินะฮ์ คือ อิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์อันแสดงออกมาจากภายในจิตใจ ส่วนลึกที่ผูกพันต่อพระเจ้า ซึ่งบุคคลอื่นมิสามารถสังเกตได้ อิบาดะฮ์ลักษณะนี้มีจำนวนมาก เช่น การ ยำเกรง การมุ่งหวัง การขอความช่วยเหลือ การขออนุเคราะห์ การมอบหมายตน (ตะวักกุล) การ สำนึกตน (อินาบะฮ์) การกลับตน (เตาบะฮ์) ความรัก หรือความยินดี เป็นต้น (al-Ghanaimān,1996 :451-481) โดยขอหยิบยกเพื่อการอธิบายในบางตัวอย่าง เช่น

1) การเกรงกลัว ดังปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَخَافُونَ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾

¹ นักวิชาการมีทัศนะเกี่ยวกับการแบ่งประเภทอิบาดะฮ์ที่แตกต่างกัน เช่น บางท่านแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อิบาดะฮ์อามมะฮ์ และอิบาดะฮ์ศอศเคาะฮ์ (al-Hakamiy, 1995 : 1/341) และบางท่านแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ อิบาดะฮ์กอลบียะฮ์ อิบาดะฮ์ ลิสานียะฮ์ และอิบาดะฮ์บะดะนียะฮ์ (Al-Abd al-Latif, 2011 : 78)

(سورة آل عمران بعض من آية : 175)

ความว่า “และจงกลัวข้าเถิด หากพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธา”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์175)

อายะฮ์นี้บ่งบอกว่าจำเป็นต้องยำเกรงหรือกลัวอัลลอฮ์แต่เพียงผู้เดียว เพราะเป็นส่วนสำคัญของหลักศรัทธา ซึ่งอัตราความศรัทธาของบ่าวคนหนึ่ง หมายถึงความยำเกรงที่มีต่อพระองค์นั่นเอง” (al-Sa‘diy, 2002 : 167)

2) การมุ่งหวัง ตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾

(سورة الإسراء : 57)

ความว่า “เหล่านั้นที่พวกเขาวิงวอนนั้น พวกมันก็ยังหวังที่จะหาทางเข้าสู่พระเจ้าของพวกเขา ผู้ใดในหมู่พวกมันจะเข้าใกล้ที่สุดและพวกมันยังหวังในความเมตตาของพระองค์ และกลัวการลงโทษของพระองค์ แท้จริงการลงโทษของพระเจ้าของเจ้านั้นควรน่าวาง”

(สุเราะฮ์อัลอิสรอฮ์ : 57)

3) การขอความช่วยเหลือ ตั้งปรากฏในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

(سورة الفاتحة : 5)

ความว่า “และพระองค์เท่านั้นที่เราเคารพภักดี และเฉพาะพระองค์เท่านั้นที่เราขอความช่วยเหลือ”

(สุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ : 5)

ซึ่งข้อความประโยคแรกของอายะฮ์เท่ากับเป็นการประกาศความบริสุทธิ์จากการตั้งภาคี ส่วนประโยคหลังเป็นการประกาศว่าอำนาจ พลังและการขอความช่วยเหลือนั้นพึงเป็นของอัลลอฮ์เพียงเท่านั้น ซึ่งความหมายทำนองนี้ล้วนมีอยู่มากมายหลายอายะฮ์ในอัลกุรอาน (Ibn Kathīr, 1999 : 1/134-135)

4) การขอความอนุเคราะห์ ตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبِّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ﴾

(سورة الأنفال : 9)

ความว่า “จงรำลึกขณะที่พวกเจ้าขอความช่วยเหลือยามคับขันต่อพระเจ้าของเจ้า แล้วพระองค์ก็ได้ทรงรับสนองแก่พวกเจ้าว่า แท้จริงข้าจะช่วยพวกเจ้าด้วยมลาอิกะฮ์หนึ่งพันตน โดยทยอยกันลงมา”

(สุเราะฮ์อัลอันฟาล : 9)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรับสั่งให้จงได้รำลึกถึงความโปรดปรานหนึ่งที่พวกท่านได้รับจากพระองค์ ครั้นเมื่อบรรดาศรัทธาได้เข้ารุกประชิด ในยามนั้นพวกท่านก็วิงวอนขอความช่วยเหลือจากองค์อภิบาล โดยขอให้พระองค์ทรงช่วยเหลือปกป้องพวกท่าน แล้วพระองค์ก็ได้ทรงรับสนองแก่พวกเจ้าด้วยหลายประการ จำนวนนั้นคือ การส่งบรรดามะละอิกะฮ์ทยอยลงมาถึงหนึ่งพันตน” (al-Sa‘diy, 2002: 359)

(2) อิบาตะฮ์ศอฮิเราะฮ์ คือ อิบาตะฮ์ต่ออัลลอฮ์อันแสดงโดยอวัยวะภายนอก ซึ่งสามารถสังเกตได้โดยเปิดเผย อิบาตะฮ์ลักษณะนี้มีมากมาย เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบริจาคทาน การจ่ายชะกาต การบำเพ็ญฮัจญ์ การต่อสู้ (ญิฮาด) ในหนทางของอัลลอฮ์ การวิงวอนภาวนา เป็นต้น (al-Ghanaimān, 1996 :412-450) ขอหยิบยกเพื่อการอธิบายในบางตัวอย่าง เช่น

1) การละหมาด ตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴾

(سورة النساء بعض من آية : 103)

ความว่า “แท้จริงการละหมาดนั้นเป็นบัญญัติที่ถูกกำหนดเวลาไว้แก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อันนิสาฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 103)

การละหมาดเป็นอิบาตะฮ์ที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติในช่วงเวลาแน่นอนเป็นบทบัญญัติ และระบุด้วยว่าเวลาไหนที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควร ระยะเวลาทั้งหมดเหล่านั้นล้วนเป็นที่ทราบและยอมรับกันในหมู่มุสลิมทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ผู้รู้หรือบุคคลทั่วไป (al-Sa‘diy, 2002 : 215)

2) การถือศีลอด ตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

(سورة البقرة : 183)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! การถือศีลอดนั้นได้ถูกกำหนดแก่พวกเจ้าแล้ว เช่นเดียวกับที่ได้ถูกกำหนดแก่บรรดาผู้ก่อนหน้าพวกเจ้ามาแล้วเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้ยำเกรง”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ :183)

อัลลอฮ์ทรงบอกถึงความโปรดปรานหนึ่งที่มีต่อปวงบ่าวคือทรงกำหนดการถือศีลอดให้แก่พวกเขา เช่นดังที่ทรงกำหนดแก่บรรดาประชาชาติต่างๆ ในอดีต เนื่องการถือศีลอดเป็นบทบัญญัติและข้อใช้หนึ่งซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์ในทุกยุคสมัย” และกล่าวด้วยว่า “แท้จริงการถือศีลอด คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์บรรลุถึงความยำเกรง เนื่องมีทั้งข้อกำชับใช้ให้ทำดีและข้อห้ามให้หลีกเลี่ยงจากความชั่วทั้งหลาย” (al-Sa’diy. 2002 : 83)

3) การจ่ายชะกาตตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ يَوْمَ لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾

(سورة البقرة: 254)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงบริจาคส่วนหนึ่งจากสิ่งที่เราได้ให้ เป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้าก่อนจากที่วันหนึ่งจะมาซึ่งในวันนั้นไม่มีการซื้อขายและไม่มีการเป็นมิตร และไม่มีการช่วยเหลือ (การให้ความช่วยเหลือ) และบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธานั้น คือ พวกที่อธรรม (แก่ตัวเอง)”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ :254)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งใช้ให้บรรดาผู้ศรัทธาได้บริจาคจากส่วนหนึ่งของปัจจัยที่พระองค์ทรงประทานให้ไปในหนทางของพระองค์ เป็นหนทางแห่งความดี เพื่อพวกเขาจะได้ส่งผลบุญเหล่านั้นไว้ ณ อัลลอฮ์ผู้ทรงองค์อภิบาล และทรงอภิสิทธิ์เหนือพวกเขา (Ibn Kathīr, 1999 : 1/671) และเพื่อเป็นการแข่งขันทำความดีในชีวิตแห่งโลกนี้ ก่อนที่วันหนึ่งหรือวันกิยามะฮ์จะมาซึ่งเมื่อถึงวันนั้นแล้วก็จะไม่มีการซื้อขายและไม่มีการเป็นมิตร และไม่มีการช่วยเหลือต่อกันได้อีกแล้วแม้มีทรัพย์สินเป็นทองเต็มแผ่นดินก็ตาม

4) การบำเพ็ญฮัจญ์ ดังปรากฏในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾

(سورة آل عمران بعض من آية : 97)

ความว่า “และสิทธิของอัลลอฮ์ที่มีแก่มนุษย์นั้น คือการมุ่งสู่บ้านหลังนั้น อันได้แก่ผู้ที่สามารถหาทางไปยังบ้านหลังนั้นได้และผู้ใดปฏิเสธ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นไม่ทรงพึ่งประชาชาติทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 97)

โองการข้างต้นนี้แสดงถึงความจำเป็นของการบำเพ็ญฮัจญ์ในทัศนะของบรรดานักวิชาการมุสลิมส่วนใหญ่ อีกทั้งระบุในหลายชะดีษด้วยการบำเพ็ญฮัจญ์คือหนึ่งจากหลักการ

สำคัญของอิสลาม ซึ่งมุสลิมผู้มีความสามารถพึงต้องปฏิบัติให้ได้มั่นสักครั้งหนึ่งชีวิต (Ibn Kathīr, 1999 : 2/81)

สำหรับอะดิษที่กล่าวถึงอิบาดะฮ์เป็นหลักการสำคัญของอิสลามนั้นคือ
 ((بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ
 اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 8 ، مسلم، 1991 : 16)

ความว่า “อิสลามนั้นถูกสร้างอยู่บนห้าประการด้วยกันคือ การกล่าว
 ปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริง มุฮัมมัดนั้น
 เป็นเราะสุลของอัลลอฮ์ การดำรงการละหมาด การจ่ายซะกาต การทำ
 ฮัจญ์ และการถือศีลอดเดือนรอมะฎอน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 8, Muslim, 1991 : 16)

5) การวิงวอนภาวนา (ดุอาอ์) ดังปรากฏในอัลกุรอานซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ﴾

(سورة البقرة يعرض من آية : 186)

ความว่า “และเมื่อป่าวของข้าถามเจ้าถึงข้าแล้วก็ (จงตอบเถิดว่า) แท้จริง
 นั้นอยู่ใกล้ ข้าจะตอบรับคำวิงวอนของผู้ที่วิงวอน เมื่อเขาวิงวอนต่อข้า ”

(สูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 186)

และหลักฐานจากอัลอะดิษของท่านนบี ﷺ ที่ว่า

((الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ))

(أخرجه الترمذي، 1983 : 3382)

ความว่า “การวิงวอนภาวนา (ดุอาอ์) นั้นคืออิบาดะฮ์”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 3382)¹

หมายถึง ดุอาอ์เป็นส่วนประกอบส่วนมากของอิบาดะฮ์ ที่อิบาดะฮ์ประเภทอื่นๆ
 ไม่มี เช่นเดียวกับอะดิษที่มีความหมายว่า “ฮัจญ์ คืออะรอฟะฮ์”² ก็เพราะพิธีกรรมฮัจญ์ที่สำคัญอยู่ที่
 อะรอฟะฮ์นั่นเอง (‘Abd al-Rahmān bin al-Qazzim, 1996 : 12/490)

นอกจากนี้ยังมีบรรดาอิบาดะฮ์ประเภทอื่นๆ ทั้งที่มีระดับความสำคัญในทาง
 บทบัญญัติที่ลดหลั่นต่างกัน เช่น วาญิบ หรือฟัรฎู¹ และมันดูบ หรือมุสตะฮับ² เป็นต้น

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นอะดิษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 2000a : 1627)

² ความหมายของอะดิษบันทึกโดย Abū Dawud : 1949, Ibn Mājah : 3015.

2.2.1.2 ที่มาของอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องในอิสลาม

แน่นอนแหล่งที่มา หรือแหล่งอ้างอิงสำคัญของอิสลามในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) หลักการปฏิบัติ หรืออิบาดะฮ์ต่างๆ ก็คือ ล้วนอาศัยแหล่งอ้างอิงหลัก 2 แหล่ง คืออัลกุรอาน และฮะดีษนบี คัมภีร์กล่าวของอิมามอัชชาฟีอีย์ว่า “คำพูดใดๆ ก็มีอายุยืนถือใน ทุกสภาพการณ์ได้ นอกจากกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) หรือสุนนะฮ์แห่งเราะซูล ﷺ ของพระองค์ ส่วนสิ่งอื่นๆ จากนี้ล้วนต้องเป็นไปตามทั้งสองนั้นเสมอ” (al-Shāfi‘iy,2002 : 3)

และที่สำคัญคืออิบาดะฮ์ต่างๆ ถือเป็นหลักการประเภทเตกกีฟียะฮ์ คือไม่อนุญาต ปฏิบัติการใดๆ ที่ก้าวล่วงไป (จากที่ศาสนากำหนดไว้แต่เดิม) ทั้งในแง่เวลา สถานที่ หรือชนิดของ อิบาดะฮ์นั้นๆ เว้นแต่ให้ยึดเอาคำสั่งของศาสนาเป็นข้อยุติ หากผู้ใดอุทธรณ์สิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราว เกี่ยวกับอิบาดะฮ์ทั้งในแง่เวลา สถานที่ หรือชนิดของมันซึ่งศาสนามีได้ใช้ไว้ สิ่งนั้นย่อมถือเป็น บิดอะฮ์” (al-Fawzān,1996 : 13/16)

นั่นคือไม่อนุญาตให้ทำอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ด้วยอิบาดะฮ์ใดๆ นอกจากที่มียืนยันไว้ใน ตัวบทหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์เท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นอิบาดะฮ์ที่แท้จริง

ทั้งนี้เพราะหลักมูลฐานเดิมของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้น คือการยับยั้ง หรือทำ การใดๆ ก่อนมิได้ หมายถึงไม่อนุญาตให้ผู้ใดนำสิ่งหนึ่งๆ ซึ่งอัลลอฮ์มิได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน หรือ สุนนะฮ์มาทำเป็นอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ ดังนั้นหากใครมีข้อสงสัยว่าการทำงาน (อะมัล) นั้นเป็น อิบาดะฮ์หรือไม่ ที่ปลอดภัยที่สุดคือให้แน่ใจว่ามีไชอิบาดะฮ์เสียก่อน จนกว่าจะมีหลักฐานพิสูจน์ว่า เป็นอิบาดะฮ์จริงๆ” (Ibn al-Uthaymīm,2013: 13/16)

2.2.1.3 ความสำคัญของอิบาดะฮ์ในทัศนะอิสลาม

อิบาดะฮ์มีความสำคัญและสถานะที่สูงส่งยิ่งในทัศนะอิสลาม และมีความเกี่ยวพัน อย่างแยกจากกันมิได้กับหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ เนื่องอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องอันหมายถึงการยึดมั่นใน หลักเอกานุภาพหรือเตาฮีดของอัลลอฮ์องค์เดียวนั้นย่อมจำเป็นต้องยืนยันด้วยการแสดงออกซึ่งการ อิบาดะฮ์อย่างถูกต้องและบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์อย่างแท้จริงเช่นเดียวกัน เพราะหลักเอกานุภาพที่ บรรดาศาสนทูตนำมาเผยแผ่นั้นหมายความว่าความรวมถึงต้องมีความบริสุทธิ์ใจ (อิคลาศ) ต่ออัลลอฮ์และ อิบาดะฮ์ต่อพระองค์โดยไม่มีสิ่งใดเป็นภาคี เรื่องราวเกี่ยวกับอิบาดะฮ์มีความสำคัญอย่างยิ่งกระทั่ง บรรดานักวิชาการมุสลิมต้องนำมากล่าวถึงและเขียนไว้เป็นการเฉพาะในบทต้นๆ ของตำราต่างๆ มากมาย ฉะนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงขออธิบายถึงความสำคัญของอิบาดะฮ์ในทัศนะอิสลาม ดังนี้

¹ ฟีรฎู หรืออาฎิบ หมายถึง อิบาดะฮ์ต่างๆ ที่หากปฏิบัติย่อมได้รับการตอบแทนผลบุญ แต่หากละการปฏิบัติย่อมถือว่ามิโทษหรือมีบาป (Abd al-Karim Zaidan.1976 : 31)

² มั่นคุด หรือ มุสตะหับ หมายถึง อิบาดะฮ์ต่างๆ ที่หากปฏิบัติย่อมได้รับการตอบแทนผลบุญ แต่หากละทั้งการปฏิบัติก็ไม่ถือว่ามิโทษ หรือมีบาป (Ibid ; Abd al-Karim Zaidan.1976 : 38)

(1) อิบาตะฮ์ คือ เป้าหมายหลักของการสร้างมนุษย์และสรรพสิ่งในโลก
 ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ﷻที่ระบุว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

(سورة الذاريات: 56)

ความว่า “และข้า (อัลลอฮ์) มิได้ให้บังเกิดญิน และมนุษย์ทั้งหลายมาเพื่อการ
 ไตเว้นแต่เพื่อให้พวกเขาอิบาตะฮ์ (ทำหน้าที่เป็นบ่าว) ต่อข้า”

(สุเราะฮ์ อัสซารียาต: 56)

เป้าหมายหลักของอัลลอฮ์ที่ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เช่น ญิน และมนุษย์
 และส่งบรรดาศาสนทูตทั้งหมดของพระองค์มาเผยแผร์ นั้นคือเพื่อให้เกิดการแสดงอิบาตะฮ์ต่อ
 พระองค์อันประกอบไปด้วยการรู้จัก รัก ผูกพัน และมุ่งสู่เฉพาะพระองค์และหลีกเลี่ยงจากสิ่งอื่นๆ
 (al-Sa‘diy, 2002 : 958)

อายะฮ์อัลกุรอานบทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า จุดประสงค์ของการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ของมนุษย์
 คือ เพื่ออิบาตะฮ์หรือแสดงการเป็นบ่าวที่ดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขา ซึ่งเป็นคำตอบที่แสดงเอาไว้แล้วอย่าง
 ชัดเจนและสมเหตุสมผลที่สุดแล้ว เพราะตราบที่มนุษย์ไม่เชื่อพระเจ้าและไม่ปฏิบัติหน้าที่นี้ต่อพระองค์
 การมีอยู่ของเขาย่อมไร้ค่า และเป็นเพียงการดำเนินชีวิตที่ระเหินห่างทาง อันไม่ต่างอันใดกับเดรัจฉาน
 ต่างๆ ที่รู้จักเพียงการกินการดื่ม ขับถ่าย และสืบพันธุ์

อัลลอฮ์ทรงบอกด้วยว่าทรงกำหนดให้มนุษย์ต้องใช้ชีวิตบนโลกนี้เพื่อการทดสอบ
 และในที่สุดพวกเขาก็จะกลับไปหาพระองค์ในโลกหน้าเพื่อรับผลตอบแทนจากกระทำและการปฏิบัติ
 นั้นของตนโลกนี้เป็นเพียงสถานที่ชั่วคราวเท่านั้น จุดหมายการเดินทางของมนุษย์ พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا هُوَ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ الْحَيَوَانُ ﴾

(سورة العنكبوت: 64)

ความว่า “และชีวิตโลกนี้มีได้เป็นสิ่งที่เอนกเสียจากเพียงการรื่นเริงและ
 การละเล่นเท่านั้น และแท้จริงแล้ว โลกหน้าต่างหากคือชีวิตอันสถาพร”

(สุเราะฮ์ อัลอันกะบูต: 64)

มนุษย์จึงต้องใช้ชีวิตบนโลกนี้ตามครรลองของพระผู้เป็นเจ้าของเขาด้วยการเชื่อฟังและ
 เคารพภักดีต่อพระองค์ นั่นคือความหมายของเส้นทางที่เที่ยงตรง ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن

سَبِيلِهِ ﴾

(سورة الأنعام: 153)

ความว่า “และนี่คือเส้นทางของข้าที่เที่ยงตรง ดังนั้นสุเจ้าจงตามมันเถิด และอย่าได้ตามเส้นทางอื่น เพราะมันจะทำให้สุเจ้าแต่กออกไปจากเส้นทาง (อันเที่ยงตรง) นั้น”

(สุเราะฮ์ อัลอันอาม : 153)

การปฏิบัติตามเส้นทางที่เที่ยงตรงในที่นี้คือปฏิบัติตามบทบัญญัติหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่อัลลอฮ์ได้แจกแจงไว้ในคัมภีร์และอธิบายมันอย่างชัดเจนแล้วแก่ปวงบ่าวของพระองค์ เป็นหนทางที่นำไปสู่พระองค์และความสำเร็จ และจงอย่าปฏิบัติในเส้นทางอื่นเพราะจะทำให้สับสนและหลงไปสู่เส้นทางแห่งนรก (al-Sa‘diy, 2002 : 314)

(2) อิบาตะฮ์ คือสิ่งบ่งบอกถึงการมีหลักความเชื่อที่ถูกต้อง

ดังที่กล่าวมาในตอนต้นแล้วว่าการปฏิบัติอิบาตะฮ์ที่ถูกต้องและมั่นคงนั้น ย่อมแสดงถึงความถูกต้องและมั่นคงของเขาด้วย เพราะอิบาตะฮ์มีความเกี่ยวพันอย่างแยกจากกันมิได้กับหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ กล่าวคือ อิบาตะฮ์ คือผลสะท้อนและตัวอธิบายอะกีดะฮ์ หรือหลักความเชื่อของผู้ศรัทธา เปรียบเสมือนอิบาตะฮ์เป็นดั่งลำต้นและกิ่งใบของต้นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์และมั่นคงได้นั้น ย่อมสะท้อนหรือมีผลมาจากรากที่สมบูรณ์และมั่นคงเช่นเดียวกัน

อีกทั้งอิบาตะฮ์ หรือการเชื่อฟังและเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าจะทำให้มนุษย์ได้รับความสุขความสำเร็จในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เช่นที่อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

(سورة النحل : 97)

ความว่า “ผู้ใดที่ปฏิบัติความดีทั้งผู้ชายหรือผู้หญิงโดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธาแล้วไซ้ไร แน่แท้เราจะให้เขามีชีวิตที่ดี และเราจะตอบแทนพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีที่สุดตามการปฏิบัติความดีของพวกเขา”

(สุเราะฮ์ อันนะหฺล: 97)

นั่นคือความรู้สึกเป็นสุขภายในจิตใจ และสงบในวิญญาณ โดยปราศจากสิ่งใดๆมาเป็นอุปสรรคขวางกั้น อีกทั้งได้รับการประทานปัจจัยยังชีพที่ถูกต้อง ดิงามจากอัลลอฮ์โดยมีอากำนวนนได้ (al-Sa‘diy, 2002:521) ขณะที่การไม่เชื่อฟังอัลลอฮ์ ﷻ และการมีหลักความเชื่อที่ไม่ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งความกริ้วโกรธของพระองค์และพาชีวิตสู่ความขาดทุนและหายนะในโลกหน้า

ดังปรากฏในคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾

(سورة الكهف : 110)

ความว่า “ดังนั้น ผู้ใดหวังที่จะพบพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเขาให้เขาประกอบการงานที่ดี และอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี : 110)

อายะฮ์นี้เป็นการผนวกรวมระหว่างการยึดมั่นอย่างจริงจังต่ออัลลอฮ์องค์เดียวกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆ ตามคำสั่ง เป็นสองประการสำคัญที่จะทำให้เราสามารถได้รับในสิ่งที่หวังและต้องการตามข้างต้นนั้นได้ แต่หากผู้ใดประพฤตินอกเหนือไปจากนี้ เขาย่อมประสบกับความขาดทุนทั้งโลกนี้และโลกหน้า และพลังพลาดจากการได้ใกล้ชิด และความยินดีจากพระองค์ (al-Sa'diy, 2002 : 568)

(3) อิบาดะฮ์ คือสิ่งที่บรรดานบี หรือศาสนทูตเรียกร้องสั่งสอนประชาชาติของตน

บรรดานบี หรือศาสนทูตที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงส่งมาล้วนมีพันธกิจและหน้าที่สำคัญในการสร้างฐานอันมั่นคงสำหรับการอิบาดะฮ์ โดยพยายามเรียกร้องเชิญชวนประชาชาติของตนสู่การเคารพภักดีหรืออิบาดะฮ์ต่อพระเจ้าองค์เดียว คืออัลลอฮ์ และละทิ้งการเคารพภักดีต่อสิ่งอื่นเป็นเจ้าจอมปลอมทั้งหมดเสีย ซึ่งเป็นเส้นแบ่งความสำเร็จและขาดทุนของชีวิต ดังคำตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ.﴾

(سورة النحل : بعض من آية 36)

ความว่า “และโดยแน่นอน เราได้ส่งเราะสุลมาในทุกประชาชาติ (โดยบัญชาว่า) “พวกท่านจงเคารพภักดีอัลลอฮ์ และจงหลีกเลี่ยงให้ห่างจากพวกเจว็ด”

(สุเราะฮ์อัลนะหฺล : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 36)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งหลักฐานหนึ่งต่อมนุษย์ในทั้งหมดอย่างชัดเจนแล้วว่า ประชาชาติใดก็ตามมิว่าในยุคก่อนหรือยุคหลังล้วนได้รับการแต่งตั้งให้มีผู้ทำหน้าที่เป็นศาสนทูต ซึ่งทั้งหมดล้วนมีพันธกิจแห่งการเผยแพร่อันเดียวกัน ศาสนาหนึ่งเดียวกัน นั่นคือการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์เพียงผู้เดียวโดยไม่มีภาคีใดๆ (al-Sa'diy, 2002 : 510)

(4) อิบาดะฮ์ คือหน้าที่ที่บ่าวพึงปฏิบัติตลอดชีวิตโดยไม่มีการว่างเว้น

อิบาดะฮ์มิได้จำกัดอยู่แค่ การละหมาด การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์ หรือรูปแบบพิธีกรรมหนึ่งๆเท่านั้น แต่มันเป็นคำรวมที่หมายถึงทุกสิ่งอันแสดงออกมาจากคำพูด และการกระทำทั้งที่เปิดเผย และซ่อนเร้น ซึ่งเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงรักและทรงพอพระทัย” (Ibn Taimiyah, 995 : 10/149) ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะนำอิบาดะฮ์ตามความหมายนี้มาปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริงในชีวิต หมายถึงเขาต้องพร้อมจํานนตนอย่างสิ้นเชิงต่อทุกคำสั่งใช้ที่อัลลอฮ์ทรงรักและทรงพึงพระทัยมิว่าในเรื่องราวเกี่ยวกับหลักความเชื่อ การปฏิบัติ หรือการพูดจาก็ตาม และยืนหยัดต่อสิ่งนั้นไว้ตลอดชีวิตของเขาอย่างมั่นคงและสุดความสามารถ

ตั้งคำกล่าวของท่านนบี ﷺ

((مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 7288 ، مسلم، 1991 : 1337)

ความว่า “สิ่งใดก็ตามที่ฉันได้ห้ามพวกท่าน พวกท่านก็จงละเว้นเสีย และสิ่งใดก็ตามที่ฉันได้สั่งใช้ พวกท่านก็จงปฏิบัติเท่าที่พวกท่านมีความสามารถ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 7288, Muslim, 1991 : 1337)

และถือว่าอิบาดะฮ์ เป็นพันธกิจหรือหน้าที่สำคัญที่บ่าวพึงปฏิบัติตลอดชีวิตโดยไม่มี การว่างเว้นอีกด้วย เนื่องการมั่นคงอยู่กับปฏิบัติอิบาดะฮ์อย่างมั่นคงและเป็นเนื่องนิจตลอดชีวิต คือคำ กำชับใช้ของอัลลอฮ์ที่ทรงสั่งไว้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนทูตของพระองค์ ตั้งอายะฮ์ที่ว่า

﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾

(سورة الحجر: بعض من آية 99)

ความว่า “และจงเคารพภักดีพระเจ้าของเจ้าจนกว่าความแน่นอน (ความตาย) จะ มาเยือนเจ้า”

(สุเราะฮ์อัลหัจญ์รฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 99)

เป็นการระบุว่า การเคารพภักดีต่อพระองค์ด้วยการละหมาด และอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้น เป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) แก่ทุกคน トラบที่การรับรู้หรือสัมผัสบัญญัติของเขายังมีอยู่ ก็ให้เขาทำ ละหมาดตามสภาพเท่าที่สามารถทำได้” และกล่าวอีกว่า “สำหรับคำว่า “ยะกิน (ความแน่นอน)” ใน ที่นี้คือจนกระทั่งตายนั่นเอง” (Ibn Kathīr, 1999 : 4/554)

2.2.1.4 เงื่อนไขของอิบาดะฮ์ที่ถูกตอบรับ

ในทัศนะอิสลามถือว่าอิบาดะฮ์คือเป้าหมายสำคัญสูงสุดในการบังเกิดมาในโลกนี้ของ มนุษย์ ตั้งพระประสงค์ของอัลลอฮ์ﷻที่ตรัสว่า

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

(سورة الزاريات : 56)

ความว่า “และเรา (อัลลอฮ์) มิได้สร้างมนุษย์และญินมาเพื่ออื่นใด นอกจาก ให้พวกเขาอิบาดะฮ์ต่อฉัน (เพียงผู้เดียว)”

(สุเราะฮ์อัลซ-ซารียาต : 56)

และเพื่อทำให้เป้าหมายดังกล่าว เกิดขึ้นเป็นจริงอย่างสมบูรณ์แบบตามพระประสงค์ พระองค์จึงได้ทรงส่งศาสนทูตของพระองค์มาเพื่อสั่งสอนและแสดงเป็นแบบอย่าง

ซึ่งอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องและจะเป็นที่ตอบรับของอัลลอฮ์อย่างแท้จริงได้นั้นจะต้องสอดคล้องตรงตามเงื่อนไขต่างๆ ที่ศาสนากำหนดเท่านั้น อิบน์ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “ศาสนาอิสลามวางอยู่บนหลักการสำคัญ 2 ประการคือการแสดงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์องค์เดียว โดยไม่มีภาคี (ชirik) ใดๆ คู่เคียงพระองค์ และต้องแสดงอิบาดะฮ์ตามที่บัญญัติโดยวาจาของผู้เป็นนบี ﷺ ของพระองค์เท่านั้น” (Ibn Taimīyah, 1977: 1/189)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

(سورة الكهف : بعض من آية 110)

ความว่า “ดังนั้น ผู้ใดหวังที่จะพบพระผู้เป็นเจ้าของเขา (ในวันตอบแทน) ก็จงให้เขาประกอบการทำงานที่ดีและจงอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 110)

อายะฮ์ดังกล่าวระบุว่าจะสองหลักการของการทำงาน (อะมัล) ที่จะถูกยอมรับ นั่นคือต้องเป็นงานที่ถูกต้อง และด้วยเจตนาบริสุทธิ์ คำว่าถูกต้อง หมายถึงอยู่บนแบบอย่าง (สุนนะฮ์) เป็นดัชนีบ่งชี้ของคำตรัสว่า “จงให้เขาประกอบการทำงานที่ดี” และเจตนาบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) หมายถึงต้องปราศจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นทั้งชirik ที่เห็นได้โดยเปิดเผยและชirik ซ่อนเร้น เป็นดัชนีบ่งชี้ของคำตรัสว่า “จงอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย” (Sulaiman 'Ibn 'Abdullah, 2007 : 525)

เหตุผลข้างต้นนั้นล้วนยืนยันชัดเจนว่าทุกการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่จะถูกตอบรับและได้รับการตอบแทนผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นจะต้องประกอบด้วย 2 เงื่อนไขสำคัญ¹ คือ เจตนาบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) และสอดคล้องตามบทบัญญัติ (อิตติบอา) (Sindi, 2013: 8.)

(1) เจตนาบริสุทธิ์ (อิกลาศ) ต่ออัลลอฮ์

บรรดานักวิชาการได้กำหนดนิยามคำว่า “อิกลาศ” ด้วยนิยามที่หลากหลาย แต่ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น

อิกลาศ คือการมุ่งเจตนาการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์แต่เพียงพระองค์เดียว” (Ibn al-Qayyim, 2002 : 1/565) หรือหมายถึงการชำระการปฏิบัติของเราให้บริสุทธิ์จากข้อสังเกตใดๆ จากสายตามนุษย์” (al-Qurtubiy. 1930: 2/99)

¹ ในทัศนะของนักวิชาการบางท่านได้เพิ่มการเป็นมุสลิมหรือการมีศรัทธาเข้าเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งของการงานที่ถูกต้องตอบรับ อันเป็นการครอบคลุมหรือรวมถึงมนุษย์โดยทั่วไปหรือคนต่างศาสนิกด้วย ในขณะที่ 2 เงื่อนไขข้างต้นใช้เฉพาะกรณีที่เป็นมุสลิมแต่เดิมอยู่แล้ว

จากนิยามข้างต้นประมวลได้ว่า อีคลาศหรือเจตนาบริสุทธิ์อันพึงมีต่ออัลลอฮ์องค์เดียวในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ อันแสดงถึงความผูกพันระหว่างความตั้งใจ และเป้าหมาย หากผู้ใดกระทำโดยมุ่งหวังในความยินดีจากอัลลอฮ์และมุ่งหวังในผลการตอบแทนในวันสุดท้ายจากพระองค์เป็นที่ตั้งแล้ว ย่อมถือว่าเขากระทำด้วยอีคลาศอย่างแท้จริง ทั้งนี้อีคลาศต่ออัลลอฮ์อาจแสดงออกได้ทั้งด้วยคำพูดและการกระทำ ซึ่งทั้งหมดต้องแสดงออกโดยมุ่งหวังต่ออัลลอฮ์เท่านั้นจึงจะได้รับการตอบรับและตอบแทนจากพระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในหลายอายะฮ์ถึงอีคลาศนี้ อาทิเช่น

﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾

(سورة البينة : بعض من آية 5)

ความว่า “และพวกเขามีได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ เป็นผู้ที่มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์”

(สุเราะฮ์อัลบัยยีนะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 5)

หมายถึงทรงบัญชาให้ผู้ศรัทธาทั้งหลายแสดงการเคารพภักดีหรืออิบาดะฮ์ต่อพระองค์ด้วยอีคลาศ คืออย่าให้มีชirikใดๆ ในการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้นของพวกเขา เพราะการแสดง อิบาดะฮ์อย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ดังมีผู้คนมากมายที่แสดงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์แต่ก็แสดงต่อสิ่งอื่นในเวลาเดียวกันด้วย เช่นตั้งบรรดามุชริกีนทั้งหลาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอีคลาศอันหมายถึงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์แต่เพียงพระองค์เดียวโดยปราศจากภาคีหรือหุ้นส่วนใดๆ แอบแฝงนั่นเอง เพราะการตั้งภาคีถือเป็นความผิดบาปอันมหันต์ที่อัลลอฮ์มิทรงให้อภัย

ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾

(سورة النساء : بعض من آية 24)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มีภาคี ขึ้นแก่พระองค์ และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์”

(สุเราะฮ์อันนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 48)

นอกจากนี้ความหมายของสิ่งเป็นปรปักษ์หรือตรงข้ามกับความอีคลาศยังครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็นชirikใหญ่และชirikเล็กอันหมายถึงรียาอ์ หรือการโอ้อวดอีกด้วย

การปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ปราศจากความอีคลาศ นอกจากเป็นการกระทำที่ไร้ผลบุญซ้ำยังได้รับการลงโทษอีกด้วย เนื่องจากมีพฤติกรรมที่โอ้อวด (หรือรียาอ์) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงติเตียนไว้ในหลายโองการของอัลกุรอาน อาทิเช่น

﴿ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ . الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ . الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ .
وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴾

(سورة الماعون : 4-7)

ความว่า “ดั่งนั้น ความหายนะจงมีแต่บรรดาผู้ทำละหมาด . ผู้ที่พวกเขา
ละเลยต่อการละหมาดของพวกเขา . ผู้ที่พวกเขาโอ้อวดกัน . และพวกเขา
หวงแหนเครื่องใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ (แก่เพื่อนบ้าน)”

(สุเราะฮ์อัลมาอูน : 4-7)

สำหรับหลักฐานจากอัลอะดีษ ดังระบุในอัลเศาะฮี้ฮ์ของอัลบุคอรียฺ และอัลเศาะฮี้ฮ์
ของมุสลิมซึ่งรายงานจากอุมัร บิน อัลค็อตต็อบปรากฏคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในเรื่องนี้ว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ
وَرَسُولِهِ فَهِيَ حِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ لِمَرْأَةٍ
يَبْتَغِيهَا فَهِيَ حِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَا جَرَ إِلَيْهِ)).

(أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1990 : 1 ، مسلم، 1991 : 1907)

ความว่า “แท้จริง กิจการงานทั้งหลาย (ขึ้นอยู่กับ) กบการเจตนา และแท้จริง
สำหรับทุกคนนั้น (คือ) สิ่งที่เขาได้มีเจตนาไว้ ดั่งนั้น ผู้ใดซึ่งการอพยพของเขา
(มีเจตนาเพื่อ) สู่อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ ดั่งนั้น การอพยพของเขา
นั้นไปสู่ (ความพึงพอพระทัยต่อ) อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ และผู้ใด
ซึ่งการอพยพของเขาเพื่อโลก (ทรัพย์สินสมบัติเงินทองหรือเพื่อความสุขทางโลก
อย่างเดียว) หรือเพื่อผู้หญิงที่เขาจะแต่งงานด้วย ดั่งนั้น การอพยพของเขานั้น
ไปสู่ที่เขาเป่าหมายไว้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 :1, Muslim,1991 : 1907)

คำว่า “เจตนา” หรือ นียาต (النيات) ในที่นี้ บรรดาอุละมาอ์ได้อธิบายไว้ใน 2
ความหมายด้วยกัน คือ

1) เป็นการเจตนาในความหมายเพื่อการแยกแยะอิบาดะฮ์หนึ่งจากอิบาดะฮ์หนึ่ง
ตัวอย่างเช่น ขณะนี้เจตนาทำละหมาดศุริมิใช่ละหมาดอัศรี หรือเจตนาถือศีลอดฟัรฎูของเดือน
รอมฎอนมิใช่ศีลอดสุนนะฮ์ หรือ เจตนาอาบน้ำยกหะดัษใหญ่ (ญะนาบะฮ์) มิใช่อาบน้ำธรรมดา

2) เป็นเจตนาเพื่อแยกแยะเป้าหมายของการกระทำ เช่นกระทำโดยอิคลาศ คือ เพื่อ
อัลลอฮ์เพียงผู้เดียวโดยปราศจากภาคีใดๆ หรือการกระทำโดยมีนัยยะแอบแฝง คือเพื่ออัลลอฮ์ และ
เพื่อสิ่งอื่นด้วยในเวลาเดียวกัน เช่นทำละหมาดเพื่อให้คนเห็น บริจาคทรัพย์เพื่อหวังคำเยินยอ เป็นต้น
(Ibn Taimīyah,1977 : 18/256-257)

(2) สอดคล้องตามบทบัญญัติ

ส่วนเงื่อนไขต่อมาของการทำงานหรืออิบาดะฮ์ที่จะถูกตอบรับคือ ต้องปฏิบัติโดยสอดคล้องกับบทบัญญัติ คือตามคำสั่งของอัลลอฮ์และแบบอย่าง (หรือสุนนะฮ์)ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เพราะการดำรงไว้ซึ่งศาสนาของอัลลอฮ์คือการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาที่พระองค์ทรงประทานมากับศาสนทูตของพระองค์เท่านั้น แต่หากปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ตามบทบัญญัติอื่นนอกจากอิสลาม การงานเหล่านั้นย่อมไม่เป็นที่ยอมรับจากพระองค์ (Ibn Taimīyah, 1977: 26/26) เพราะทุกๆ การงานที่ไม่ตามแบบอย่าง แน่นนอนย่อมมีแต่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมันยิ่งห่างไกลจากอัลลอฮ์ เพราะแท้จริงอัลลอฮ์พึงถูกเคารพภักดี (อิบาดะฮ์)ตามที่พระองค์สั่งใช้เท่านั้น มิใช่ตามความคิดหรืออารมณ์ (ของมนุษย์)” (Ibn al-Qayyim, 2002 : 1/96)

ในอัลกุรอานได้ระบุคำสั่งใช้ให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มีมากถึง 40 แห่งด้วยกัน อาทิเช่นคำตรัสของอัลลอฮ์ﷻที่ว่า

﴿ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴾

(سورة آل عمران : بعض من آية 32)

ความว่า “พวกท่านจงเชื่อฟังอัลลอฮ์และเราะสูลเถิด แต่ถ้าพวกเขาผิดหลังให้แท้จริงอัลลอฮ์นั้นไม่ทรงชอบผู้ปฏิเสธศรัทธาทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 32)

และเปรียบเทียบการปฏิบัติตามเราะสูล ﷺ เสมือนการปฏิบัติตามอัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿ مَّن يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴾

(سورة النساء : 80)

ความว่า “ผู้ใดเชื่อฟังเราะสูล แน่นนอนเขาก็เชื่อฟังอัลลอฮ์แล้ว และผู้ใดผิดหลังให้ เราก็ดูแลพวกเขา (เราะสูล) ไปในฐานะเป็นผู้ควบคุมพวกเขาไม่”

(สุเราะฮ์อัลนีสอาฮ์ : 80)

และระบุถึงคำสั่งให้ปฏิบัติตามคำสั่งใช้และคำสั่งห้ามของเราะสูล ﷺ คือ ในอายะฮ์

((وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ

الْعِقَابِ ﴾

(سورة الحشر : 7)

ความว่า “และอันใดที่เราะสูลนำมาแก่พวกเจ้าก็จงยึดถือมันเอาไว้ และอันใดที่ท่านได้ห้ามพวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเข้มงวดในการลงโทษ”

(สุเราะฮ์อัลหุซร์ : 7)

ปรากฏหลักฐานมากมายในอะดิซ ที่กล่าวถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ หรือแบบอย่างของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อาทิเช่น

((تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّ))

(أخرجه مالك بن أنس، 1991 : 3338)

ความว่า “ฉันได้ทิ้งไว้สำหรับพวกท่าน 2 ประการ ซึ่งถ้าพวกท่านยึดมั่นไว้ให้มั่น แล้วจะไม่หลงทาง คือ กิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และแบบฉบับแห่งนบีของพระองค์”

(บันทึกโดย Malik bin Anas, 1996 : 3338)¹

และสั่งใช้ให้พยายามปฏิบัติในข้อใช้และหลีกเลี่ยงจากข้อห้าม คือ

((مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 7288 ، مسلم، 1991 : 1337)

ความว่า “สิ่งใดก็ตามที่ฉันได้ห้ามพวกท่าน ๆ ก็จงละเว้นเสีย และสิ่งใดก็ตามที่ฉันได้สั่งใช้ พวกท่านก็จงปฏิบัติเท่าที่พวกท่านมีความสามารถ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 7288, Muslim, 1991 : 1337)

หรือสั่งใช้ให้ปฏิบัติละหมาดตามแบบอย่าง คือ

((صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي))

(أخرجه البخاري، 1990 : 631)

ความว่า “พวกท่านจงละหมาดเหมือนกับที่เห็นฉันละหมาด”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 631)

และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ประเภทอื่นๆ เช่นการทำฮัจญ์ก็ทำนองเดียวกัน คือ

((لَتَأْخُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1229)

ความว่า “ขอพวกท่านจงได้ยึดรูปแบบการปฏิบัติพิธีกรรมฮัจญ์ไปจากฉัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1297)

จากหลักฐานข้างต้นคือจากอัลกุรอานและอะดิซของท่านนบี ﷺ ทั้งหมดล้วนยืนยันถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาที่มีมาจากอัลกุรอานและแบบอย่างอันถูกต้องของท่านนบี ﷺ ซึ่งการปฏิบัติตามบทบัญญัติในที่นี้ยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับของความจำเป็น (วาญิบ) และระดับของความสมบูรณ์ คือ 1) ระดับของความจำเป็น (วาญิบ) หมายถึงเป็น

¹ รับรองว่าเป็นอะดิซเศาะฮี้โดยอัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1987 : 2937)

การปฏิบัติตามท่านนบี ﷺ โดยคำนึงแค่ความเป็นบทบัญญัติศาสนา เงื่อนไข หรือส่วนที่เป็นวาญิบซึ่งขาดเสียมิได้ของอิบาดะห์เท่านั้น และ 2) ระดับของความสมบูรณ์ เป็นการปฏิบัติในลักษณะที่สมบูรณ์แบบที่สุดซึ่งรวมถึงการปฏิบัติในส่วนที่เป็นสุนนะฮ์และมุสตะฮับต่างๆ ของอิบาดะห์นั้นด้วย (al-Rūhailiy, nd :57)

ในทางตรงข้ามหากผู้ใดจงใจละเมิดฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติต่างๆ ของอิสลามที่ได้รับการยืนยันเอาไว้อย่างชัดเจนแล้วในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ บุคคลผู้นั้นย่อมเข้าข่ายผู้ละเมิด คือตกอยู่ในฐานะของผู้ปฏิเสธศรัทธา (กาฟิร) หรือผู้ฝ่าฝืน (ฟาซิก) หรือไม่ก็เป็นมุสลิมที่ทำชั่ว (อาศีย์) สำหรับมุสลิมที่มีได้จงใจทำผิด อันเนื่องจากการวินิจฉัยที่ผิดพลาด เขาย่อมได้รับการตอบแทนในความพยายามนั้นและได้รับการอภัยในความผิดดังกล่าว (Aḥmad 'Ibn 'Abdullah, 1996 : 405)

เช่นกันการปฏิบัติตามบทบัญญัติหรือแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังหมายถึงต้องปฏิบัติอิบาดะห์เช่นดังที่ท่านนบี ﷺ ปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติอิบาดะห์ตามที่ถูกบัญญัติมาโดยปราศจากการเพิ่มเติม หรือตัดทอน หรือจะประดิษฐ์อุตริกรรม (บิตอะฮ์) ใดๆ ขึ้นมาเป็นศาสนาอีกมิได้ เพราะศาสนาถูกบัญญัติมาโดยสมบูรณ์แล้ว

ตั้งคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่กล่าวว่า

((مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดประดิษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งในกิจการศาสนาของพวกเรา ซึ่งเราไม่ได้สั่ง ดังนั้น สิ่งนั้นจะถูกผลักไส”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2697, Muslim, 1991 : 1718)

และในอีกสายรายงานหนึ่งของอิมามมุสลิมด้วยสำนวนว่า

((مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดกระทำการใดกิจการหนึ่ง ซึ่งไม่มีระบุในคำสั่งของเรา ดังนั้น กิจการนั้นจะถูกผลักไส”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1718)

ฮะดีษนี้ถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งของอิสลาม เป็นตั้งมาตรฐานวัดความถูกต้องของการปฏิบัติอิบาดะห์หรือการงานที่สังเกตได้ภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับบทบัญญัติ ขณะที่อีกฮะดีษหนึ่งคือ . إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ. หรือ แท้จริงกิจการทั้งหลายขึ้นอยู่กับเจตนา นั้น เป็นมาตรฐานวัดความถูกต้องของการงานภายในหรือเจตนาของจิตใจที่จำเป็นต้องบริสุทธิ์ (อิคลาศ) ต่ออัลลอฮ์ (Ibn Rajab, 1998 : 1/63)

อิบน์ อัลอุษัยมีน อธิบายอะดีซข้างต้นว่า “การปฏิบัติตาม (อิตติบาอ) มีอาจเกิดเป็นจริงได้ นอกจากจำเป็นต้องคำนึงให้สอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาทั้งใน 6 ด้านต่อไปนี้ คือ 1) ด้านสาเหตุ¹ 2) ด้านชนิด² 3) ด้านจำนวน³ 4) ด้านวิธีปฏิบัติ⁴ 5) ด้านเวลา⁵ และ 6) ด้านสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้นๆ ด้วย แต่หากไม่สอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาทั้งใน 6 ด้านดังกล่าวแล้ว การงานหรืออิบาดะฮ์นั้นๆ ก็ใช้ไม่ได้ เพราะถือเป็นการอุตริกรรม (บิตอะฮ์) สิ่งแปลกปลอมขึ้นมาในศาสนาของอัลลอฮ์” (Ibn al-‘Uthaimīn, 2004:115-116)

กล่าวคือ ทั้งใน 6 ด้านข้างต้นนั้น จะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยบทบัญญัติ เพราะมนุษย์มีอาจกำหนดสาเหตุ ชนิด จำนวน วิธีปฏิบัติ เวลา หรือสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ ขึ้นมาเองได้ นอกจากตามที่อัลลอฮ์และเราะสุล ﷺ กำหนดอย่างสมบูรณ์ไว้แล้วเท่านั้น

2.2.2 การปฏิบัติที่เป็นบิตอะฮ์ หรืออุตริกรรมทางศาสนา และอิทธิพลของอะดีซเมาฎู

2.2.2.1 ความหมาย และหลักเกณฑ์ของบิตอะฮ์ในทัศนะอะฮ์ลุลสุนนะฮ์

ทางภาษา คำว่า อัลบิตอะฮ์ (البعد) รูปพหูพจน์ คือ البعد หมายถึง การอุตริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นมาใหม่โดยที่สิ่งนั้นไม่เคยมี ไม่เคยถูกเอ่ยถึง หรือไม่เคยเป็นที่รู้จักมาก่อน” (al-Khalīl ‘Ibn ‘Aḥmad, 2003 : 2/54) คำนี้ทางภาษามักมีความรวมถึงสิ่งที่ถูกอุตริขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่พึงยกย่อง หรือสิ่งที่พึงรังเกียจก็ได้ อันแตกต่างกับความหมายทางวิชาการ ดังการอธิบายของอัลอัศเกาะลานีย์ว่า “บิตอะฮ์ตามนิยามทางวิชาการหรือศาสนาเป็นสิ่งที่พึงรังเกียจ ต่างกับทางภาษาคือหมายถึงทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่โดยไม่มีตัวอย่างมาก่อนล้วนเรียกว่าบิตอะฮ์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่พึงยกย่องหรือพึงรังเกียจก็ตาม” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 13/253)

ส่วนทางวิชาการ ด้วยวิทยาการและมุมมองที่ต่างกันของบรรดาอุละมาอ์หรือนักวิชาการศาสนาต่างๆ ทำให้การให้นิยามคำๆ นี้มีความแตกต่างและหลากหลาย เช่นบางท่านให้นิยามคำว่า “บิตอะฮ์” ว่าหมายถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนเป็นสิ่งที่เลวหรือน่าตำหนิ ขณะที่บางท่านให้นิยามที่กว้างออกไป คือ คลุมถึงทุกสิ่งที่ไม่เคยมีปรากฏอยู่ในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และในสุนนะฮ์ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม

ทั้งสองทัศนะทางข้างต้น ล้วนมีบรรดาอุละมาอ์หลายท่านที่ต่างก็ยึดถือเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจในประเด็นนี้ จึงขอหยิบยกทั้ง 2 ทัศนะทางมาอธิบาย ดังนี้

¹ ด้านสาเหตุ เช่นไม่อนุญาตให้ละหมาดสุนนะฮ์เนื่องสาเหตุจากการเข้าบ้าน หรือทำพิธีกรรมทางศาสนาเนื่องสาเหตุครอบงำการเกิดเนื่องมีไข้สาเหตุที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

² ด้านชนิด เช่นไม่อนุญาตให้ใช้ผ้าเพื่อเช็ดเป็นกรุป่าน เนื่องมีใช้ชนิดสัตว์ที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

³ ด้านจำนวน เช่นไม่อนุญาตให้ทำรุกูอ์โดยล้างอวัยวะอย่างละ 4 ครั้ง เนื่องมีใช้สาเหตุที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

⁴ ด้านวิธีปฏิบัติ เช่นไม่อนุญาตให้สุญูดก่อนการรุกูอ์ในการละหมาด เนื่องมีใช้วิธีปฏิบัติที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

⁵ ด้านเวลา เช่นไม่อนุญาตให้ละหมาดก่อนเข้าเวลา เนื่องมีใช้เวลาที่กำหนดในบทบัญญัติ

⁶ ด้านสถานที่ เช่นไม่อนุญาตให้ออติกาฟในสถานที่อื่นนอกจากมัสญิด เนื่องมีใช้สถานที่ที่กำหนดในบทบัญญัติ

ทัศนะที่ (1) ให้นิยามว่า : บิดอะฮ์หมายถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์และเป็นสิ่งฟิรนาตำหนิในทางศาสนา เนื่องเป็นสิ่งที่ถูกอูตริขึ้นมาใหม่ไร้หลักมูลฐาน (อูศูล) ใดๆ ในทางศาสนารองรับ¹ ตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

อัชชาฎิเบีย กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ หมายถึง รูปแบบหนึ่งๆที่ถูกอูตริขึ้นมาในเรื่งศาสนาอันเลี่ยนแบบบทบัญญัติ ด้วยเจตนาเพื่อปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้นในการอิดอะฮ์ต่ออัลลอฮ์” (al-Shāṭibiy, 1992 :1/37)

อิบนุ เราะฎิบ² กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ คือสิ่งที่อูตริขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักมูลฐาน (อูศูล) ใดๆทางศาสนาให้การรับรอง สำหรับสิ่งที่ศาสนาให้การรับรองนั้น ย่อมไม่ถือเป็นบิดอะฮ์ แม้นจะสอดคล้องกับคำว่่าสิ่งใหม่ (หรือบิดอะฮ์) ในทางภาษาก็ตาม” (Ibn Rajab, 2004 : 265)

อัลซุญฎิเบีย กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ หมายถึงการปฏิบัติหนึ่งๆที่ขัดกับบทบัญญัติในลักษณะที่ขัดแย้งกันชัดเจน หรือที่ก่อให้เกิดเป็นการเพิ่มเติมขึ้นมา หรือการตัดทอน (จากสิ่งที่มีแต่เดิมในบทบัญญัติ) (al-Suyutit,1990 : 88)

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ในทางศาสนาหมายถึงสิ่งอัลลอฮ์ และท่านเราะสะลุลลอฮ์ ﷺ มิได้บัญญัติไว้ (ให้ปฏิบัติ) คือไม่ใช่ทั้งสิ่งที่ถูกใช้ให้ปฏิบัติในรูปแบบของสิ่งวาญิบหรือสิ่งมุสตะฮาบ เพราะสิ่งใดก็ตามที่ถูกใช้ให้ปฏิบัติมิว่่าในรูปแบบของสิ่งวาญิบหรือมุสตะฮาบ หรือเป็นสิ่งที่รับทราบได้ด้วยหลักฐานทางศาสนา สิ่งนั้นย่อมถือเป็นเรื่งศาสนาที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติ แม้นบรรดานักวิชาการจะขัดแย้งกันบ้างในบางส่ว (ของรายละเอียดปลีกย่อย) ของสิ่งเหล่านั้น หรือแม้นว่่าสิ่งนั้นจะเคยถูกปฏิบัติมาก่อนในสมัยของท่านนบี ﷺ หรือไม่เคยถูกปฏิบัติมาก่อนก็ตาม” (Ibn Taimīyah,1977: 4/107-108)

ทัศนะที่ (2) ให้นิยามว่่า : บิดอะฮ์หมายถึงทุกสิ่งที่ไม่ปรากฏอยู่ในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และไม่มีอยู่ในสุนนะฮ์ของท่านเราะสะลุลลอฮ์ ﷺ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ซึ่งตามนิยามนี้เองได้เกิดการแบ่งบิดอะฮ์ออกเป็น บิดอะฮ์หะสะนะฮ์ และบิดอะฮ์สัยยะฮ์ หรือแบ่งออกเป็นหุคุมทั้งห้า คือ วาญิบ, มัันคุด, มุบ่าห์, มักรูฮ์ และมุหรัรอม เป็นต้น³

¹ อันเป็นทัศนะของอิมามมาลิก, อัลบัยฮะกี, อัลฎุรฎุฎิเบีย, อิบนุ ตัยมียะฮ์, อัลซุรฎิเบีย, อิบนุ เราะฎิบ, อัลซุญฎิเบีย อัลหะนะฟี และอัลชาฎิเบีย

² ชื่อเต็มคือ ซัยนุดดีน อับดุลเราะฮ์มาน บินอะฮ์มัด บินเราะฎิบ อัลหันบะลี เกิดที่แบกแดด ปี ฮ.ศ.736 เดินทางไปหลายประเทศเพื่อแสวงหาความรู้ เช่น บัยตุลมุค็อดดิส ตามัสกัส และมั๊กกะฮ์ บรรดาอาจารย์ของท่านมีมากมาย เช่น อิบนุ อัลก็อยยิม, อิบนุ ญะมาอะฮ์ และอะหมัด อัลมุค็อดดิสีย มีผลงานด้านตำราหลายเล่มซึ่งที่ลือนามที่สุดคือญะมูอ อัลอูลูม วัลหิกัม ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 795 (al-Zirikli, 2002 : 3/295)

³ สำหรับอูละมาอ์ที่ยึดถือตามทัศนะนี้ อาทิเช่น อัลอิซฮ์ อิบนุอับดิสลาม, อิบนุ อัลญะฮิซ, อูซามะฮ์, อัลมุค็อดดิสีย, อัลนวะเวรีย, อัลอัยนีย, อิบนุอัลอะซีร, อัลเกาะรอฟี, อิบนุ ฮะฎิร, อัลซุญฎิเบีย (ในทัศนะหนึ่ง) และอัลฆะชะลี เป็นต้น

อย่างไรก็ตามจากบทสรุปสาระสำคัญในทัศนะต่างๆ และนิยามของอุละมาอ์ทั้งหลายข้างต้น สามารถเห็นจุดร่วมที่เหมือนกัน 2 จุดสำคัญ คือ

1) บิดอะฮ์ทั้งในความหมายทางภาษาและทางศาสนาล้วนหมายถึงสิ่งใหม่ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสมัยท่านนบี ﷺ

2) สำหรับบิดอะฮ์ในทางศาสนาซึ่งไม่มีหลักฐาน (อุศูล) ใดๆ ทางศาสนารับรองนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์ที่หลงผิด

ส่วนทัศนะของอุละมาอ์บางท่านที่กล่าวว่ามีบิดอะฮ์ที่ดี (หะสะนะฮ์) ในทางศาสนานั้นคืออ้างอิงในฮะดีษซึ่งรายงานจากอับดุลเราะฮ์มาน บิน อับดิลกอรียที่กล่าวว่า :

((خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، لَيْلَةَ فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ ، فَقَالَ عُمَرُ : "إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ ، لَكَانَ أَمْثَلُ لِيَوْمِ عَزْمٍ ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةَ أُخْرَى ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ قَارِيَّهُمْ ، قَالَ عُمَرُ : "نِعْمَ الْمُبْدَعَةُ هَذِهِ. وَالَّتِي يَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يُقِيمُونَ يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ وَكَانَ النَّاسُ يُقِيمُونَ أَوْلَاهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 1906)

ความว่า “ฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบในคืนหนึ่งของรอมฎอนเพื่อเดินทางไปยังมีฮัจญ์ เมื่อไปถึงก็พบว่าบรรดาผู้คนต่างแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆกระจัดกระจาย บ้างก็ละหมาดอยู่คนเดียว และบางคนก็นำละหมาดแก่กลุ่มคนราว 10 คน เมื่อเห็นเช่นนั้นท่านอุมัรจึงกล่าวขึ้นว่า “ฉันคิดว่าหากฉันได้รวมพวกเขาเหล่านั้นให้ละหมาดตามคนอ่านนำละหมาดสักคนหนึ่งน่าจะเป็นการดีกว่า” ครั้นเมื่อตั้งใจเช่นนั้นแล้ว ท่านก็ได้รวมพวกเขาทั้งหมดให้ (ละหมาด) ตามท่านอูบัย บิน กะอ์บ และในคืนต่อมาฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอีก และเห็นบรรดาผู้คนต่างละหมาดรวมกันโดยตามคนอ่าน (อิมาม) คนเดียวกัน ท่านอุมัรเห็นแล้วจึงกล่าวด้วยความพอใจว่า “ช่างเป็นเป็นบิดอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1906)

ในคำกล่าวของท่านอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบที่ว่า “ช่างเป็นเป็นบิดอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้” นั้นท่านหมายถึง “บิดอะฮ์” ในทางภาษาซึ่งหมายถึง สิ่งใหม่ หรือรูปแบบใหม่ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยกว่าเดิม หากแต่แสดงถึงการเห็นชอบกับการอุตริสิ่งใหม่ขึ้นมาในทางศาสนาแต่อย่างใด เพราะการอุตริสิ่งใหม่ (หรือบิดอะฮ์จริงๆ) ในทางศาสนา หรือสิ่งที่ไม่มุลฐาน (อุศูล) ใดๆ ทางศาสนารองรับนั้นจะทำ

มาเป็นเรื่องศาสนามีได้เด็ดขาด แต่การละหมาด (ตะรอวีห์) รวมกันเป็นกลุ่ม (ญะมาอะฮ์) ตามที่ท่าน อุมร์นำมาจัดระเบียบใหม่เป็นสิ่งที่มีความมูลฐาน (อูศูล) ในศาสนา คือปฏิบัติโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มาก่อนหน้าแล้ว เพียงท่านหยุดไปช่วงระยะหนึ่งเนื่องสาเหตุเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดในหมู่เศาะฮาบะฮ์ว่าเป็นฟิรฎู (Ibn al-Uthaymin, 1992 : 1/171)

จากนิยามของบิดอะฮ์ทั้งความหมายทางภาษาและความหมายทางวิชาการ จึงสามารถสรุปความเชื่อมโยงได้ดังนี้ คือคำว่า “บิดอะฮ์ทางภาษา” นั้นสื่อความหมายที่ครอบคลุมและกว้างกว่า “บิดอะฮ์ทางวิชาการศาสนา” ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันทั้งในความหมายทั่วไป และจำเพาะ นั่นคือ ทุกๆ บิดอะฮ์ทางวิชาการศาสนา ล้วนเป็นบิดอะฮ์ทางภาษาด้วย แต่ทุกๆ บิดอะฮ์ทางภาษามีได้หมายถึงเป็นบิดอะฮ์ในทางวิชาการศาสนาด้วยเสมอไป

ดังนั้นความหมายทางวิชาการศาสนาของ “บิดอะฮ์” ซึ่งเป็นความหมายหลักของการศึกษาในที่นี้ ต้องมีลักษณะของความหลงผิด (ฎะลาละฮ์) เท่านั้น ดังระบุในฮะดีษว่า

((وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 867)

ความว่า “ทุกๆ สิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ (ทางศาสนา) นั่นคือความหลงผิด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 867)

ส่วนบิดอะฮ์ในทางภาษาก็ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งหลงผิด กล่าวคืออาจมีสิ่งใหม่ที่ดีหรือไม่ดีก็ได้นั่นเอง ดังหลักฐานชัดเจนจากฮะดีษที่ระบุในคำสุนทราพจน์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ท่านมักใช้เป็นการกำชับผู้ศรัทธาในโอกาสต่างๆ คือ

((أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 867)

ความว่า “อนึ่ง กล่าวคือแท้จริงแล้วถ้อยคำที่ดียิ่ง คือกิตาบบุลลอฮ์ และทางนำที่ดียิ่ง คือทางนำของมุฮัมมัด และกิจการที่เลว คือบรรดาสิ่งอุตริทั้งหลาย และทุกๆ บิดอะฮ์นั้นเป็นความหลงผิด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 867)

ในอีกฮะดีษหนึ่งปรากฏคำสั่งเสียที่สำคัญของท่านนบี ﷺ ที่ระบุว่า

((عن العرياض بن سارية رضي الله عنه قال: وعظنا رسول الله صلى الله عليه وسلم موعظة بليغة، قلنا: يا رسول الله كأنها موعظة مودع فأوصنا قال: أوصيكم بتقوى الله، والسمع والطاعة وإن تأمر عليكم عبدٌ حبشي، وإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلافاً كثيراً، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ

المُهْدِيَيْنَ عَضُوا عَلَيْهَا بِالتَّوَجُّدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ
 ((ضلالة))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607 ، ابن ماجه، 1975 : 43)

ความว่า “รายงานจาก อัลอิรบาฏ บิน สารีเยฮ์ ได้กล่าวว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ให้คำตักเตือนแก่พวกเรา เป็นคำตักเตือนที่ลึกซึ้งที่เราได้กล่าวว่า โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ เสมือนว่า มันเป็นคำตักเตือนอำลา ดังนั้นท่านโปรดสั่งเสียแก่พวกเราเถิดฉันขอสิ่งเสียพวกท่านให้ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ให้มีการเชื่อฟังปฏิบัติตาม หากมั่นใจว่าเขาเป็นทาสชาวอบิสสิเนียได้เป็นผู้นำแก่พวกเราและแท้จริงใครมีชีวิตอยู่จากพวกเรา แล้วเขาจะได้เห็นความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้นจำเป็นสำหรับพวกท่านจะต้องยึดมั่นต่อสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาคุลาฟาอ์อัลรอซีดีน (คอลีฟะห์ที่ได้รับการชี้นำอยู่ในทางนำที่ถูกต้อง) พวกท่านจงกตมั้น ด้วยกับพินกรรมและพวกท่านพึงระวัง จากการกระทำขึ้นมาใหม่ของกิจการงาน (อุตริขึ้นมาในศาสนา) เพราะว่าทุกการอุตริคือความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607, 'Ibn Mājah, 1975 : 43)

ทุกๆ บิดอะฮ์เป็นสิ่งหลงผิดเนื่องปราศจากหลักมูลฐาน (อฺศูล) ใดๆ ทางศาสนาให้การรับรอง เช่นมิใช่สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ สุนนะฮ์ของคุละฟาอ์ และทัศนะที่เชื่อถือได้จากสะลัฟซอลิฮ์ หรือมิใช่อิจญ์มาอ์ของบรรดาอูละมาอ์มูอะตะบิรีน¹

จากทัศนะข้างต้นทั้งหมดจึงสามารถสรุปความหมายของบิดอะฮ์ในทางศาสนาได้ดังนี้ คือ บิดอะฮ์หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ถูกอุตริขึ้นมาในศาสนาซึ่งขัดแย้งกับอัลกุรอาน สุนนะฮ์ อิจญ์มาอ์ตลอดทั้งแนวทางของสะลัฟอุมมะฮ์ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางศาสนา มิว่าสิ่งนั้นจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรืออิบาดะฮ์ก็ตาม

สำหรับหลักเกณฑ์ของบิดอะฮ์ในทัศนะอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ แม้นนักวิชาการมุสลิมบางท่านได้วางกรอบใหญ่เพื่อทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เป็นบิดอะฮ์ไว้ 3 ประการ คือ กรณีการปฏิบัติอิบาดะฮ์ (ต่ออัลลอฮ์) ด้วยสิ่งที่ไม่มีการกำหนดในบทบัญญัติ กรณีการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อนหรือออกไปจากกรอบที่ศาสนากำหนด และกรณีการพึงระวังและสกัดกั้นในสื่อต่างๆ ที่อาจนำไปสู่สิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ (al Jizaniy, 1998 : 63) ซึ่งจากการศึกษาอายะฮ์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ และคำอธิบายของ

¹ แต่หากมีหลักมูลฐานใดทางศาสนาให้การรับรอง เช่นเกิดจากการใช้หลักอิจญ์ติฮาด (วินิจฉัย) ของอูละมาอ์มูญะฮ์ดีน (ผู้มีคุณสมบัตินั้นๆ) ย่อมออกจากข่ายของสิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ แต่อยู่ในฐานะเป็นอิจญ์ติฮาดซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ คือหากอิจญ์ติฮาดถูกผู้นั้นยอมได้ผลบุญ 2 เท่า แต่หากอิจญ์ติฮาดผิดพลาดก็ได้แค่ผลบุญเดียว (Muhammad Sa'īd Hawa. 2010 : 39)

อุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ สามารถกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อทำความเข้าใจบิตอะฮ์โดยชัดเจนยิ่งขึ้นได้ ดังนี้

หลักเกณฑ์ที่ 1 : บิตอะฮ์ทุกประการ คือความหลงผิด

หลักเกณฑ์นี้ได้จากคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ดังระบุในอะดิษซึ่งรายงานจาก อัลอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์ที่เล่าว่า :

((صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْفَجْرِ ، ثُمَّ وَعَظَنَا مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونَ ، وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ ، فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَأَنَّهَا مَوْعِظَةٌ مُودَّعٌ ، فَأَوْصِنَا ، فَقَالَ : إِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا ، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي ، وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ بَعْدِي ، فَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ ضَالَّةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “ขณะที่เราได้ร่วมละหมาดพร้อมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ในวันหนึ่ง ท่านได้หันหน้ามายังเราและให้อวาทแก่เราด้วยอวาทที่กินใจยิ่งกระทั่งทำให้หลายดวงตาต้องแดงกล้า และหลายหัวใจหวนสะท้าน มีบุคคลหนึ่งกล่าวขึ้นว่า “โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ เสมือนว่าฉันคือคำอวาทอ้อลา ดังนั้นขอท่านจงได้สั่งเสียพวกเราด้วยเถิด ” ท่านจึงกล่าวว่า “นั่นคือพวกท่านคนใดมีชีวิตอยู่ในกาลต่อไป เขาก็จะได้เห็นการแตกแยกอย่างมากมาย ดังนั้นขอพวกท่านจงปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ (ทั้ง 4) ผู้เที่ยงธรรมจงยึดมันมั่นเอาไว้ และกัดมันไว้ให้แน่นด้วยฟันกราม พวกท่านจงระวังการอุตริในกิจกรรมต่างๆ (ทางศาสนา) เพราะทุกสิ่งทีอุตรินั้นเป็นบิตอะฮ์ และทุกบิตอะฮ์เป็นความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

อิบนุ เราะซะญับ อธิบายอะดิษในข้อความ “ทุกบิตอะฮ์เป็นความหลงผิด” ว่าเป็นถ้อยคำหนึ่งที่รัดกุมและครอบคลุมทุกอย่าง มันคือหลักมูลฐานหนึ่งอันสำคัญทางศาสนา (Ibn Rajab, 1998 : 2/128) เหมือนกับอีกถ้อยคำหนึ่งในอะดิษที่ว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رُدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم 1991 : 1718)

¹ อะดิษเดียวกันบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 2676 ระบุว่าเคาะซีฮ์โดยอัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1988 : 3851)

ความว่า “ผู้ใดอุทริสิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการ (ศาสนา)ของเรา
ซึ่งจริงๆแล้วมิใช่มาจากมันสิ่งนั้นย่อมไม่ถูกยอมรับ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 2697, Muslim,1991 : 1718)

ดังนั้นหากผู้ใดจงใจอุทริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นแล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องศาสนา ทั้งที่ไม่มี
หลักฐานที่สามารถอ้างอิงกันได้เลย สิ่งนั้นย่อมถือเป็นความหลงผิด ไม่เกี่ยวกับศาสนาเลย มิว่าเป็น
เรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเชื่อ การปฏิบัติ คำพูดต่างๆ ที่เปิดเผยหรือไม่เปิดเผยก็ตาม

อรรถาภิธานียได้อธิบายโดยอ้างคำพูดของอิมามมาลิค¹ ที่ว่า “บุคคลใดจงใจอุทริบิตอะฮ์
ใดๆ ขึ้นมาในอิสลามโดยแอบอ้างเอาเองว่ามั่นเป็นสิ่งที่ดี การทำเช่นนั้นเท่ากับเป็นการปรักปรำว่า
มุฮัมมัด ﷺ ททรยศต่อหน้าที่การเป็นศาสนทูต (al-Shāṭibiy,2000 : 1/62) ทั้งนี้เพราะอิมามมาลิคได้
ยึดหลักฐานจากคำตรัสของอัลลอฮ์ในอายะฮ์ที่ว่า :

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ
دِينًا﴾

(سورة المائدة : بعض من آية 3)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้าและข้า
ได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือก
อิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว”

(สุเราะฮ์อัลมาอิเดฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 3)

ซึ่งแสดงว่าบุคคลที่จงใจอุทริสิ่งใดๆ ขึ้นมาในเรื่องราวทางศาสนานั้นย่อมเข้าข่ายการ
กระทำที่เป็นบิตอะฮ์ ดังอิบน์ญุฎอ² ขยายความการอธิบายข้างต้นว่า “แสดงว่าอิมามมาลิคนั้นมี
จุดยืนที่รังเกียจทุกๆ การอุทริกรรม แม้นเป็นการจงใจอุทริกรรมในเรื่องหนึ่งๆ ที่ดีก็ตาม” (Ibn
Wadhah, 1996 : 94) นอกจากนั้นอีกหลายอูละมาอ์ยังตอกย้ำในทำนองเดียวกันนี้ว่า “บิตอะฮ์ทุก
ประการในเรื่องศาสนาล้วนเป็นความหลงผิด ดังที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของ
ท่านกำหนดไว้ เรามีอาจเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบน หรือตีความสิ่งที่ท่านกล่าวว่าเป็นความหลงผิดและอยู่
ในนรกนั้นเป็นอย่างอื่นที่พึงยอมรับได้” (al-Shuqairiy,1980 : 15)

¹ มาลิค บิน อนัส บิน มาลิค ฉายาคือ “อิมามแห่งดินแดนอิญญะเราะฮ์ (หรือมาดีนะฮ์)” เจ้าของมัชฮับมาลิกี ทำหน้าที่มุฟตีประจำเมือง
มาดีนะฮ์ยาวนานถึง 60 ปี ตำราที่มีชื่อเสียงคือ “อัลมุวัฎฎอฮ์” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.179 รวมอายุ 90 ปี (al-Dhahabi, 1996 :
5/257)

² ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บิน ญุฎอห์ บิน บะรீฮ์ อัลมรวานีย ผู้เป็นคนรับใช้สนิทคนหนึ่งของอับดุลเราะฮ์มาน อัลดาคิล เกิดในปี ฮ.ศ.199
ผู้มีฉายาเป็นนักวิชาการด้านอะดีฮ์แห่งอันดาลุสเซีย เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.286 (al-Dhahabi, 1996 : 7/133)

จากอายะฮ์ ฮะดีษ และคำอธิบายของอุละมาอ์ข้างต้นจึงเป็นที่มาของหลักเกณฑ์ที่ว่า ทุกๆ การอุตริกรรม (หรือบิดอะฮ์) อันหมายถึงการจงใจต่อเติมหรือตัดทอนสิ่งใดๆ ขึ้นมาในเรื่องราวทางศาสนาภายหลังจากบทบัญญัตินั้นได้สมบูรณ์แล้ว ซึ่งทั้งหมดเป็นความหลงผิดที่พึงระวัง

หลักเกณฑ์ที่ 2 : บิดอะฮ์ คือสิ่งที่ไม่ใช่หลักฐานใดๆ ทางศาสนาให้การรับรอง

คำว่าหลักฐาน หรืออุศูลในที่นี้หมายถึง หลักฐานทางศาสนาที่ได้มาจากคัมภีร์ อัลกุรอาน อัซสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และแนวทางของชนยุคแรกของอุมมะฮ์ (หรือสะลัฟ) ยึดถือมาทั้งที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อ และการปฏิบัติ

อิบนุ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “แท้จริงสิ่งที่พึงปฏิบัติตามในการพิสูจน์ข้อตัดสินต่างๆ ของอัลลอฮ์คือกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ และแนวทางของบรรดาชาวสะลัฟยุคแรก ไม่อนุญาตให้นำสิ่งอื่นมิว่าในรูปของตัวบท หรือการสังเคราะห์ใดๆ ที่นอกจากทั้งสามหลักฐานดังกล่าวมาพิสูจน์ข้อตัดสิน (หุกุม) หนึ่งๆ ในทางศาสนา” (Ibn Taimīyah, 1995 : 2/693-694)

อัสชาฎิเบียกล่าวเช่นกันว่า “ไม่มีมนุษย์คนใดมีสิทธิประดิษฐ์บทบัญญัติทางศาสนา ขึ้นมาด้วยความคิดที่ไม่มีหลักฐานหนึ่งๆ บ่งชี้เอาไว้ได้ เพราะตัวของมันเองคือบิดอะฮ์ และทุกสิ่งที่ไม่ใช่หลักฐานใดๆ บ่งชี้ไว้มันคือบิดอะฮ์ด้วย” (al-Shāṭibī, 2000 : 2/262)

ทั้งนี้บิดอะฮ์ส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมด ผู้กระทำความกำกวมอ้างว่ามีหลักฐานหรือไม่ก็อ้างว่าเป็นไปในกรอบทางศาสนา ทั้งที่เหล่านั้นล้วนเป็นข้ออ้างที่ไม่ถูกต้อง ดังตัวอย่างเช่น

(1) การอ้างอายะฮ์อัลกุรอานบางอายะฮ์เป็นหลักฐานโดยเข้าใจความหมายที่ผิดเพี้ยนแตกต่างไปจากความเข้าใจของบรรดาสะลัฟ หรือนักวิชาการตีฟัสริรที่น่าเชื่อถือ เช่นกรณีการอ้างว่าสามารถทำการชุกรในลักษณะนั่งรวมตัวเป็นกลุ่มและกล่าวถ้อยคำต่างๆ ที่อุตริขึ้นด้วยเสียงดังพร้อมๆ กัน โดยอ้างคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ตรัสถึงนบีมุซาและนบียาฮูนาที่ว่า

﴿ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا . وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴾

(سورة طه : 34-33)

ความว่า “เพื่อเราจักได้ถวายการแซ่ซร้องสดุดีต่อพระองค์ท่านอย่างมากมาย และเราจักได้รำลึกถึงพระองค์ท่านอย่างมากมาย”

(สุเราะฮ์ฏอฮา : 33-34)

(2) การอ้างฮะดีษต่างๆ ที่เศาะฮี้ฮ์ด้วยความเข้าใจที่ผิดเพี้ยนแตกต่างไปจากความเข้าใจของบรรดาสะลัฟ หรือนักวิชาการอธิบายฮะดีษที่น่าเชื่อถือ เช่นกรณีการอ้างว่าสามารถชุกรด้วยการกล่าวแต่คำว่า “อัลลอฮ์ อัลลอฮ์” โดยอาศัยการอ้างตัวบทฮะดีษที่ว่า

((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُقَالَ فِي الْأَرْضِ اللَّهُ اللَّهُ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 148)

ความว่า “วันอวสานจะไม่บังเกิดขึ้นจนกว่าจะไม่มีการกล่าวคำว่า อัลลอฮ์ อัลลอฮ์”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 148)

(3) การอ้างชะติษต่างๆ ที่เงาะฮ์ฟ หรือเมาฎูอโดยคิดว่าเป็นชะติษเศาะฮี้ฮ์ หรือการนำชะติษดังกล่าวไปใช้โดยขาดความรู้ที่ถูกต้อง

(4) การอ้างอะซาร ซึ่งนำมาจากชาวสะลัฟบางท่าน ซึ่งบางเรื่องเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือบางเรื่องเป็นข้อมูลที่ขัดแย้งกับการปฏิบัติจริงของบรรดาสะลัฟทั้งหลาย เช่นกรณีการอ้างว่าสามารถอุบหนึ้งหลุมสุสานได้ โดยอาศัยการอ้างอะซารในระดับมุนกัรบหนึ่งรายงานจากอับดุลยัยยูบ อัลอันศอรีย์ว่าเคยมาเยี่ยมสุสานของท่านนบี ﷺ และแนบแก้มของเขากับหลุมสุสานนั้น

กรณีการอ้างว่าสามารถปักกิ่งอิทลัมบนหลุมสุสานโดยการอ้างบทรายงานจากบุรียดะฮ์ บิน อัลหุศัยบ์ที่ได้สังเวยก่อนตายให้นำกิ่งอินทผลัมจำนวน 2 กิ่งไปปักไว้บนหลุมสุสานของเขา ซึ่งอิบนุ บาชได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “บรรดาเศาะฮาบะฮ์ อาทิจูเป็นผู้เป็นเคาะลีฟะฮ์ท่านต่างๆมิเคยปฏิบัติเช่นนั้นเลย ทั้งๆที่พวกเขาเข้าใจสุนนะฮ์ดียิ่งกว่าตัวของบุรียดะฮ์เองเสียอีก จึงเป็นข้อสังเกตที่พึงตระหนักอย่างยิ่ง” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 1/418)

จากหลักเกณฑ์นี้บ่งบอกว่า เรื่องราวหรือการปฏิบัติใดๆในทางศาสนา ที่ไม่ถูกรับรองโดยหลักมูลฐาน (หรืออฺศูล) ที่ใช้อ้างอิงในทางบทบัญญัติ อันหมายถึงอัลกุรอาน อัศสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และแนวทางของชนยุคแรกของอุมมะฮ์ (หรือสะลัฟ) แล้ว ทั้งหมดนั้นล้วนเข้าข่ายสิ่งที่เป็นบิตอะฮ์

หลักเกณฑ์ที่ 3 : ทุกๆ อิบาดะฮ์ที่อ้างอิงมาจากชะติษเงาะฮ์ฟญิดตัน หรือชะติษเมาฎูอย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

กล่าวคือหลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้นคือ “อัลเตกัฟิยะฮ์” อันหมายถึงก่อนที่จะเริ่มทำการใดต้องร้องร้อคำสั่งใช้ทางศาสนาที่ชัดเจนเสียก่อนและมีอาจให้การยืนยันในข้อตัดสิน (หรือหุกม) ทั้งหลายได้นอกจากต้องอาศัยหลักฐานที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในทางศาสนาเสียก่อน

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่า “หลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิบาดะฮ์ คือเป็นที่ต้องห้ามและยับยั้ง โดยสามารถปฏิบัติได้เฉพาะสิ่งที่มีมาจากศาสนบัญญัติเท่านั้น” (Ibn Taimīyah, 1990 (a) : 1/269) และจากการศึกษาหลักมูลฐานต่างๆ ทางศาสนาทำให้เราทราบว่าบรรดาอิบาดะฮ์ต่างๆ ที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดหรือส่งเสริมให้ปฏิบัตินั้น ย่อมไม่มีสิ่งใดพิสูจน์ได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกใช้จริงหรือไม่ นอกจากต้องดูในบทบัญญัติเท่านั้น เพราะทั้งข้อใช้หรือข้อห้ามคือสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติ เช่นกัน อิบาดะฮ์ก็จำเป็นต้องเป็นคำสั่งใช้ แต่หากพิสูจน์แล้วว่ามันมิได้ถูกใช้ก็ย่อมถือเป็นอิบาดะฮ์จริงๆ ไม่ได้ และมีอาจถือเป็นบทบัญญัตินอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดเท่านั้น มิฉะนั้นอาจเข้าข่ายความผิดในความหมายอายะฮ์ที่ว่า

﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ﴾

(سورة الشورى : بعض من آية 21)

ความว่า “หรือว่าพวกเขามีภาคีต่าง ๆ ที่ได้กำหนดศาสนาแก่พวกเขา ซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงอนุมัติ”

(สุเราะฮ์อัลชุรอ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 21)

อิบนุอัลก๊อัยยิมกล่าวตอกย้ำในทำนองเดียวกันว่า “หลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิวาดะฮ์ต่างๆ คือการโหมชะ นอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ และศาสนทูตของพระองค์กำหนดให้ปฏิบัติเท่านั้น” (Ibn al-Qayyim, 1976 : 1/344)

ฉะนั้นจึงไม่อนุญาตให้ตัดสินการกระทำอะมัลใดๆว่าเป็นสิ่งที่ชอบ (มุสตะฮับ) หรือปิกใจเชื่อว่าเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ด้วยการอ้างเพียงอะดีษหนึ่งที่มีอายุยืนยันทันได้ว่าเป็นอะดีษของท่านนบี ﷺ จริงๆ

อิบนุ ตัยมียะฮ์ยังกล่าวอีกว่า “มีบรรดานักวินิจัยปัญหาศาสนามากมายทั้งยุคแรก (สะลัฟ) และยุคหลัง (เคาะลัฟ) ที่อาจกล่าวหรือกระทำในบางสิ่งที่เป็นบิตอะฮ์ โดยไม่ทราบว่าเป็นจริงแล้ว มันคือบิตอะฮ์ หรือเข้าใจอะดีษเฎาะอ์ฟผิดคิดว่าเป็นอะดีษเศาะฮ์อีฮ์” (Ibn Taimiyah, 1995 : 19/191) ในเรื่องบทบัญญัติศาสนาจึงไม่อนุญาตให้อาศัยเพียงอะดีษเฎาะอ์ฟซึ่งมิใช่อะดีษที่อยู่ในระดับเศาะฮ์อีฮ์หรืออะฮ์ลมาเป็นหลักฐาน และไม่มีบรรดาอิมามท่านใดเลยที่อนุญาตให้อาศัยอะดีษเฎาะอ์ฟมากำหนดหุกุมวาญิบหรือมุสตะฮับ หากใครยังกล่าวเช่นนั้นเขาจะขัดแย้งกับมติเอกฉันท์ของบรรดาอูลมะฮ์มาห์ ดังตัวอย่างเช่นกรณีทัศนะของนักวิชาการบางกลุ่มที่เห็นชอบกับการอ่านดุอาอ์ กุนูตเป็นประจำในละหมาดศุบห์ ทั้งที่ไม่หลักฐานใดเลยที่ยืนยันว่าเป็นอะดีษเศาะฮ์อีฮ์จริงๆ จากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นอกจากอะดีษในระดับเฎาะอ์ฟ หรือเมาฎูอ์เท่านั้น (ดู al-Lajnah al-Dā'imah, 1990 : 7/46)

จากหลักเกณฑ์นี้บ่งบอกว่าอิวาดะฮ์ใดๆ ก็ตามนำมาปฏิบัติกันโดยการอ้างอิงหลักฐานจากอะดีษที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นที่ยอมรับให้นำเป็นหลักฐานได้ เช่นอ้างจากอะดีษเฎาะอ์ฟหรืออะดีษเมาฎูอ์เท่านั้น ตามหลักเกณฑ์นี้ย่อมถือว่าการปฏิบัติอิวาดะฮ์เหล่านั้นเป็นบิตอะฮ์ทั้งสิ้น

หลักเกณฑ์ที่ 4 : คำพูดหรือการกระทำใดๆที่มาจากเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งหากไม่ขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และไม่พบว่าขัดแย้งกับสายรายอื่นๆ สิ่งนั้นย่อมอนุญาตให้เห็นต่าง แต่จะตัดสินว่ามันเป็นบิตอะฮ์ไม่ได้

เนื่องเศาะฮาบะฮ์ทั้งหลายล้วนอยู่ในฐานะผู้สนองคำสั่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในเรื่องศาสนา พวกเขาจะยอมรับถึงความประสงค์ของอัลลอฮ์ผ่านการสั่งสอนทางวาจาของท่านนบี ﷺ บนความรู้แจ้งและความเข้าใจต่อบริบทต่างๆของตัวบทกฎหมายและปัญหาต่างๆของสภาพการณ์ ซึ่งแตกต่างกับมุสลิมในยุคอื่นจากเศาะฮาบะฮ์ (al-Shāṭibiy, 2000 : 3/307)

อิบนุ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “มติเอกฉันท์ของพวกเขา (บรรดาเศาะฮาบะฮ์) ถือเป็นความถูกต้องอันพิสุทธ์หนึ่ง แม้นพวกเขาจะมีความเห็นขัดแย้งแตกต่างออกไปมากมาย แต่คำตอบที่ถูกต้องก็มีได้หลุดออกไปจากหมู่พวกเขา ซึ่งสามารถหาความถูกต้องนั้นจากทัศนะของคนใดคนหนึ่งของพวกเขาได้ และการจะตัดสินว่าทัศนะใดๆ ของพวกเขาผิดจึงมีอาจทำได้จนกว่าจะทราบถึงหลักฐานบ่งบอกจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ถึงข้อผิดพลาดนั้นอย่างชัดเจนเสียก่อน” (Ibn Taimīyah, 1995 : 13/24) จึงสามารถกล่าวได้ว่าการแสดงทัศนะหรือการตัดสินปัญหาของบรรดาเศาะฮาบะฮ์นั้นล้วนมีเหตุมีผลอันพึงพิจารณาทั้งสิ้น

สรุปคือการตัดสินจากเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งๆ นั้นล้วนอยู่ในกรอบของเหตุผล 6 ประการ คือ 1) เป็นการตัดสินที่ได้ยินมาจากท่านนบี ﷺ 2) เป็นการตัดสินที่ได้ยินต่อมาจากบุคคลหนึ่งที่ได้ยินมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 3) เป็นการตัดสินที่คนหนึ่งเข้าใจมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเราอาจมีทราบเหตุผลที่แท้จริงได้ 4) เป็นสิ่งที่พวกเขาทั้งหลายเห็นอาจเห็นพ้องและตัดสินเหมือนกัน แต่การตัดสินที่ถึงมายังเราอาจเป็นแค่ถ้อยคำของเศาะฮาบะฮ์คนใดคนหนึ่งเท่านั้น 5) เป็นการตัดสินอันเกิดจากความรู้อันลึกซึ้งทั้งในด้านภาษาและจุดมุ่งหมายของคำพูดหนึ่งๆ ซึ่งเราอาจเข้าไม่ถึงรวมถึงหลักฐานในบริบทแวดล้อมในเรื่องราวที่พบเห็น เรียนรู้ ได้ยิน และสัมผัสโดยตรงจากการใช้ชีวิตอยู่ร่วมในบรรยากาศของการประทานวะฮีย์ในช่วงเวลาอันยาวนานกับท่านนบี ﷺ หรือพบเห็นการแปรความหมายสู่การปฏิบัติจริงของท่าน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่เราเองอาจเข้าไม่ถึง แต่หากอยู่ในกรอบของ 5 ประการแรกนี้ การตัดสินนั้นย่อมถือเป็นหลักฐานที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม และ 6) เป็นการตัดสินของเศาะฮาบะฮ์บางคนที่อาจเข้าใจผิด หรือเข้าใจเจตนาของท่านนบี ﷺ เป็นอย่างอื่น การตัดสินในอยู่ในประการหลังนี้ก็ไม่สามารถอ้างเป็นหลักฐานได้ (Ibn al-Qayyim, 1976 : 4/137-138)

แต่หากคำพูดหรือการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งขัดแย้งกับตัวบทหลักฐานใดๆ หรือขัดแย้งกับเศาะฮาบะฮ์คนอื่นๆ กรณีนี้ให้ยึดถือตามที่ปรากฏในอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นข้อยุติ หรืออาจเรียกคำพูดที่ขัดแย้งกับทั้งสองนั้นว่าเป็นบิดอะฮ์ก็ยอมได้ ดังตัวอย่างคำพูดหรือการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์บางคน เช่น การปฏิบัติของอิบนุ อุมร์ที่อาบน้ำละหมาดโดยใช้น้ำล้างถึงภายในดวงตาด้วย และรายงานจากอับู ฮุรَيْرَةَ ที่ระบุว่าท่านลูปที่ต้นคอในการอาบน้ำละหมาดโดยอ้างว่าต้นคอเป็นตำแหน่งที่ถูกผูกด้วยโซ่ตรวนในวันกิยามะฮ์ แม้นมีนักวิชาการบางกลุ่มอาจเห็นชอบด้วยในกรณีทั้งสอง แต่อีกมากมายกลับมีทัศนะว่าบรรดาเศาะฮาบะฮ์ส่วนใหญ่มิได้อาบน้ำละหมาดในลักษณะนั้น หรือตัวอย่างการปฏิบัติของอิบนุ อุมร์ที่พยายามแกะรอยเดินตามเส้นทางที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เคยได้ใช้สัญจรผ่านในอดีต และหยุดพักในสถานที่ท่านเคยหยุดพักเอาน้ำละหมาดรวมถึงใช้น้ำที่เหลือพรอมบนต้นไม้ตามที่ตนเองพบเห็นในช่วงการเดินทางร่วมกับท่านนบี ﷺ แม้นการกระทำเช่นนั้นนักวิชาการบางกลุ่มเห็นว่าเป็นสิ่งที่ชอบ แต่บรรดานักวิชาการส่วนใหญ่ (ญุมฮูร) กลับเห็นว่ามิใช่รวมถึงบรรดาเศาะฮาบะฮ์อาวุโสหลายท่าน เช่น อับูบักร, อุมร์, อุซมาน, อลี, อิบนุ มัสอูด หรือ มุอาซ

บิน ญะบัล ก็ไม่มีใครปฏิบัติเช่นนั้น เพราะหากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ชอบพวกเขา ก็คงปฏิบัติเช่นนั้นด้วย อย่างแน่นอน (ดู Ibn Taimīyah, 1995 : 1/278-2781)

บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ผู้อยู่ในระดับบรู๊ในทางนิติศาสตร์อย่างแท้จริง คำพูดของเขา จะยึดเป็นหลักฐานได้ด้วย 2 เงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) ต้องไม่ขัดแย้งกับคำพูดของอัลลอฮ์ และคำพูดของท่านนบี ﷺ แต่หากขัดแย้งกันก็ให้ยึดเอาคำพูดของอัลลอฮ์และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นข้อยุติ 2) ต้องไม่ขัดแย้งกับคำพูดของเศาะฮาบะฮ์คนอื่นๆ หากขัดแย้งกันก็ต้องพิจารณาในสิ่งที่เห็นว่าน้ำหนักกว่า ทั้งนี้ไม่จำเป็นว่าคำพูดของเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งจะถูกต้องกว่าเศาะฮาบะฮ์อีกท่านหนึ่งเสมอไป” (Ibn al-‘Uthaimīn, 2004 : 3/291)

ส่วนการกระทำของเศาะฮาบะฮ์ที่ขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์และทัศนะของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นๆ เช่นกรณีของเศาะฮาบะฮ์ ชื่อ บุรียดะฮ์ บิน อัลหุศัยบ¹ ซึ่งเสี่ยงก่อนตายให้ปักกิ่งอินทผลัมบนหลุมสุสานของตนโดยอ้างอะดีษบทหนึ่ง²

อิบนุ สะญูร ได้อธิบายว่า “เป็นไปได้ว่าบุรียดะฮ์อาจเข้าใจความหมายอะดีษว่าสามารถปฏิบัติได้กับทุกคนในลักษณะทั่วไป มิใช่เป็นการเจาะจงเฉพาะชายสองคน (ตามที่ระบุในอะดีษ) เท่านั้น เนื่องจากการสรุปความของอัลบุคอรีย์บ่งบอกว่านั่นเป็นกรณีเจาะจงเฉพาะชายสองคน ดังสังเกตได้จากคำกล่าวของอิบนุ อุมร์ที่ท้วงติงว่า “เอาออกสิ เพราะการกระทำของเขาเท่านั้นแหละที่จะให้ร่มเงาแก่เขา” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 3/283)

อัลอัลบานีย์อ้างอิงทัศนะข้างต้นว่า “ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า สิ่งที่อัลบุคอรีย์หมายถึงนั่นคือทัศนะที่ถูกต้อง เพราะความเข้าใจของบุรียดะฮ์เป็นหลักฐานมิได้ เนื่องเป็นแค่ความเห็น ซึ่งอะดีษมิได้บ่งบอกเช่นนั้น” (al-Albāniy, 1991: 258)

อิบนุ บาช³ ให้การอธิบายอะดีษข้างต้นในบทนำของหนังสือ “ฟัตห์ อัลบารีย์” ว่า “ทัศนะที่เห็นว่าเรื่องนี้เป็นกรณีเฉพาะคือทัศนะที่ถูกต้อง เนื่องท่านนบี ﷺ ไม่เคยสั่ง

¹ ชื่อเต็มคือบุรียดะฮ์ บิน อัลหุศัยบ บิน अबدิลลาฮ์ จากเผ่าอัลอัสละมีฮ์ มีนามแฝงว่าอับดุลลอฮ์ เป็นเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่ง รับอิสลามช่วงท่านนบี ﷺ อพยพสู่มาดีนะฮ์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.63 (al-‘Asqalāniy, 1907 : 1/418)

² คืออะดีษซึ่งรายงานจากบิน अबباس ความว่า “ท่านนบี ﷺ ได้ผ่านไประหว่างสองหลุมศพ ท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองนี้กำลังถูกทรมาน และสาเหตุของการถูกทรมานนั้นมีเรื่องใหญ่โต หนึ่งในนี้เขาไม่รอบคอบในการปัสสาวะและการชำระล้างปัสสาวะ ส่วนอีกหนึ่งรายนั้น เขาเที่ยววนินทาผู้อื่น” หลังจากนั้นท่านก็เอาก้อนอินทผลัมสอดมาฉีกเป็นสองส่วนแล้วปักลงไปในแต่ละหลุมศพพวกเขา กล่าววว่า โอ้ศาสนทูตของอัลลอฮ์ ท่านทำเช่นนี้เพื่ออะไร ? ท่านตอบว่า “เพื่อว่าทั้งสองจะได้รับการผ่อนเบา (จากการทรมาน) ทรายใดที่ก้านอินทผลัมยังไม่แห้ง(บันทึกโดย al-Bukhariy : 218)

³ ชื่อเต็มคือ अबดุลอะซีซ บิน अबدิลลาฮ์ บิน บาช เกิดที่กรุงริยาฎในปี ค.ศ.1910 (ฮ.ศ.1330) ก่อนที่ท่านต้องสูญเสียการมองเห็นในช่วงอายุได้ 20 ปี ท่านได้ท่องจำอัลกุรอาน และอะดีษไว้อย่างมากมาย เคยดำรงตำแหน่งมากมาย เช่น มุฟตีสูงสุดแห่งสาอุดีอาระเบีย ตั้งแต่ปี ฮ.ศ.1395 ถึงปี ฮ.ศ.1420 และประธานคณะกรรมการการตำรวจเพื่อการวิจัยทางวิชาการและการพัฒนา ท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ 1999 (ฮ.ศ. 1420) ซึ่งนับเป็นอุลมะมาฮ์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในยุคปัจจุบัน (<http://www.saaaid.net/Doat/alharfi/01.htm> สืบค้นเมื่อ 14/08/60)

ใช้ให้ปักกิ่งอินทผลัม นอกจากเฉพาะกรณีนี้ เป็นเพราะท่านทราบว่ายายทั้งสองหรือ
 เจ้าของหลุมสุสานนั้นกำลังถูกทรมาณ แต่ท่านไม่เคยสั่งใช้ให้ทำเช่นเดียวกันนั้นกับ
 หลุมสุสานอื่นๆเลย หากเป็นสุนนะฮ์แล้ว แน่นนอนย่อมต้องทำกับทั้งหมด อีกทั้งมัน
 เคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่และบรรดาเศาะฮาบะฮ์อาวุโสทั้งหลายก็ไม่มีใครกระทำเช่นนั้น
 เพราะหากเป็นเรื่องศาสนาพวกเขาคงกระทำก่อนแล้ว สำหรับกรณีการกระทำของ
 บุรียดะฮ์จริงแล้วเป็นเพียงการวินิจฉัย (อิญญัตฮฺ) เอาเองของเขา ซึ่งการวินิจฉัยมี
 โอกาสผิดหรือถูกได้เสมอ แต่สำหรับกรณีนี้ที่ถูกต้องคือให้ละทิ้งการกระทำเช่นนั้นตั้ง
 ที่กล่าว” (al-‘Asqalāniy, 1959 : 3/283-284)

จากหลักเกณฑ์ข้อนี้บอกว่า คำพูดหรือการกระทำจากเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งหากไม่
 ขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และไม่ขัดแย้งกับสายรายอื่นๆ สิ่งนั้นย่อมอนุญาตให้เห็น
 ต่าง คือจะยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ได้และไม่ถือเป็นบิดอะฮ์ ส่วนการกระทำส่วนตัวของเศาะฮาบะฮ์
 เพียงบางคนที่ขัดแย้งไปจากจุดมุ่งหมายของอัลกุรอานและสุนนะฮ์และขัดแย้งทัศนคติของบรรดา
 เศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นๆ เช่นตัวอย่างการปักกิ่งอินทผลัมบนหลุมสุสานของบุรียดะฮ์ นั้นไม่นับเป็น
 บทบัญญัติทางศาสนาอีกทั้งเป็นการกระทำที่ยอมเข้าข่ายบิดอะฮ์อีกด้วย

หลักเกณฑ์ที่ 5 : ทุกๆ อิบาเดฮ์ที่ได้รับการยืนยันทางศาสนาให้ปฏิบัติในลักษณะ
 เปิดกว้าง (อุมุม) หากนำไปปฏิบัติในลักษณะเจาะจง (มุก็อยยัด) เช่นเจาะจงในแง่ของกาลเวลา
 สถานที่ หรือวิธีการ ทั้งที่ไม่มีหลักฐานใดๆทางศาสนาบ่งบอกไว้ สิ่งนั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์

ในทำนองเดียวกัน ถือว่าทุกๆ อิบาเดฮ์ที่ได้รับการยืนยันในทางศาสนาให้ปฏิบัติใน
 ลักษณะเจาะจงทั้งในแง่ของกาลเวลา สถานที่ หรือวิธีการ แต่หากนำไปปฏิบัติในลักษณะเปิดกว้าง
 หรือเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิมที่ศาสนากำหนดมานั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์ด้วย

อูซามะฮ์¹กล่าวว่า “ไม่ควรเจาะจงเวลาของอิบาดะฮ์ต่างๆ ที่ศาสนามีได้เจาะจง
 เวลามันไว้ เนื่องการทำคามดีทั้งหลายควรเปิดกว้างเป็นอิสระที่สามารถปฏิบัติในช่วงเวลาใดก็ได้
 เพราะเวลาหนึ่งมิได้ประเสริฐไปกว่าอีกเวลาหนึ่ง เว้นแต่ตามที่ศาสนาระบุหรือเจาะจงประเภทไว้
 เท่านั้น” (Abū Shāmah, 1980 : 48)

¹ ชื่อเต็มคือ อับดุลเราะฮ์มาน บินอิสมาอีล มีนามแฝงว่า อูซามะฮ์ เกิดที่ดามัสกัสเมื่อปี ฮ.ศ.596 (ค.ศ.1202) ท่านออกเดินทางไป
 หลายหัวเมือง เช่นบัยตุลมุก็อดดิส มักกะฮ์ มาดีนะฮ์ และหัวเมืองต่างๆทางเหนือเพื่อพบและเรียนรู้จากบรรดาผู้รู้ต่างๆ กระทั่งถูก
 นับเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สุดในด้านประวัติศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ 7 แห่งอิญญะเราะฮ์ มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่น อัลซัยล อะลาอัลเรา
 ฎะฮ์ดัยน์ กิตาบอัลสุลุก และอิบรอฮ์ อัลมะอานีย์ เป็นต้น เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.665 (ค.ศ.1267) (al-Zirikli : 2002 : 3/299)

อัลวันซารีซี¹ กล่าวเช่นกันว่า “อิบาดะฮ์หนึ่งๆจะต้องไม่นำไปอุทิศทำในเวลา หรือสถานที่ใดๆ นอกจากตามที่ถูกบัญญัติไว้เท่านั้น เนื่องจากที่ชนยุคหลังของประชาชาตินี้นำมาจริงแล้วก็ได้ได้เลิกละไปว่าสิ่งที่ชนยุคแรกได้นำมาก่อนเลย แท้จริงความดีทั้งหมดนั้นอยู่ที่การปฏิบัติตามสละฟ ซอลิฮ์ กลุ่มชนที่อัลลอฮ์ทรงเลือกสรรมาเพื่อการนี้ ดังนั้นสิ่งใดที่พวกเขาปฏิบัติมาเราขอปฏิบัติตาม และสิ่งใดที่พวกเขาละทิ้งเราก็กะทิ้งเช่นกัน” (al-Wansharisiy, 1980 : 7/100)

ตามหลักเกณฑ์บอกว่า อิบาดะฮ์ใดๆ ที่ได้รับการยืนยันในทางศาสนาให้ปฏิบัติในลักษณะเปิดกว้าง (อุมุม) คือสามารถปฏิบัติในเวลา สถานที่ วิธีการ หรือจำนวนใดก็ได้ ก็ไม่ควรปฏิบัติในลักษณะที่จำกัด และอิบาดะฮ์ใดๆที่ได้รับการยืนยันให้ปฏิบัติในลักษณะเจาะจง (มุกัยยัด) คือ พึงต้องปฏิบัติในเวลา สถานที่ วิธีการ หรือจำนวนหนึ่งๆที่เป็นการจำเพาะเจาะจงแล้ว หากเปลี่ยนแปลงหรือปฏิบัติเป็นอย่างอื่นย่อมเข้าข่ายเป็นบิตอะฮ์เช่นกัน

หลักเกณฑ์ที่ 6 : รูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ละทิ้ง หรือไม่กระทำ แม้ด้วยเหตุผลแล้วน่าจะกระทำได้ อีกทั้งไม่มีอุปสรรคใดๆ เลยที่ขัดขวาง (มิให้กระทำ) กรณีเช่นนี้ถือว่าการละทิ้ง หรือไม่กระทำให้สิ่งนั้นคือสุนนะฮ์ และการฝ่าฝืนกระทำมันย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

อิบน์ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “อิบาดะฮ์ชนิดใดๆ ก็ตามที่ท่านนบี ﷺ ละทิ้งการปฏิบัติ ย่อมตัดสินอย่างเด็ดขาดได้เลยว่าการปฏิบัติมันเป็นบิตอะฮ์ และหลงผิดแน่นอน และห้ามการใช้หลักการศึกษาในกรณีเช่นนี้ด้วย” (Ibn Taymīyah, 2001: 150)

และอีกคำกล่าวหนึ่งของท่าน คือ “สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ มีอยู่ทั้งในกรณีของการงดเว้น และในกรณีการกระทำเช่นเดียวกัน เช่นท่านสั่งใช้ให้อะซานในกรณีละหมาดอุมมะฮ์ แต่ในกรณีละหมาดอีดทั้งสอง ท่านละหมาดโดยงดเว้นไม่มีทั้งการอิกอมะฮ์ และอะซาน ดังนั้นการงดเว้นหรือไม่อะซานในละหมาดอีดทั้งสองย่อมถือเป็นสุนนะฮ์ด้วย ซึ่งผู้ใดที่ไม่มีสิทธิไปเพิ่มเติมในกรณีนั้นได้ และไม่มีสิทธิเรียกร้องการกระทำเช่นนั้นว่าเป็นบิตอะฮ์หะซะนะฮ์ได้เช่นเดียวกัน เพราะทุกๆ บิตอะฮ์เป็นความหลงผิดนั่นเอง” (Ibn Taymīyah, 1995 : 2/600)

ตามหลักเกณฑ์นี้จึงสรุปได้ว่า รูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆ ที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ งดเว้น หรือไม่เคยกระทำให้เห็นเป็นแบบอย่างเช่นนั้น แม้ด้วยเหตุผลเป็นสิ่งที่น่าจะกระทำได้ อีกทั้งไม่มีอุปสรรคใดๆ มาขัดขวางเลย² กรณีเช่นนี้ถือว่าการงดเว้น หรือไม่กระทำให้สิ่งนั้นคือสุนนะฮ์ที่ถูกต้องแล้ว แต่หากจงใจฝ่าฝืนไปกระทำมันย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

¹ ชื่อเต็มคือ อะฮ์มัด บินยะหฺยา บิน มุฮัมมัด อัลวันซารีซี เกิด ปี ฮ.ศ.834 (ค.ศ.1430) ชาวแอลจีเรีย และเสียชีวิต ปี ฮ.ศ.914 (ค.ศ. 1509) เป็นนักวิชาการที่เชี่ยวชาญหลายแขนง มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่นอัลฟุรุก ฟิมาฮ์ฮาล อัลฟิกฮ์ อี้ฎอห์ ฟิอัลมะฮาลิก และอัลมูอัยร อัลมูอริบ เป็นต้น (Ibid ; al-Zirikliy : 2002 : 1/269)

² ซึ่งแตกต่างกับการละทิ้งในกรณีของการไม่รวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานขึ้นเป็นเล่มสมบูรณ์ หรือการระงับการละหมาดตะรอวีหฺในลักษณะญะมาอะฮ์ในสมัยของท่านนบี ﷺ แม้ทั้งสองกรณีมีเหตุผลอันควรกระทำ แต่เนื่องมีอุปสรรคบางประการที่ขัดขวางมิให้

หลักเกณฑ์ที่ 7 : บิดอะฮ์ หมายถึงทุกๆ การอุตริกรรมในเรื่องศาสนา แม้นเป็นการตีความ หรือทัศนะโดยส่วนตัวของบุคคลใดก็ตาม

อิบน์ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “บิดอะฮ์ คือเรื่องราวทางศาสนาที่อัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติ ดังนั้นหากผู้ใดนำสิ่งหนึ่งๆซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติมายึดถือปฏิบัติเป็นศาสนา สิ่งนั้นย่อมเป็นบิดอะฮ์ แม้นเป็นสิ่งที่มาจากการตีความก็ตาม” (Ibn Taymīyah,1988 : 1/42)

และในอีกคำกล่าวหนึ่งคือ “การยึดถือสิ่งใดๆที่อัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติประหนึ่งเป็น “มันดูบ” หรือเป็น “วาญิบ” เพื่อนำสู่การเข้าใกล้ (เป็นอิบาดะฮ์) ต่ออัลลอฮ์ ทั้งโดยคำพูด หรือการกระทำก็ตาม ย่อมเท่ากับเป็นการบัญญัติศาสนาขึ้นมาเองโดยมิได้รับฉันทานุมัติจากอัลลอฮ์” (Ibn Taymīyah,1995 : 2/582-583)

อัลอัลบานีย้อธิบายกรณีนี้ว่า “บิดอะฮ์ที่ถูกระบุว่าเป็นสิ่งที่หลงผิดในทางศาสนา หมายถึงคำพูด การกระทำ หรือความเชื่อที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ แม้นเกิดจากการวินิจฉัย (อิญญัตฮาด) ก็ตาม” (al-Ālbāniy,1991: 306)

ตามหลักเกณฑ์นี้สรุปได้ว่า การอุตริกรรมบางประการในเรื่องศาสนา ที่เกิดจากกรณีการวินิจฉัย (อิญญัตฮาด) ของผู้รู้ หากหลักฐานที่นำมาใช้อ้างอิงนั้น อาจมองได้สายงม (เช่นเป็นหลักฐานที่บรรดานักวิชาการเห็นต่างกัน และมีอาจชี้ชัดได้) กรณีเช่นนี้ย่อมมีอาจเรียกรุตริกรรมนั้นว่า เป็นบิดอะฮ์ ส่วนการอุตริกรรมในเรื่องศาสนา ที่เกิดการวินิจฉัย (อิญญัตฮาด) โดยเขลาต่อหลักฐานที่ถูกต้อง หรืออ้างอิงฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง เช่นฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษฎะอ์ฟอย่างชัดเจนมาเป็นหลักฐานแล้ว สิ่งนั้นย่อมเรียกได้ว่าเป็นบิดอะฮ์

หลักเกณฑ์ที่ 8 : บิดอะฮ์เป็นการเจตนาเพื่อเข้าใกล้ (หรืออิบาดะฮ์) ต่ออัลลอฮ์ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทั้งด้วยการกระทำ หรือการละทิ้ง

จากการให้นิยามของอัซฮาฎิบีย์ที่ว่า “บิดอะฮ์หมายถึงแนวทางหนึ่งๆ ในเรื่องศาสนา ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเป็นการเลียนแบบบทบัญญัติ” (al-Shātibiy,2000 : 1/43)

คำว่า “เป็นการเลียนแบบบทบัญญัติ” หมายถึงเป็นการเลียนแบบหรือปลอมแปลงแนวทางบางอย่างขึ้นมาทำให้ดูเหมือนหรือคล้ายคลึงกับแนวทางศาสนาที่ถูกต้อง หากมิเป็นการเลียนแบบในเรื่องทางศาสนาแล้วย่อมไม่ถือเป็นบิดอะฮ์ เนื่องจากเป็นเพียงเรื่องการปฏิบัติทางจารีตประเพณีเท่านั้น

สามารถกระทำได้ คือเนื่องเป็นช่วงเวลาที่ยังบุคคลและเวลาไม่เอื้อให้สามารถรวบรวมอัครุอาณได้ หรือเนื่องเกรงว่าจะทำให้เกิดเข้าใจผิดว่าการละหมาดระอ์วีนั้นเป็นฟรัฎ (ผู้วิจัย)

และคำว่า “เจตนาทำเพื่อเป็นการเข้าใกล้อัลลอฮ์” หมายถึงการตัดสินใจการงานหนึ่งๆ ที่ถูกอุทิศขึ้นโดยผนวกทำเป็นมันดุบ วาญิบ มักรูฮ์ หรือฮะรอมก็ตาม ซึ่งทั้งสิ่งทีกระทำหรือไม่กระทำ หากเป็นการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์โดยไม่มีหลักฐานใดๆรับรองแล้ว ทั้งหมดล้วนเป็นบิตอะฮ์ได้ทั้งสิ้น

ตามหลักเกณฑ์นี้สรุปได้ว่า การกำหนดสิ่งใดๆ ก็ตามที่ไม่ได้อยู่เดิมในบทบัญญัติของ ศาสนาขึ้นมา แต่อุปโลกน์การกระทำ หรือไม่กระทำสิ่งนั้นขึ้นมาว่าเป็นอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ประการ เช่นนั้นย่อมอยู่ในความหมายของบิตอะฮ์ที่หลงผิดเช่นกัน

หลักเกณฑ์ที่ 9 : ทุกๆการอิบาดะฮ์ หรือมุอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) ที่ถูก ปฏิบัติโดยเจตนาเพื่อเป็นการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์แต่รูปแบบที่ไม่มีในศาสนบัญญัติ สิ่งนั้นย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

บิตอะฮ์ย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับอิบาดะฮ์ มุอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือบิตอะฮ์ในเรื่องอิบาดะฮ์ ส่วนในเรื่องมุอามะลาตจะเกิดบิตอะฮ์ได้ก็ ต่อเมื่อมีความเกี่ยวข้องกับตะอับุด คือเป็นบทบัญญัติที่ผูกพันกับคำสั่งใช้ต่างๆ สำหรับในเรื่อง อาดาต (ประเพณี) หากเมื่อใดถูกเชื่อมโยงกับข้อกำหนดต่างๆทางศาสนา และเจตนากระทำสิ่งนั้นๆ เพื่อเป็นการเข้าใกล้ (ตะอับุด)ต่ออัลลอฮ์แล้ว ก็ย่อมกลายเป็นบิตอะฮ์ได้เช่นกัน (al-Ghāmidī,1991 : 1/303-305)

อัสซาฎิบี กล่าวว่ “สำหรับเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวกับประเพณี (อาดาต)ในแง่ของ ความเป็นประเพณีล้วนๆแล้วย่อมไม่มีบิตอะฮ์ แต่หากนำไปเชื่อมโยงกับเรื่องตะอับุด หรือวางไว้ใน ตำแหน่งของตะอับุด เมื่อนั้นย่อมเกิดเป็นบิตอะฮ์ได้” (al-Shātibī,2000 : 2/461)

นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า “บิตอะฮ์เกิดขึ้นในเรื่องราวเกี่ยวกับอาดาตได้ก็ต่อเมื่อมี ความเชื่อมโยงกับความหมายของตะอับุด กล่าวคือมิได้เป็นบิตอะฮ์ในแง่ของความเป็นประเพณี แต่ อาจเป็นบิตอะฮ์ได้ในแง่ของสิ่งที่ศาสนบัญญัติไว้ หากปฏิบัติในลักษณะที่ขัดแย้งไปจากที่บัญญัติ อีก ทั้งอ้างว่าเป็นเรื่องศาสนาที่ใช้เพื่อการตะอับุดต่ออัลลอฮ์ ซึ่งในแง่นี้ต่างหากที่เป็นบิตอะฮ์” (al-Adawī,1985 : 37-38)

สรุปตามหลักเกณฑ์นี้ได้ว่า บิตอะฮ์ส่วนใหญ่และที่เห็นได้ชัดเจนคือบิตอะฮ์ใน เรื่องราวเกี่ยวกับอิบาดะฮ์ ส่วนในเรื่องราวอื่นๆที่เกี่ยวกับมุอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) ล้วนๆ ย่อมไม่ถือเป็นบิตอะฮ์ ยกเว้นหากนำปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับเรื่องตะอับุด หรือวางไว้ในตำแหน่งของ ตะอับุดก็ย่อมกลายเป็นบิตอะฮ์ได้เช่นกัน

2.2.2.2 การแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นบิตอะฮ์ที่ดีและบิตอะฮ์ที่เลวและข้อห้ก้างของบรรดา อุละมาฮ์

เนื่องในทัศนะของบรรดาอุละมาฮ์บางกลุ่ม บิตอะฮ์ หมายถึงเพียงสิ่งที่ไม่ปรากฏ อยู่ในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และไม่มีอยู่ในสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ~~ﷺ~~ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่

ดีหรือไม่ดีก็ตาม¹ ด้วยนิยามหรือทัศนคตินี้ จึงเกิดการแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นบิตอะฮ์หะสะนะฮ์ และ บิตอะฮ์สัยยิอะฮ์² ซึ่งมีบรรดาอุละมาอ์กลุ่มหนึ่งยึดถือตามทัศนคติ³ เหตุผลของการแบ่งเช่นนี้อธิบายได้ต่อไปนี้ คือ

(1) อ้างมาจากคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในอะดิษซึ่งรายงานจากญะรียร์ บิน อับดิลลาฮ์ อัลบัญญีลีย์ ที่ระบุว่า :

((مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِنْ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِنْ عَمَلٍ مِثْلُ وَزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ))
(أخرجه مسلم، 1991 : 1017)

ความว่า “ผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมาในอิสลามซึ่งหนทางที่ดี แน่นนอน เขาจะได้รับผลบุญและได้รับผลบุญของผู้ที่ได้ปฏิบัติตามหลังจากเขาได้ (เสียชีวิตไปแล้ว) โดยไม่มีสิ่งบกพร่องลงเลย จากผลบุญของพวกเขา และผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมา ในอิสลามซึ่งหนทางที่เลว แน่นนอน บาปของมันก็ตกบนเขา และบาปของผู้ที่ปฏิบัติตามมัน หลังจากเขา (เสียชีวิตไปแล้วก็ตกบนเขา) โดยไม่มีสิ่งใดบกพร่องลงเลย จากบรรดาบาปของพวกเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1017)

โดยอธิบายว่าอะดิษนี้เป็นที่ยอมรับถึงความชอบธรรมของบิตอะฮ์หะสะนะฮ์” เนื่องคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ที่ว่า “ ผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมา ในอิสลามซึ่งหนทางที่ดี ” เท่ากับเป็นการอนุญาตให้สามารถอุทริสิ่งหนึ่งๆขึ้นมาแม้ไม่ตรงกับหลักการแต่เดิมของศาสนาหากเป็นสิ่งที่ดี ซ้ำยังมีผลบุญได้แก่ผู้ที่อุทริ รวมทั้งผู้ปฏิบัติตามนั้นด้วย ตราบใดที่ไม่เป็นสิ่งที่อันตรายแก่ผู้คน (al-Sharaniy, 2003 : 2/44) เหตุนี้ผู้ที่การอุทริสิ่งใดๆ ก็ตามที่เห็นว่าดีแล้วกำหนดเอาไปใช้ปฏิบัติเป็นอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ เขาย่อมเป็นคนดี และพึงได้รับการตอบแทน ซึ่งขัดแย้งกับทัศนคติของบรรดาอุละมาอ์อีกกลุ่มหนึ่งที่เข้มแข็งกว่าซึ่งเห็นว่าไม่อนุญาตให้อุทริบิตอะฮ์ใดๆขึ้นมาในทางศาสนาโดยเด็ดขาด ซึ่งผู้ที่สนับสนุนทัศนคติคืออิมามมาลิก, อัลบัยฮะกี, อัลญุรญูซีย, อิบน์ ตัยมียะฮ์, อัลซุรกีซีย, อิบน์ เราะญับ, อัลซุมะนีย อัลหะนะฟี และอัซซาญญีบี ดั่งมีการอธิบายว่า “ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “ผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมา” ในอะดิษมิได้หมายถึงยอมรับต่อการอุทริ แต่หมายถึงการทำตามในสิ่งที่

¹ เนื่องเห็นว่า บิตอะฮ์ หมายถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ และเป็นสิ่งที่พินาดำหนินในทางศาสนา ซึ่งถูกอุทริขึ้นมาใหม่ไร้หลักมูลฐาน (อุศูล) ใดๆในทางศาสนารองรับ (ดู al-Shatibiy, 1992 :1/37)

² รวมทั้งแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นทุกมทั้งห้า คือ วาญิบ, มันดูบ, มุบาห์, มักรูห์ และมุหรัรอม เป็นต้น

³ เช่น อัลอิซฮ์ บิน อับดิลลาม, อิบน์ อัลญาซีย, อูซามะฮ์, อัลมุก็อดดีลีย, อัลนะวะวี, อัลอัยนีย, บิน อัลอะซีร, อัลเกาะรอฟี, อิบน์ สะญัวร์, อัลซุญญีย (ในทัศนคติหนึ่ง) และอัลฆะฆาลี

ถูกต้อง หรือสอดคล้องกับสุนนะฮ์นบี ﷺ (al-Shāṭibiy,2000 : 1/304) เพราะหากวิเคราะห์เนื้อหา ตั้งแต่ต้นของอะดิษ ทั้งหมดได้กล่าวถึงเรื่องของการบริจาคทานตามหลักศาสนา ดังระบุในอะดิษซึ่ง รายงานจากญะรียร์ บิน อับดุลลาฮ์ คือ

((كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ فِي صَدْرِ النَّهَارِ، قَالَ: فَجَاءَ قَوْمٌ خُفَاةٌ غُرَاةٌ مُجْتَابِي النَّمَارِ وَالْعَبَاءِ مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ عَامَتِهِمْ مِنْ مُضِرِّ فَتَمَعِرَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ (أي: تغير) لما رأى بهم من الفاقة، فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ فَأَمَرَ بِإِلَاقَةِ فَأَدَّانَ وَأَقَامَ فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا)) والآية التي في الحشر: ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ)) تَصَدَّقَ رَجُلٌ مِنْ مِنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمِهِ مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صَاعِ بُرِّهِ مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ حَتَّى قَالَ: وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِبَصْرَةٍ كَادَتْ كَفُّهُ تَعْجِزُ عَنْهَا قَالَ: ثُمَّ تَتَابَعِ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمِينَ مِنْ طَعَامِ وَثِيَابٍ حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ يَتَهَلَّلُ كَأَنَّهُ مَذْهَبُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِعَدْوِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1017)

ความว่า “ (ครั้งหนึ่ง) เราได้อยู่กับท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ในช่วงแรกของ กลางวัน เขากล่าว (ต่อไป) ว่า ได้มีชนกลุ่มหนึ่งเปลือยเท้า ฝุ่นน้อยหม่นน้อย สวมเสื้อหนังเสื่อ และผ้าโผก สะพายดาบ คนส่วนใหญ่มาจาก (เผ่า) มุฎ็อร แล้วสีหน้าท่านก็เปลี่ยน (เป็นเศร้า) เพราะเห็นความยากจนข้นแค้นที่เกิดกับ พวกเขา แล้วท่านก็กลับเข้าไป จากนั้นท่านก็ออกมา (อีกครั้ง) แล้วสั่งให้ บิลาลอาซาน และอีกอมะฮ์ แล้วก็ละหมาด จากนั้นท่านก็กล่าวโอวาทว่า "มนุษย์เอ๋ย จงสำรวมตนต่อพระผู้อภิบาลของ สู่เจ้า ผู้ได้ทรงบังเกิดสุเจ้า จากชีวิตเดียว และได้ทรงบังเกิดจากมัน ซึ่งคู่ครองของมัน และได้ทรงแพร่ จากทั้งสองซึ่งผู้ชาย และผู้หญิงมากมาย ทางเครือญาติ แท้จริง อัลลอฮ์เป็นผู้ ทรงเฝ้าดูสุเจ้าเสมอ" และอายะห์ที่อยู่ในสุเราะฮ์อัลฮัจร์ (ความว่า) "บรรดาผู้ ศรัทธาเอ๋ย จงสำรวมตนต่ออัลลอฮ์ และชีวิตหนึ่งจง (พิจารณา) ดู ถึงสิ่งที่

พวกเขาได้ทำลวงไว้สำหรับพวกรุ่นนี้และจงสำรวมตนต่ออัลลอฮ์ แท้จริง อัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงตระหนักถึงที่ผู้เจ้ากระทำ" คนหนึ่ง (ขอให้) บริจาคจากทองดีนารของเขา จากเงินดิรฮัมของเขา จากเสื้อผ้าของเขา จากข้าวสาลี 1 ซอ จาก อินทผลัม 1 ซอ กระทั่งท่านกล่าวว่า และแม้เพียงอินทผลัมซีกเดียว เขากล่าวต่อไปว่า แล้วได้มีชายคนหนึ่งจากชาวอันศอรมาพร้อมกับถุงที่มีมือแทบยกไม่ไหว (ที่จริงก็ไม่ไหนักนั้นแหละ) เขากล่าวต่อไปว่า หลังจากนั้นคนอื่นๆ พวกกันทำตามจนกระทั่งฉันเห็นเป็นกองพะเนินสองกอง กองอาหารและกองเสื้อผ้า ฉันเห็นใบหน้าของท่านปลาบปลื้มดูจว่ามันเคลือบด้วยทอง แล้วท่านเราะสุลุลลอฮ์ได้กล่าวว่า “ผู้ใดทำแบบอย่างที่ดีในอิสลาม เขาย่อมได้รับผลบุญของเขา และของผู้ที่ทำมันภายหลังเขา โดยที่ผลบุญของพวกเขาเหล่านั้นมิได้พร้อมลงแต่ประการใด และผู้ใดทำแบบอย่างที่ไม่ดีในอิสลาม เขาย่อมได้รับบาปของเขา และบาปของคนที่ทำมันภายหลังเขา โดยที่บาปของพวกเขาเหล่านั้นมิได้พร้อมลงแต่ประการใด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1017)

คำว่า **مَنْ سَنَّ مِنْهُ** พึงหมายถึง “ผู้ใดที่ได้ปฏิบัติ หรือฟื้นฟูแบบอย่างหนึ่งๆ ขึ้น” มากกว่าหมายถึง “ผู้ใดที่ได้อุตริแบบอย่างหนึ่งๆ ขึ้น” เพราะเนื้อหาสำคัญของฮะดีษนี้หมายถึงแบบอย่างเกี่ยวกับการบริจาคทาน (เศาะตะเคาะฮ์) ที่ถูกต้องซึ่งมีอยู่แล้วจากแนวทางการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ไม่ใช่แบบอย่างที่ไม่พึงถูกอุตริขึ้นมาเองในภายหลังโดยผู้ใด (Ibn al-Uthaimin, 2004 : 311-312) และเป็นไปไม่ได้ที่คำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ข้างต้นนั้นจะหมายถึงเป็นการเห็นชอบ หรืออนุญาตให้เกิดการอุตริขึ้นในเรื่องศาสนาที่ไม่มีแบบอย่างเช่นนั้นจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซ้ำยังขัดแย้งกับคำสอนโดยตรงของท่านอีกด้วย ฉะนั้นการแปลว่า “ผู้ใดอุตริแบบอย่างหนึ่งๆ ขึ้น” เพื่อยอมรับ “บิดอะฮ์หะสะนะฮ์” หากในกรณีอันเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติศาสนา เช่น อะกีดะฮ์ หรืออิบาดะฮ์แล้วย่อมไม่ถูกต้อง แม้นทัศนะโดยส่วนตัวจะเห็นว่าสิ่งนั้นน่าจะมีประโยชน์ก็ตาม ซึ่งแตกต่างกับกรณีเรื่องกิจกรรมทางโลก หรือมุอามะลาตที่หลักมูลฐานเดิม (อุศูล) ของมันหากเป็นสิ่งที่ไม่เกิดโทษใดๆ ก็เป็นที่อนุญาต¹ ดังปรากฏคำสอนที่ระบุงการห้ามเอาไว้อย่างชัดเจนทั้งจากอัลกุรอาน ฮะดีษ และทัศนะของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ หรือชาวสะลัฟทั้งหลายนั่นเอง เช่นในฮะดีษที่ว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم، 1991 : 1718)

¹ ดังหลักเกณฑ์ที่ว่า “หลักมูลฐานเดิม (อุศูล) ในเรื่องอะดาต (กิจกรรมปกติทางโลก) คือการอนุญาต และอนุโลม(al-Shatibi, 1997 : 2/396)

ความว่า “ผู้ใดประดิษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งในกิจการศาสนาของเรา ซึ่งเราไม่ได้สั่ง ดังนั้น สิ่งนั้นจะถูกผลักไส (ไม่ถูกตอบรับ)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 2697, Muslim,1991 : 1718)

ซึ่งในความหมายของบทอะดิษนี้มีตัวบ่งชี้สำคัญ 2 ประการ คือ การปฏิบัติเป็นการภักดี (ตะอับบุค) ต่ออัลลอฮ์นั้นต้องเป็นไปตามข้อบัญญัติ ส่วนการปฏิบัติเป็นการภักดี (ตะอับบุค) ต่ออัลลอฮ์ที่มีได้เป็นไปตามบทบัญญัติ ย่อมเป็นสิ่งโหมชะ และไม่ถูกยอมรับนั่นเอง

(2) อ้างมาจากคำกล่าวของอุมัร บิน อัลค็อฎฏอบ ในอะดิษซึ่งรายงานจาก अबدुरเราะฮ์มาน บิน अबديلกอรีย ที่ระบุว่า :

((خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ ، فَقَالَ عُمَرُ : "إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ ، لَكَانَ أَمْثَلُ لِيَوْمِ عَزْمٍ ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ قَارِيَّهُمْ ، قَالَ عُمَرُ : "نِعْمَ الْمُبْدَعَةُ هَذِهِ. وَالَّتِي يَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يُقِيمُونَ يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ وَكَانَ النَّاسُ يُقِيمُونَ أَوْلَاهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 1906)

ความว่า “ฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอุมัร บิน อัลค็อฎฏอบ ในคืนหนึ่งของรอมฎอนเพื่อเดินทางไปยังมัสยิด เมื่อไปถึงก็พบว่าบรรดาผู้คนต่างแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆกระจัดกระจาย บ้างก็ละหมาดอยู่คนเดียว และบางคนก็นำละหมาดแก่กลุ่มคนราว 10 คน เมื่อเห็นเช่นนั้นท่านอุมัรจึงกล่าวขึ้นว่า “ฉันคิดว่าหากฉันได้รวมพวกเขาเหล่านั้นให้ละหมาดตามคนอ่านนำละหมาดสักคนหนึ่งน่าจะเป็นการดีกว่า” ครั้นเมื่อตั้งใจเช่นนั้นแล้ว ท่านก็ได้รวมพวกเขาทั้งหมดให้ (ละหมาด) ตามท่านอูบัย บิน กะอับ และในคืนต่อมาฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอีก และเห็นบรรดาผู้คนต่างละหมาดรวมกันโดยตามคนอ่าน (อิมาม)คนเดียวกัน ท่านอุมัรเห็นแล้วจึงกล่าวด้วยความพอใจว่า “ช่างเป็นเป็นบิตอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 1906)

บรรดาอุละมาฮ์สายสลัฟทั้งหลายได้แสดงทัศนะต่อคำกล่าวของท่านอุมัรที่ว่า “ช่างเป็นเป็นบิตอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้” นั้นท่านอุมัรหมายถึง “บิตอะฮ์” ในทางภาษาซึ่งหมายถึง สิ่งใหม่หรือรูปแบบใหม่ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยกว่าเดิม หากใช้แสดงถึงการเห็นชอบกับการอุตริสิ่งใหม่ขึ้นมาในทางศาสนาแต่อย่างไร (Ibn al-‘Uthaimīn, 1992 : 1/171) เพราะการอุตริสิ่งใหม่ (หรือบิตอะฮ์

จริงๆ) ในทางศาสนา หรือสิ่งที่ไม่มีมูลฐาน (อสุล) ใดๆ ทางศาสนารองรับนั้นจะนำมาเป็นเรื่องศาสนา มิได้เด็ดขาด แต่การละหมาด (ตะรอวีห์) รวมกันเป็นกลุ่ม (ญะมาอะฮ์) ตามที่ท่านอุมร์นำมาจัดระเบียบใหม่นี้เป็นสิ่งที่ไม่มีมูลฐาน (อสุล) ในศาสนา คือปฏิบัติโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มาก่อนหน้าแล้ว เพียงท่านหยุดไปช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องสาเหตุเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดในหมู่เศาะฮาบะฮ์ว่าเป็นฟิรฎูเท่านั้น การแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นบิตอะฮ์ที่ดี (หะสะนะฮ์) และบิตอะฮ์ที่ไม่ดี (สัยยิอะฮ์) ตามข้อกล่าวอ้างโดยหลักฐานข้างต้น จึงเป็นการแบ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นที่ยอมรับของชาวสลัฟซอลิฮ์ ทั้งยุคของเศาะฮาบะฮ์ ตาบิอินและยุคจากนั้น เนื่องขัดแย้งกับใจความตัวบทชะรีฮ์เศาะฮิฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ระบุอย่างชัดเจนอย่างมีอรรถาธิบายเป็นอย่างอื่นไปได้ ที่ว่า

((وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُخَدَّاتٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “และพวกเจ้าจงระวังสิ่งใหม่ในศาสนา เพราะว่าทุกๆ บิตอะฮ์นั้นคือ ความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

เป็นการตำหนิการทำบิตอะฮ์อันขัดกับบทบัญญัติทางศาสนาทุกรูปแบบโดยไม่มียกเว้น เพราะทุกๆ บิตอะฮ์ในทางศาสนา ย่อมมิใช่สังสรรค์หรือสิ่งดีงามใดๆ เพียงแต่เป็นความหลงผิด

(3) อ้างมาจากคำกล่าวของอัลดุลลอฮ์ บิน มัสอูด ที่ระบุว่า :

((فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ))

((سَيِّئًا))

(أخرجه أحمد، 1977 : 3418)

ความว่า “สิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าดี สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดี ณ อัลลอฮ์ และสิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าชั่ว สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งชั่ว ณ อัลลอฮ์เช่นกัน”

(บันทึกโดย Ḥmad, 1977 : 3418)²

อชชาฎิبي อธิบายชี้แจงว่า “หมายถึงการเห็นดีหรือเห็นชอบร่วมกัน (อิญญุม่า) ของบรรดาอุละมาอ์มุสลิมในการวินิจฉัยประเด็นปัญหาหนึ่งๆ ซึ่งดังกล่าวย่อมถือเป็นกฎเกณฑ์โดยชอบประการหนึ่งทางศาสนาอยู่แล้ว” (al-Shāṭibiy, 2000: 3/94) หากใช่เป็นการเห็นชอบของเฉพาะคน

¹ สะดิษสำนวนคล้ายคลึงกันนี้บันทึกในหลายตำราอะดิษ (เช่น ดู al-Tirmidhiy, 1983 : 2676) อิบนุ ตัยมียะฮ์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮิฮ์ (Ibn Taimiyah, 1990 : 2/83)

² รับรองเป็นอะดิษสะสันโดยอัลอัลบานีย (al-Albāniy, 1984 : 530)

บางกลุ่มแต่อย่างไร เพราะหากพิจารณาถึงตัวบททั้งหมดของอะดิษเดียวกันนี้จะปรากฏดังนี้ คือ รายงานจาก अबดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูดกล่าวว่า :

((إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ ، فَأَبْتَعَتْهُ بِرِسَالَتِهِ ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ ، فَجَعَلَهُمْ وَرِزَاءَ نَبِيِّهِ ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا ، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا ، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ))

(أخرجه أحمد، 1977 : 3418)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงมองหัวใจของปวงบ่าวทั้งหลายแล้วพบว่าหัวใจของมุฮัมมัด ﷺ นั้นประเสริฐที่สุดในบรรดาหัวใจทั้งหลาย พระองค์จึงทรงเลือกสรรคัมภีร์เพื่อพระองค์เอง และทรงให้ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสนทูตของพระองค์ ต่อมาพระองค์ได้ทรงมองไปยังบรรดาหัวใจของปวงบ่าวทั้งหลายหลังจากหัวใจของมุฮัมมัด แล้วทรงพบว่าหัวใจของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านเป็นหัวใจที่ประเสริฐที่สุดของปวงบ่าวทั้งหลาย พระองค์จึงทรงทำให้พวกเขา นั้นได้เป็นบรรดาผู้ช่วยเหลืออนบีของพระองค์ที่ทำหน้าที่ต่อสู้เพื่อศาสนาของพระองค์ ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าดี สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดี ณ อัลลอฮ์ และสิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าชั่ว สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งชั่ว ณ อัลลอฮ์เช่นกัน”

(บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 3418)¹

ซึ่งจากการวิเคราะห์จากสำนวนตัวบทโดยตลอดของอะดิษ ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งที่อิบน์ มัสอูดกล่าวถึงว่า “สิ่งที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าดี” ในที่นี้หมายถึง “การเห็นพ้องต้องกัน หรือมติเอกฉันท์ของมุสลิมทั้งหลาย” อันถือเป็นหลักมูลฐาน (อฺศูล) หนึ่งทางศาสนานั้นเอง ส่วนการอุทริสิ่งหนึ่งๆขึ้นมาในศาสนาโดยทัศนะเห็นดีเห็นชอบของเฉพาะคนบางกลุ่มนั้น ย่อมไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆทางศาสนารับรองเลยว่าเป็นความเห็นชอบด้วยของอัลลอฮ์ หรือของมวลมุสลิมทั้งหลาย หากแต่เป็นการอุทริกรรมหรือบิดอะฮ์ที่น่าชิงชังมากกว่า

เกี่ยวกับอะดิษดังกล่าวจึงสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ก. อะดิษดังกล่าวรายงานจากอิบน์ มัสอูดซึ่งเป็นเพียงอะดิษเมากูฟ ย่อมไม่สามารถอ้างเป็นหลักฐานได้เนื่องมามีใจความที่ขัดแย้งกับคำกล่าวโดยตรงของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คืออะดิษที่ว่า

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นอะดิษอะสัน (al-Albāniy, 1991 : 2/17)

((فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “เพราะว่าทุกการอุตริ (บิดอะฮ์) คือความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

อะดิษดังกล่าวมิใช่หลักฐานที่ระบุถึงความชอบธรรมของการอุตริกรรมในทางศาสนาของบุคคลหนึ่งกลุ่มใดตามที่กล่าวอ้าง แต่เป็นหลักฐานที่เห็นชอบต่อผลจากมติเอกฉันท์ (อิญมาอ์) ของมุสลิมทั้งหลายต่อกิจการสำคัญหนึ่งๆ อาทิเช่น มติเอกฉันท์ของเศาะฮาบะฮ์ทั้งหลายต่อการเลือกสรรคอบูบักร์ อัลคิตติบขึ้นมาเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ เป็นต้น

(4) อ้างอิงการอุตริรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของบรรดาเศาะฮาบะฮ์บางท่าน อาทิเช่น

- ก. การละหมาดสุนัตหลังทุกๆ การอาบน้ำละหมาดของบิลาล อิบน์เราะบะฮ์²
- ข. การอ่านสุเราะฮ์อัลอิคลาซหลังจากอ่านอัฟาติหะฮ์เป็นประจำในทุกๆ ร็อกออะฮ์ของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่ง³
- ค. การเจาะจงอ่านเพียงสุเราะฮ์เดียวเป็นประจำในทุกๆ ร็อกออะฮ์ของเศาะฮาบะฮ์บางคน⁴
- ง. การอ่าน الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ เป็นดุอาอ์อิฟติตาฮีในละหมาดของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน¹

¹ อะดิษสำนวนคล้ายคลึงกันนี้บันทึกในหลายตำราอะดิษ (เช่น ดู al-Tirmidhiy, 1983 : 2676) อิบน์ ดัยมียะฮ์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮียะฮ์ (Ibn Taimiyah, 1990 : 2/83)

² จากตัวบทอะดิษรายงานจากอบูซุร็อยเราะฮ์ ได้เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามบิลาล ความว่า : “โอ้บิลาลเอ๋ย ท่านจงบอกฉันถึงการทำงานที่ท่านหวังมากที่สุดกับมันที่ท่านได้ปฏิบัติมา แท้จริงฉันได้ยินเสียงร้องเท้าสองข้างของท่านเคลื่อนไหวอยู่เบื้องหน้าฉันในสวนสวรรค์ บิลาลตอบว่า ฉันไม่ได้ปฏิบัติการทำงานใดเลย ยี่ฉันหวังมากที่สุดนอกจาก ว่าฉันจะเคยไม่อาบน้ำละหมาดในระยะเวลาไหนก็ตามทั้งกลางวัน และกลางคืน เว้นแต่ฉันจะต้องละหมาดด้วย น้ำละหมาดนั้นเท่าที่ถูุกกำหนดให้ฉันสามารถละหมาดได้” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 1149, Muslim, 1991 : 6478)

³ จากตัวบทอะดิษรายงานจากอนัส บิน มาลิก   ได้เล่า ความว่า “ได้มีชายคนหนึ่ง (คือท่าน กัลซุม บิน ฮาดีม) ผู้เป็นชาวอันซอร์ ซึ่งท่านเองได้ทำหน้าที่เป็นอีม่าน้ำละหมาดที่มีสยิดกุบวา . และทุกๆ ครั้งที่ท่านอ่านสุเราะฮ์ (หลังจากฟาติฮะฮ์) ท่านจะเริ่มด้วย สุเราะฮ์อัลอิคลาซ (กุลฮุวัลลอฮฺ) จนกระทั่งจบ จากนั้นจึงอ่านสุเราะฮ์อื่นๆ ควบอีกที และท่านก็ได้กระทำการอย่างนี้อยู่เสมอในทุกๆ ร็อกออะฮ์” (บันทึกโดย al-Tirmidhiy : 2901)

⁴ จากตัวบทอะดิษรายงานจากนางอาอิชะฮ์ได้กล่าวความว่า “แท้จริงได้แต่งตั้งชายผู้หนึ่งในกองทหารสอดแนม ซึ่งเขามักอ่าน (เป็นอม่าม) แก่บรรดาสหายของเขาในการละหมาดของเขาโดยสิ้นคิดด้วยการอ่านสุเราะฮ์ “กุลฮุวัลลอฮฺ” (ทุกครั้งไป) ครั้นเมื่อเดินทางกลับพวกเขาได้เอ่ยเรื่องนั้นแก่ท่านนบี ﷺ แล้วท่านได้กล่าวว่า “พวกท่านจงถามเขาสี เหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?” พวกเขาได้ถามและได้คำตอบว่า “เนื่องมันเป็นคุณลักษณะของพระผู้ทรงเมตตา และฉันรักจะอ่านมัน” ท่านนบี ﷺ จึงกล่าวว่า “พวกท่านจงบอกเขาด้วยว่า แท้จริงอัลลอฮ์ก็ทรงรักเขาเช่นกัน” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 7375, Muslim, 1991 : 813)

จ. การอ่าน **اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا** เป็นดุอาอ์อิฟติตาห์ในละหมาดของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน²

ฉ. การอ่าน **رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** ขณะเงยขึ้นจากท่ารูกูอ์ของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน³

ตัวอย่างถ้อยคำในละหมาดที่ถูกกล่าวขึ้นมาเองโดยเศาะฮาบะฮ์บางท่าน ตามโอกาสต่างๆตั้งข้างต้นนั้นได้ถูกนำไปอ้างอิงโดยบุคคลบางกลุ่มเพื่อสนับสนุนความชอบธรรมเกี่ยวกับ “บิตอะฮ์หะสะนะฮ์” แม้กระทั่งอิบนุ ฮะญัวร์ก็อธิบายในเรื่องดังกล่าวว่า “เป็นหลักฐานว่าอนุญาตให้กล่าวถ้อยคำต่างๆในละหมาดนอกจากดุอาอ์ที่มะอ์ซูร トラบไตที่ไม่ขัดแย้งดุอาอ์มะอ์ซูรนั้น” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 2/371)

สำหรับคำตอบในประเด็นฮะดีษข้างต้น สามารถวิเคราะห์เป็น 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 วิเคราะห์จากการอธิบายของอิบนุ บาซที่พาดพิงถึงคำกล่าวของอิบนุ ฮะญัวร์ อัลอัศเกาะลานีย์ ในบทนำของตำราฟิตฮุลอัลบารีย์” ซึ่งน่าจะเป็นคำตอบในประเด็นข้างต้นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือคำกล่าวที่ว่า “ทศวรรษนี้มีข้อสังเกต คือหากผู้อธิบาย (หมายถึงอิบนุ ฮะญัวร์) ได้จำเพาะว่าเป็นยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ไว้ด้วยก็จะเป็นการดียิ่ง เนื่องจากยุคสมัยดังกล่าวย่อมมีอายุอมรับสิ่งมดเท็จใดๆ ได้ อันแตกต่างจากยุคสมัยหลังจากท่านนบี ﷺ เสียชีวิตไปแล้ว เพราะกระบวนการลงวะฮีย์ได้สิ้นสุดลงแล้ว และบทบัญญัติศาสนาก็ได้สมบูรณ์แล้ว ดังนั้นจึงไม่อนุญาตให้มีการเพิ่มสิ่งใดๆ ขึ้นอีกในเรื่องอิบาดะฮ์ トラบไตที่ไม่มีในบทบัญญัติศาสนา” (al-‘Asqalāniy,2000 : 2/371)

ประการที่ 2 บรรดาเศาะฮาบะฮ์ต่างก็เป็นปฤชนธรรมดามีผู้ใช้ผู้ไร้ความผิดพลาด (หรือมะอ์ศุม) ฉะนั้นการวินิจฉัย (อิญญติฮาด) ของพวกเขา่อมมีโอกาสทั้งถูกหรือผิดก็ได้เสมอ ดังเช่น

¹ จากตัวบทฮะดีษรายงานจากอนัส อิบมาลิก ได้กล่าว ความว่า “มีชายผู้หนึ่งได้เดินมาและเข้าแถว ในสภาพที่ร่างกายอ่อนเพลีย แล้วกล่าว (ตอนเริ่มละหมาด) ว่า **اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** เมื่อท่านนบี ﷺ ละหมาดเสร็จ ท่านได้หันมาถามว่า “ใครเป็นคนกล่าวถ้อยคำเหล่านั้น ?” ครั้นผู้คนต่างไกลละหล ท่านจึงกล่าวขึ้นว่า “หากพวกท่านคนใดกล่าว ก็ได้หมายถึงเขากล่าวผิดไปแต่อย่างไร ?” ท่านใดชายผู้นั้นก็ออกหน้ารับว่า “ฉันมาถึง และรู้สึกเหนื่อยมาก ฉันจึงกล่าวมันไปเช่นนั้น” ท่านนบี ﷺ อธิบายว่า “เมื่อตะกัฉันได้เห็นบรรดามลาอิกะฮ์จำนวน 12 ท่าน ต่างแข่งกันที่จะเป็นผู้ยกมัน (ขึ้นเบื้องสูง)” (บันทึกโดย Muslim,1991 : 600)

² จากตัวบทฮะดีษรายงานจากบิน อุมร์ ความว่า “ขณะที่เรากำลังละหมาดอยู่พร้อมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ท่านได้นั่งได้อินชายคนหนึ่งได้กล่าวขึ้นว่า **اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا** ท่านเราะสูล ﷺ ถามว่า “ใครเป็นผู้กล่าวเช่นนั้นๆ” ชายคนหนึ่งจากกลุ่มชนได้ตอบว่า “ฉันเองครับ โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์” ท่านกล่าวว่า “ฉันรู้สึกแปลกมาก ที่เห็นประตูดต่างๆของชั้นฟ้าเปิดออกเพื่อฉัน (ถ้อยคำเหล่านั้น) บิน อุมร์เล่าต่อว่า “ฉันไม่ทั้งการกล่าวมันเลย นับแต่ได้อินท่านเราะสูล ﷺ กล่าวมาเช่นนั้น” (บันทึกโดย Muslim,1991 : 601)

³ จากตัวบทฮะดีษรายงานจากกริฟาอะฮ์ บิน รอฟีอ์ อัลซุรอเกีย ความว่า “วันหนึ่งขณะเราละหมาดอยู่เบื้องหลังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ครั้นเมื่อเงยขึ้นจากท่ากัม (รูกูอ์) ท่านก็กล่าวว่า **لَكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** ชายคนหนึ่งที่อยู่ข้างหลังก็กล่าวรับว่า **رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** ครั้นเมื่อต่างคนได้ละหมาดเสร็จแล้ว ท่านนบี ﷺ ก็ถามขึ้นว่า “ใครเป็นคนกล่าว ?” เขาตอบว่า “ฉันเองครับ” ท่านจึงเล่าว่า “ฉันเห็นบรรดามลาอิกะฮ์จำนวน 30 กว่าท่าน ต่างก็แข่งกันเป็นผู้แรกที่บันทึกถ้อยคำนั้น” (บันทึกโดย al-Bukhariy,1990 : 799)

หากพวกเขาวิญญ์ถูกและสอดคล้องกับบัญญัติศาสนา ทัศนะหรือการปฏิบัตินั้นของพวกเขาย่อมถูกรับรอง (ตั้งตัวอย่างในอะดีซ) แต่หากเป็นการวิญญ์ที่ผิดพลาด ทัศนะหรือการปฏิบัตินั้นของพวกเขาจะย่อมถูกห้ามปรามและชี้แนะจากท่านนบี ﷺ ดังระบุในอะดีซถึงกรณีเช่นนี้ในหลายครั้งด้วยกัน เช่น

ก. ท่านนบี ﷺ ห้ามพฤติกรรมของเศาะฮาบะฮ์ทั้งสาม คือการละหมาดโดยไม่นอน การถือศีลอดโดยไม่ละ และการครองโสดตลอดชีวิตโดยไม่แต่งงาน¹

ข. ท่านนบี ﷺ ห้ามพฤติกรรมของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่ง ซึ่งสาบานไว้ว่าจะยืน

ค. ท่านนบี ﷺ ห้ามพฤติกรรมของเศาะฮาบะฮ์อีกคนหนึ่ง ที่ทรามสังขารตนเองโดยการอดอาหาร และละหมาดยามค่ำคืนโดยไม่นอน²

(5) อ่างคำกล่าวของอิมามอัซฮาฟีอีฮ์ ที่ระบุว่า : บิดอะฮ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังปรากฏใน 2 สายรายงาน คือ

สายรายงานที่ 1 รายงานจากหิรมะละฮ์ บิน ยะหฺยา³ เล่าว่า “ฉันได้ยินมุฮัมมัด อิบน์ อิดริส อัซฮาฟีอีฮ์กล่าวว่า

((اَلْبِدْعَةُ بِدْعَتَانِ : بَدْعَةُ مُحَمَّدٍ وَبَدْعَةُ مَدْمُومَةٍ فَمَا وَافَقَ السُّنَّةَ فَهُوَ مُحَمَّدٌ وَمَا خَالَفَ السُّنَّةَ فَهُوَ مَدْمُومٌ وَاحْتَجَّ بِقَوْلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ : نِعْمَةُ الْبِدْعَةِ هَذِهِ))

ความว่า “บิดอะฮ์นั้น มี 2 ประเภท คือบิดอะฮ์ที่พึงสรรเสริญ และบิดอะฮ์ที่พึงตำหนิ ดังนั้นสิ่งที่สอดคล้องกับซุนนะฮ์ ย่อมเป็นสิ่งที่พึงสรรเสริญ และสิ่งที่ขัดกับซุนนะฮ์ ย่อมเป็นสิ่งที่พึงตำหนิ โดยท่านได้อ้างหลักฐานด้วยคำกล่าวของ

¹ จากตัวบทอะดีซรายงานจากอนัส บิน มาลิก ความว่า “มีบุคคลสามคนมาที่บ้านภรรยาของท่านเราะซูล ﷺ เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการเป็นอยู่ของท่าน ครั้นเมื่อพวกเขาได้คำตอบ พวกเขาต่างพูดคุยนับประหนึ่งเหมือนว่าอะมัดของท่านนบีที่พวกเขาได้ยินนั้นเป็นงานที่เล็กน้อยมาก พวกเขาจึงพูดว่า พวกเราจะเทียบกับท่านเราะซูล ﷺ ได้อย่างไรกัน เพราะท่านนั้นได้รับการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ทั้งที่ผ่านมาและที่จะเกิดขึ้นในบั้นปลายแล้ว ดังนั้น บุคคลหนึ่งในจำนวนพวกเขา กล่าวว่า ฉันจะละหมาดตลอดคืน อีกคนกล่าวว่า ฉันจะถือศีลอดตลอดปีจะไม่มียวันไหนที่ฉันไม่ถือศีลอดเป็นอันขาด คนต่อไปกล่าวว่า ฉันจะไม่เข้าใกล้ผู้หญิงและไม่แต่งงานตลอดไป ท่านที่ที่ท่านศาสนทูตผ่านมาได้ยิน ท่านกล่าวว่า “พวกท่านได้กล่าวเช่นนั้น ฟังรู้เถิดว่า ฉันขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ฉันคือคนที่ยำเกรงต่อพระองค์มากกว่าพวกท่าน แต่ฉันนั้นถือศีลอดแล้วก็ละศีลอด ฉันละหมาดและฉันก็พักผ่อนนอนหลับ และฉันได้แต่งงาน ใครก็ตามที่เกลียดชังแบบอย่างของฉัน ถือว่าเขาไม่ใช่พวกฉัน” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 4776)

² จากตัวบทอะดีซรายงานจากอัมร์ บิน อาศ ความว่า “มีข่าวถึงท่านท่านนบี ﷺ ว่าฉันนี้ถือศีลอดโดยไม่ละ และละหมาดทั้งคืน ต่อมาเมื่อท่านส่งคนมาถามหรือได้พบกับท่าน ท่านจึงถามว่า “มีคนบอกมาว่าเจ้ามีไชรีที่ถือศีลอดโดยไม่ละ และละหมาดทั้งคืน ? ขอจงอย่าทำเช่นนั้นอีก เพราะดวงตาของเจ้ามีสิทธิหนึ่งที่พึงได้รับ สังขารของเจ้ามีสิทธิหนึ่งที่พึงได้รับ หรือครอบครัวของเจ้าเองก็มีสิทธิหนึ่งที่พึงได้รับเช่นกัน ดังนั้นจงถือศีลอด แต่ละศีลอด จงตื่นขึ้นละหมาด และจงหลับนอนด้วย(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990:1153, Muslim, 1991 : 1159)

³ ชื่อเต็มคือ หิรมะละฮ์ บินยะหฺยา บินอับดุลลาฮ์ หรือ หิรมะละฮ์ อัลตุฎีบีฮ์ ชาวอียิปต์ มีฐานะเป็นสหายของอิมามอัซฮาฟีอีฮ์ เป็นบุคคลเชื้อถือได้ เกิดในปี ฮ.ศ.166 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.243 (al-Dhahabi, 1996 : 2/174)

ท่านอุมร์เกี่ยวกับ ละหมาดตะรอวีหฺในเดือนรอมฎอนที่ว่า "ช่างเป็นบิดอะฮ์ที่ดีเหลือเกินสิ่งนี้"

(บันทึกโดย Abū Abū Nu‘īm, 1988 : 9/113)

สายรายงานที่ 2 รายงานจากอัลเราะฮ์บี บิน สุลัยมาน¹ เล่าว่าอัสซาฟีอียฺกล่าวว่า

((الْمَجْدَثَاتُ مِنَ الْأُمُورِ ضَرَبَانِ، أَحَدُهُمَا مَا أُحْدِثَ مِمَّا يُخَالِفُ كِتَابًا أَوْ سُنَّةً أَوْ
أَثَرًا أَوْ إِجْمَاعًا فَهَذِهِ الْبِدْعَةُ الضَّلَالَةُ، وَالثَّانِيَةُ مَا أُحْدِثَ مِنَ الْحَيْرِ وَلَا خِلَافٍ
لِوَاحِدٍ مِنْ هَذَا، فَهَذِهِ مُحَدَّثَةٌ غَيْرُ مَذْمُومَةٍ))

ความว่า "สิ่งใหม่ที่มีขึ้นมาจากเรื่องราวต่าง ๆ นั้น มี 2 ประเภท คือ สิ่งใหม่ที่มีขึ้น
ขึ้นมาใหม่ โดยขัดแย้งกับกิตาบ สุนนะฮ์ อัสซัร และอิญญ์มาอ์ สิ่งนี้ คือ
บิดอะฮ์ที่ลุ่มหลง และสิ่งใหม่ที่มีขึ้นมาจากเรื่องราวของความดี และสิ่งนั้น
มิได้ขัดแย้งกับสิ่งหนึ่งจากสิ่งเหล่านี้ (หมายถึง ไม่ขัดแย้งกับกิตาบ สุนนะฮ์
อะซัร และอิญญ์มาอ์) สิ่งนี้ คือ สิ่งที่มีขึ้นมาใหม่โดยไม่ถูกตำหนิแต่อย่างใด"

(บันทึกโดย al-Baihaqiy, 1999:1/226)

หากวิเคราะห์คำกล่าวของอิมามอัสซาฟีอียฺที่ระบุในทั้ง 2 รายงานแล้ว จะสังเกตได้ว่าเป็นการนิยามความหมายของคำว่า "บิดอะฮ์" ในภาพกว้างทางภาษาเท่านั้น และท่านมิได้เจาะจงหรือกล่าวยอมรับการอุตริกรรมหรือทำบิดอะฮ์ในเรื่องศาสนาว่าเป็นสิ่งที่ชอบแต่อย่างใด ดังอิบนุเราะฮ์ญ์บออธิบายคำกล่าวข้างต้นว่า "จุดมุ่งหมายของอิมามอัสซาฟีอียฺ (ขออัลลอฮ์ทรงเมตตาต่อท่าน) ที่ว่าบิดอะฮ์ที่พึงตำหนิ คือ สิ่งที่ไม่มียุทธฐานจากศาสนบัญญัติที่สามารถอ้างถึงได้ มันคือบิดอะฮ์ในความหมายทางศาสนา ส่วนบิดอะฮ์ที่พึงสรรเสริญนั้น คือที่สอดคล้องกับสุนนะฮ์ หมายถึงมียุทธฐานมาจากสุนนะฮ์ ที่สามารถอ้างถึงได้ (ซึ่งประการหลังนี้) ที่แท้คือบิดอะฮ์ในทางภาษาเท่านั้น หาใช่บิดอะฮ์ในทางศาสนาไม่ เพราะไม่มีบิดอะฮ์ใดๆในทางศาสนาที่สอดคล้องตรงกับสุนนะฮ์อย่างแน่นนอน" (Ibn Rajab, 1998 : 28)

2.2.2.3 ข้อตัดสินทางศาสนาเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นบิดอะฮ์

บิดอะฮ์ในทางศาสนาทุกประเภทล้วนเป็นสิ่งต้องห้าม และหลงผิดทั้งสิ้น ดังคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งระบุชัดเจนว่า :

((إِيَّاكُمْ وَالْمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

¹ ชื่อเต็มคือ อัลเราะฮ์บี บินสุลัยมาน นามแฝงคือ อุมุมฮัมมัด เป็นสหายคนหนึ่งของอิมามอัสซาฟีอียฺ เกิดราวปี ฮ.ศ.174 มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านฮะดีษ และฟิกฮ์ และมีนักวิชาการฮะดีษหลายท่านถ่ายทอดฮะดีษไปจากเขา (Ibn Kathir, 2004 :2/134)

ความว่า “และพวกเจ้าจงระวังสิ่งใหม่ในศาสนา เพราะว่าทุกๆ บิดอะฮ์นั้นคือ ความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

และคำกล่าวหนึ่งของท่านนบี ﷺ ว่า :

((مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زُرٌّ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “บุคคลใดก็ตามที่ กระทำการงานหนึ่งการงานใด ขึ้นในการงานของเรา (ศาสนา) ซึ่งมันไม่มีในคำสั่งของเรา มันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกตอบรับ (ณ ที่อัลลอฮ์)”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1718)

อะดิษข้างต้นได้บ่งถึงชัดเจนว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อุตริขึ้นมาใหม่ในศาสนา ล้วนเป็นบิดอะฮ์ ไม่ว่าจะในเรื่องอิบาดะฮ์ หรือเรื่องหลักความเชื่อก็ตาม ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในหลักการศาสนา ทั้งสิ้น ซึ่งระดับความรุนแรงของความผิดนั้นจะขึ้นอยู่กับสภาพของบิดอะฮ์ในแต่ละพฤติกรรม เช่น บางบิดอะฮ์เป็นกุฟรฺ (ปฏิเสธศรัทธา) อย่างชัดเจน เช่น การฆาญะวาฟ (เดินเวียน) รอบหลุมสุสานเพื่อเป็นการใกล้ชิดต่อเจ้าของหลุมสุสาน การเชือดสัตว์ การบนบาน การขอดูอาห์ และการขอความช่วยเหลือจากหลุมสุสานดังกล่าว ถือเป็นกุฟรฺทั้งสิ้น และยังถือเป็นบิดอะฮ์กุฟรฺ เช่นกัน คือแนวคิดหรือคำกล่าวต่างๆ ของพวกสุดโต่งต่างๆ จากกลุ่มญะฮ์มียะฮ์ และกลุ่มมูตะซึลละฮ์ บิดอะฮ์บางอย่างเข้าข่ายความผิดเป็นสื่อนำไปสู่การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ได้แก่ การสร้างสิ่งก่อสร้างบนหลุมสุสาน การขอดูอาห์ ณ สถานที่ดังกล่าว เป็นต้น ขณะที่บิดอะฮ์บางอย่างเป็นบาปในด้านความเชื่อ ได้แก่ บิดอะฮ์ของพวกเคาะวาริจญ์ พวกเคาะดะรียะฮ์ พวกมูรญิอะฮ์ เป็นต้น ซึ่งที่ปรากฏอยู่ในตำราและความเชื่อของพวกเขาที่ขัดแย้งกับตัวบทหลักฐานทางศาสนา และบิดอะฮ์บางอย่างก็เป็นการฝ่าฝืนเป็นบาป ได้แก่ การไม่แต่งงานเพื่อใช้เวลาอยู่กับการประกอบอิบาดะฮ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ การยืนกลางแสงแดดขณะถือศีลอด และการทำหมันเพื่อตัดขาดอารมณ์ทางเพศ (al-Shāṭibiy, 1992 : 2/37)

2.2.2.4 ข้อตัดสินทางศาสนากรณีการอ้างอะดิษมาเป็นหลักฐานในการปฏิบัติอิบาดะฮ์

อิบาดะฮ์ในอิสลาม ต้องมีตัวบทที่เป็นคำสั่งจากอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์ การงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนานั้นย่อมไม่อนุญาตให้นำสิ่งอื่นใดจากนี้มาเป็นมูลเหตุให้กระทำนอกร่าง มันเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติไว้ เพราะรากฐานของอิบาดะฮ์วางอยู่บนการปฏิบัติตามคำสั่งเป็นสำคัญ (Ibn Muflih, 1999: 2/265)

¹ อะดิษสำนวนคล้ายคลึงกันนี้บันทึกในหลายตำราอะดิษ (เช่น ดู al-Tirmidhiy, 1983 : 2676) อิบนุ ตัยมียะฮ์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮ์ฮ์ (Ibn Taimiyah, 1990 : 2/83)

อัลสรเคาะซี๋ย กล่าวว่า “ย่อมไม่มีช่องทางใดๆให้อาศัยความคิดเห็นในเรื่องการรู้จักสิ่งที่เป็นการภักดีต่ออัลลอฮ์ เหตุนี้ จึงไม่อนุญาตให้รับรองรากฐานการอิวาดะฮ์ ด้วยการใช้ความคิดเห็น” (al-Sharkhasiy, 1993 : 2/122) หมายถึง ในเรื่อง การอิวาดะฮ์นั้น ย่อมไม่เปิดโอกาสให้นำความคิดเห็นมากำหนดบทบัญญัติศาสนาที่จะนำไปทำการภักดีต่ออัลลอฮ์ เพราะเรื่องอิวาดะฮ์นั้นต้องหยุดรอคำสั่งใช้ให้ปฏิบัติ ดังคำกล่าวของ อิบน์ อะญูร “รากฐานในเรื่องอิวาดะฮ์นั้น คือ การหยุดรอคำสั่งใช้” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 2/80)

อิบนุกะษีรกล่าวว่า “ในเรื่องอัลกุรบัต (หรืออิวาดะฮ์) ย่อมถูกจำกัดตามตัวบทจะไปแปรเปลี่ยนตามการอนุมานเปรียบเทียบต่างๆ (กียาส) หรือแนวคิดต่างๆไม่ได้” (Ibn Kathīr, 1999 : 7/465)

ทำนองเดียวกันบรรดาอะดีษต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดและรายงานต่อกันมาอย่างถูกต้องนั้น มีอยู่อย่างมากมายอยู่แล้ว จึงมีจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานอื่นๆ ที่ไม่ถูกต้องโดยเฉพาะอะดีษเมาฎูอ์หรืออะดีษปลอมที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาอ้างอิงเป็นหลักฐานอีก เพราะอาจนำสู่การเบี่ยงเบนและหลงผิดในทางศาสนา บรรดาอุละมาอ์จึงตัดสินว่าการอ้างอิงอะดีษเมาฎูอ์ในการปฏิบัติอิวาดะฮ์ทั้งหลายนั้น เป็นสิ่งต้องห้าม ทั้งในการนำอะดีษเมาฎูอ์นั้นมารายงาน หรือนำมายึดถือปฏิบัติตาม

อัลนะวะวี๋ยกล่าวว่า “การรายงานอะดีษเมาฎูอ์เป็นสิ่งที่ต้องห้ามกรณีบุคคลที่ทราบดีว่าอะดีษนั้นเป็นของปลอม หรือค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นของปลอม ดังนั้นหากบุคคลใดนำ อะดีษหนึ่งๆ ทั้งที่ทราบดีหรือค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นอะดีษปลอม แต่กลับไม่ชี้แจงถึงสถานภาพความเป็น อะดีษปลอมในการรายงาน บุคคลผู้นั้นย่อมอยู่ในข่ายของการต้องโทษ” (al-Nawawiy, 1929 : 1/71)

ส่วนการยึดถือมาปฏิบัติในเรื่องศาสนาหรืออิวาดะฮ์ต่างๆ นั้นอะดีษเมาฎูอ์ ถือเป็นอะดีษปลอมหรืออะดีษอ่อนในระดับที่เลวที่สุด ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามที่จะนำไปอ้างอิงหรือปฏิบัติตามในเรื่องศาสนาอย่างชัดเจน (Fallātah, 1981:333)

ซัยด์ บิน อัสลัม¹ กล่าวว่า “ผู้ใดปฏิบัติตามอะดีษหนึ่งๆ ที่บอกเล่ามา ซึ่งภายหลังเป็นที่ถูกต้องชัดเจนแล้วว่าสิ่งนั้นเป็นความเท็จ การปฏิบัติของผู้นั้นเท่ากับเป็นการรับใช้ชัยฏอน (มารร้าย)” (al-Fataniy, 1922 : 45)

2.2.2.5 อิทธิพลของอะดีษเมาฎูอ์ต่อสาเหตุการเกิดขึ้นและการแพร่หลายของบิตอะฮ์

จากการวิเคราะห์ของบรรดานักวิชาการมุสลิมถึงสาเหตุต่างๆ ของการเกิดขึ้นมาของบิตอะฮ์¹ ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่จะนำมาศึกษาในครั้งนี้คือการอ้างอิงอะดีษเมาฎูอ์หรืออะดีษอ่อนหลักฐานต่างๆ

¹ ซัยด์ บินอัสลัม อัลอะดะวี๋ย เป็นชาวเมืองมาดีนะฮ์ บิดาเคยเป็นอดีตคนใช้ของอุมร์ บิน อัลค็อตตอบ นับเป็นผู้มีความรู้ที่โดดเด่นท่านหนึ่งในยุคตาบิอินโดยเฉพาะในด้านวิชาการอะดีษ เสียชีวิตปี ฮ.ศ.136 หรือตรงกับปี ค.ศ.715. (al-Dhahabi, 1996 : 1/15,219)

การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษปลอมเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดสิ่งบิดอะฮ์ และสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ขึ้นในสังคมมุสลิม ดังสังเกตได้ว่าพวกบิดอะฮ์ต่างๆ นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ล้วนมักนิยมอ้างอิงฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และฮะดีษเมาฎูอ์ในการปฏิบัติอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องฮะดีษและแยกแยะไม่ถูกว่าฮะดีษชนิดใดใช้ได้หรือไม่ได้นั้นเอง เช่น มักอาศัยการคัดลอกโดยไม่ทราบที่มา ไม่ทราบสิ่งนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด จึงเป็นช่องว่างและการง่ายดายที่สุดที่จะโกหกหรืออุปโลกน์อะไรขึ้นมาเอง (al-Shāṭibiy' 1992: 1/287-293) และผู้รู้ของพวกบิดอะฮ์กลุ่มต่างๆ นั้นส่วนใหญ่มักตื้อตึง หรือยืนกรานในสิ่งที่ตนรับมาโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง และไม่ยอมรับหลักฐานใดๆ โดยง่ายนอกจากที่เคยยึดถือมาเท่านั้น

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “นับเป็นเรื่องแปลกยิ่งที่พวกอะฮ์ลุลละอ์ลามซึ่งมักอ้างความถูกต้องของเรื่องความรู้และศาสนาแต่กลับขัดแย้งกับสุนนะฮ์และญะมาอะฮ์ ทุกคนมักอ้างความคิดตัวเองจากฮะดีษปลอม หรืออ้างแบบมั่วสุมโดยไม่เข้าใจความหมาย และทุกครั้งที่พบหลักฐานคลุมเครือพวกเขาก็มักใช้ความคิดตนเองตัดสิน” (Ibn Taimīyah, 1977:4/82-83)

บรรดาพวกอุตุกรรมที่ขัดขืนต่อความจริงต่างๆ ที่นำมาโดยท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ซ้ำยังตัดสินความไปตามความเขลาว่า ในเรื่องนั้นเรื่องนี้ไม่มีหลักฐานได้อีกแล้วที่ถูกต้องเหมือนคำพูดของพวกเขา นี่หากพวกเขามีปัญญาและเข้าใจต่อสิ่งที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ นำมา พวกเขาก็จะประจักษ์ว่าแน่นอนสิ่งนั้น (สุนนะฮ์) คือแหล่งรวมของทุกๆ ความดีงาม” และครั้งเมื่อไม่ยึดถือหลักฐานอันถูกต้องชัดเจนเป็นที่อ้างอิงในเรื่องราวต่างๆ ทางศาสนาแล้ว พวกเหล่านั้นก็หันไปอ้างอิงต่อสิ่งอื่นตามที่ตนเห็นชอบอย่างงมงายแทน เช่นบ้างก็ไปพึ่งพาต่อเรื่องเล่า นิทาน แม้กระทั่งการเชื่อถือในความฝัน เช่น ฝันว่าเห็นนบีﷺ หรือคนซอลิฮ์ สั่งใช้ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ มีเรื่องเช่นนี้มากมายในหมู่พวกศุฟิย์ทั้งหลาย (al-Shāṭibiy, 1992: 1/331) แล้วพวกเขาก็เชื่อถือและปฏิบัติตามนั้นโดยไม่ลุ่มคิดเลยว่าบัพญญติกกล่าวถึงเรื่องราวเหล่านั้นไว้อย่างไร และเป็นที่สังเกตอีกด้วยว่าบรรดาพวกบิดอะฮ์เหล่านั้นมักจะไม่อ้างหลักฐานหรือทศนะใดๆ จากบรรดาสะลัฟซอลิฮ์ นอกจากคำกล่าวของบรรดาผู้รู้ในสายมัซฮับ หรือแนวความคิดเดียวกันที่ตนนิยม หรือเชื่อถือเท่านั้น

¹ อัลฮากิบบีย์กล่าวถึงการเกิดขึ้นมาของบิดอะฮ์ด้วย 9 สาเหตุสำคัญ คือ 1) ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนา 2) การปฏิบัติศาสนาตามอารมณ์ 3) การยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเครื่องเคลง 4) ไม่ยึดถือในตวับทหลักฐานที่ถูกต้อง 5) การปฏิบัติตามโดยปราศจากหลักฐาน 6) การสังค่อมอยู่ร่วมกับพวกแนวคิดบิดเบือน (7) การวางเฉยของบรรดาผู้รู้ 8) การเลียนแบบชนต่างศาสนิก และ (9) การอ้างอิงฮะดีษอ่อนหลักฐาน (al-Shatibiy.1992 : 1/287-365)